deals with procedure to be
followed during the prayer
of vishnu. or acc to Vaishnavism.

उभयवेदान्तग्रन्थमाला

लघ्वाह्निकम्

परमहंसपरिव्राजकाचार्यैः
"கோழியாலம் ஸ்ரீமத்ஸ்வாமி"
इति जगद्विख्यातैः
श्रीमद्रङ्गरामानुजमहादेशिकैः
सङ्गृहीतम् ॥

तदनुबन्धरूपः तैरेवानुगृहीतः

हेयोपादेयदर्पणश्च

ஸ்ரீமான் ஆர். வெங்கடாச்சாரியரும்
ஸ்ரீமான் தி. வீ. ராஜகோபாலனும்
செய்த
லக்வாஹ்நிக மொழி பெயர்ப்பும்

ஸ்ரீநிலயம் அச்சகத்தில் அச்சிடப் பெற்றது

விலை] 1973 [ரூ. 2-00

पैय्यम्बाडि चेट्लूर्
श्री-सुन्दरगोपालाचार्यैः विरचिता
आचार्यस्मृतिमुक्तावलिः स्तुतिश्च

ஸ்ரீகோழியாலம்ஸ்வாமி
ஸ்ரீரங்கராமானுஜமஹாதேசிகன்

Reprint of this book with a Tamil translation etc.
is dedicated to the memory of
my parents

Sri U. Ve. Sohattur-Vangipuram
(Oppiliappan Sannidhi)
K. S. RAGHAVA IYENGAR SWAMI
&
Smt. JANAKI AMMAL

By

R. VENKATACHARI
33-A, Kodambakkam High Road
MADRAS-34

முன்பதிப்பு முகவுரை

"धर्मे सर्वं प्रतिष्ठितम्" என்று உபநிஷத்திற் சொல்லியபடி ஸகல நன்மைகளுக்கும் தர்மமே காரணமாகும். இதற்கு வேதமே மூலம். இந்த தர்மம் ஸாமான்ய தர்மம் விசேஷ தர்மம் ஜாதி தர்மம் ஆச்ரம தர்மம் குல தர்மம் தேசதர்மம் என்றபடி பலவிதமாகப் பிரிக்கப்பட்டிருக்கிறது அதைச் செய்யவேண்டிய முறைகளை நம் முன்னோர்கள் தங்களுடைய அநுபவத்தாலும், பூர்வாசார்யோபதேசத்தாலும், தபோபலத்தாலும், ஞானதிருஷ்டியாலும் வெகு ப்ரயாஸப்பட்டுக் கண்டுபிடித்து நம்போன்றவர் எளிதில் அறியும்படி சாஸ்த்திரங்களாக இயற்றி நமக்குக் கொடுத்திருக்கின்றனர். நம்மிடம் ஆயிரம் தாய் தந்தைகளைக் காட்டிலும் அதிக அன்பு வாய்ந்த சாஸ்த்ரம் நம்மைத் துன்பப்படுத்துவதற்காக இந்த நிர்ப்பந்தங்களை ஏற்படுத்திற்று என்று நினைக்கவொண்ணாது.

இந்த தர்மங்களை அநுஷ்டிக்க அதிகாரம் முக்யாதிகாரம கௌணாதிகாரம் என இருவகைப்படும். மனிதர்களில் ஒவ்வொருவனும் தான் இன்ன அதிகாரத்தைச் சேர்ந்தவன் என்று தீர்மானிப்பதற்கு அவரவருடைய மனோபாவமும், அதற்குத் தகுந்த

ப்ரவ்ருத்தியுமே காரணமாகும். ஸ்ரீ திருக்குடந்தை தேசிகன் முதலிய ஆசார்யர்கள் நித்யதர்மங்களை விவரிக்கத் தொடங்கிப் பெரும்பாலும் முக்யாதி காரத்தின்படியே விவரித்தனர்.

இக்காலத்தில் லௌகிக ப்ரவ்ருத்தியில் இழிந்த சில ஆஸ்திகர்கள் பூர்வாசார்ய ஆஹ்நி கங்களில் கூறியபடி அச்சித்ர பஞ்சகாலப்ரக்ரி யையை அநுஷ்டிக்க அசக்தர்களாய், அப்படி அநுஷ்டிக்காததனுல் ஆசார்ய நிக்ரஹத்திற்குப் பாத்திரர்களாவோம் என்று அஞ்சி ஆசாரமூர்த்தி ஸ்ரீகோழியாலம் ஸ்ரீமத்ஸ்வாமி ஸ்ரீமத்ஸ்ரீரங்க ராமானுஜ மஹாதேசிகனுடைய திருவடிகளில் விண்ணப்பம் செய்ய, "स्वल्पमप्यस्य धर्मस्य त्रायते महतो भयात्" என்ற ஸ்ரீகீதாசார்யன் திருவுள்ளத்தை அடியொற்றி இந்த லக்வாஹ்நிகம் என்ற க்ரந் தம் ஸ்ரீமத்ஸ்வாமியால் ஸாதித்தருளப்பெற்றது ஸ்ம்ருதி கர்த்தாவான மனுவும், "तद्धि कुर्वन् यथाशक्ति प्राप्नोति परमां गतिम्', என்று நித்யதர்மங்களை யதா சக்தி அநுஷ்டிக்கும்படி விதித்திருக்கிருர். ஸ்ரீ நிக மாந்த மஹாதேசிகனும், ஸ்ரீபாஞ்சராத்ரரக்ஷை மூன்ருவது அதிகாரத்தின் கடைசியில் இப்படிப் பட்ட கௌணுதிகாரிகளிடத்தில் மிகவும் திரு வுள்ளமிரங்கி அவர்களை உத்ஸாஹப்படுத்தியிருப் பதை அபிக்ஞர்கள் கண்டு கொள்ளலாம்.

ஆகிலும் முக்யாநுஷ்டாநாசக்தர்கள்மாத் திரம் இந்த க்ரந்தத்தை அநுஸரிக்கவேண்டும்

என்றும், முக்யாதிகாரிகள் பூர்வாசார்யர்களுடைய ஆஞ்நிகத்திலேயே நிஷ்டையை அடைய வேண்டுமென்றும் இதை ஸாதித்தருளிய ஸ்ரீமத் ஸ்வாமியின் திருவுள்ளம். இப்படி

श्रीमच्छ्रीरङ्गरामानुजमहादेशिकदिव्यचरणारविन्दधूळिः

मैलापूर् | टि. डि. श्रीनिवासाचार्यः ॥
9-12-1929. |

श्रीमच्छ्रीरङ्गरामानुजमुनिचरणाम्भोजभृंगायमाण-
श्रीमद्वेदान्तरामानुजमुनिकरुणावाप्तवेदान्तयुग्मम् ।
तद्विन्यस्तात्मरक्षाभरमनघगुणं ब्रह्मणि श्रीनिवासे
श्रीमच्छ्रीरङ्गरामानुजमुनिमपरं संश्रये ज्ञानवार्धिम् ॥

उभयवेदान्तग्रन्थमाला

ஸ்ரீமதே ரங்கராமாநுஜ மஹாதேசிகாய நம:

லக்வாஹ்நிகம் இரண்டாம் பதிப்பு

* * * *

முன்னோர்கள் இயற்றிய ஆஹ்நிக க்ரந்தங்கள் பல. அவற்றில் தற்காலம் சில க்ரந்தங்களே இருக்கின்றன. ஒவ்வொன்றும் முழுமையும் அநுஷ்டிக்கப்பட மாட்டாதபடி விரிவாகத் தோன்றியதால் வருந்தும் ஆஸ்திகர் இவ்வளவாவது செய்து ஆறுதல் பெறலாமென்று அஸ்மதாசார்யன் ஸ்ரீகோழியாலம்ஸ்வாமி ஸ்ரீரங்கராமாநுஜ மஹாதேசிகன் லக்வாஹ்நிகம் என்ற க்ரந்தம் அருளிச் செய்தபடி. ஒவ்வொரு நாளும் செய்ய வேண்டியவற்றில் முக்கியமானவை ஸ்நாநமும் சந்திச்சடங்குகளும் திருவாராதனமுமாம். 45 வருஷங்களுக்கு முன்னே அச்சிடப் பெற்ற இந்த க்ரந்தத்தை இப்போதும் மீண்டும் அச்சிட உதவி புரிந்த ஸ்ரீமான் சென்னை கோடம்பாக்கம் ஆர். வெங்கடாச்சாரி என்பவர் நம்மிடம் வந்து, தம்முடைய உபனயனகாலத்தில் ஸ்ரீஸ்வாமி தம் இடமான ஒப்பிலியப்பன்ஸந்நிதியில் எழுந்தருளியிருந்ததாகவும, ஸந்த்யாவந்தனத்தைப் பரீக்ஷை செய்து பஞ்சஸம்ஸ்காரம் அருளி, திருவாராதன உபதேசம் செய்து, இந்த க்ரந்தத்

தை—பல ஆஸ்திகர்களின் வேண்டுகோளுக்கு இணங்கி அருளியதைத் தமக்கு உபதேசம் முதன் முதல் செய்ததாகவும் சொல்லி ச்ரத்தையுடன் இதனை மீண்டும் அச்சிட அவாவையும் வெளி யிட்டார். அதற்காக வந்து பழகியபோது தமக்கே வேதாந்த காலக்ஷேபம் செய்தாகவேண்டுமென்று மனதில் படவே அதுமுதல், விடாமல் காலக்ஷேப கோஷ்டியில் சேர்ந்து க்ரந்த சதுஷ்டய காலக்ஷேப மும் செய்து நிர்பரரானார். அப்போது ச்ருதப்ரகா சிகையோடு ஸ்ரீபாஷ்யம் அச்சிடும் ஸமயமா யிருந்ததால் அதில் முனைந்து டைப்புக்களைச் சேகரித்து கவனித்தார். பிறகு ஸ்ரீதேசிக ஸூக்தி களையெல்லாம் அச்சிடுவதிலும் கார்யதர்சியாய் ஈடுபட்டு வருகிறார். முதலில் எதற்காக நெருங்கினா ரோ, அந்த லக்வாஹ்நிக அச்சுக்கு இவ்வாறு தாம தமாய் விட்டதால் இப்போது உடனே அச்சிட முன்வந்து இதை ஆஸ்திகப் பிள்ளைகளுக்கு அதிகமாக வழங்க வேண்டுமென்று தமிழிலும் சில பாகம் மொழிபெயர்த்தார். மேலே முழுமைக் கும், சிரஞ்ஜீவி நம் தி. வீ. ராஜகோபாலன் பொருள் எழுதியதில் அதுவும் ஸித்தமாயிற்று. ஸ்ரீஸ்வாமி ஆசாரசிர்திருத்தம் செய்வதில் சிறப் புற்றவராகையாலே அதற்காக ஹேயோபாதேய தர்ப்பணமென்ற க்ரந்தமும் இதன் அனுபந்த மாக அருளிச் செய்திருந்த படியால் அதுவும் இங்கே சேர்க்கப் பெற்றது. அதன் மொழி

பெயர்ப்பும் கூடினுல் நன்ருக இருக்கும். ஆகி லும் ஸ்ரீஸ்வாமி திருவடியான ஸ்ரீமான் ஜி. ரங்க ஸ்வாமி ஐயங்கார் என்ற தாதவம்ச்யவ்ருத்த சிகாமணி பழைய நூல்களை யனுஸரித்து ஸந்த்யா வந்தன மந்த்ரங்களுக்குத் தமிழில் அர்த்தமும், ஆஹ்நிகத்தில் கூறிய ஆசாரங்களுக்கு அவசியம் தெளிய வேண்டிய மஹர்ஷி ப்ரமாண வசனங் களைத் தொகுத்து அவற்றிற்கு அர்த்தமும் எழுதி யிருப்பதால் அது உடனே வெளியிடப் பெறு மென்று அங்கே சேர்க்கலாமென நினைத்ததால் இது மட்டும் இன்று ஸ்ரீமதாசார்யத்திருநக்ஷத்ர மஹோத்ஸவ நன்னுளில் ப்ரசுரம் பெறுகிறது. அஸ்மத்ஸ்வாமியை ஆச்ரயித்து ஆசாராநுஷ்ட் டானத்திலேயே ஆழ்ந்திருந்த மஹாஞனை ஸ்ரீ உ. வே. சோஹத்தூர் வங்கீபுரம் கே. எஸ். ராகவ ஐயங்கார், அவர் தேவி ஜானகியம்மாள் என்ற தம் பெற்ருேர் இருவரையும் தெய்வமாகக் கொண்டாடும் இந்த நம் ஸ்ரீவேங்கடாசார்யர், அவர்களின் ஜ்ஞாபகார்த்தமாகத் தாமே இதன் அச்சுக்கு பூரணமாகப் பண உதவியும் புரிந் திருக்கிருர். ஸத்விஷயத்திலே இவருக்கு உள்ள ச்ரத்தை என்றும் மேன்மேலோங்கும்படி இவ ருக்கு ஆயுராரோக்ய-ஐச்வர்ய-குடும்ப ஸௌ க்யங்களை ஸ்ரீபூவல்லபன் அருள்வாஞகுக. 'ஆசார ப்ரபவோ தர்ம: தர்மஸ்ய ப்ரபுரச்யுத:' என்பதை நினைத்து இதன்படி அனுஷ்டானத்தில் ச்ரத்தை யை அனைவரும் பெறுக.

24-3-73. ஸம்பாதகர்—

लघ्वाह्निकविषयसूची   லக்வாஹ்நிக விஷயஸூசி

—o—o—

अभिगमनसंकल्पः	पु. 2	அபிகமநஸங்கல்பம்	37
दन्तधावनक्रमः	4	தந்ததாவநக்ரமம்	42
स्नानक्रमः	5	ஸ்நாநக்ரமம்	43
पुण्ड्रधारणक्रमः	7	புண்ட்ரதாரணக்ரமம்	46
देवर्षिपितृतर्पणम्	8	தேவர்ஷி பித்ருதர்பணம்	47
सन्ध्यानुष्ठानक्रमः	8	ஸந்த்யானுஷ்டான க்ரமம்	48
सन्ध्याजपविधिः	10	ஸந்த்யா ஜபவிதி:	52
अष्टाक्षरजपविधिः	15	அஷ்டாக்ஷரஜபவிதி:	5[illegible]
आधारशक्तितर्पणक्रमः	17	ஆதாரசக்திதர்பணக்ரமம்	62
ब्रह्मयज्ञक्रमः	19	ப்ரஹ்மயக்ஞக்ரமம்	65
अभिगमनम्	20	அபிகமநம்	66
उपादानम्	20	உபாதாநம்	68
इज्या	21	இஜ்யா	69
इज्याराधनम्	23	இஜ்யாராதனம்	72
मन्त्रासनम्	27	மந்த்ராஸநம்	78
स्नानासनम्	27	ஸ்நாநாஸநம்	78
अलङ्कारासनम्	28	அலங்காராஸநம்	80
भोज्यासनम्	30	போஜ்யாஸநம்	81
पुनर्मन्त्रासनम्	30	புனர்மந்த்ராஸநம்	83
पर्यङ्कासनम्	31	பர்யங்காஸநம்	83
स्वाध्यायः	33	ஸ்வாத்யாயம்	87
योगः	35	யோகம்	90

—o—o—

हेयोपादेयदर्पणविषयसूची

मलमूत्रविसर्जनप्रकरणम्	पु. 92	उपादानप्रकरणम्	पु. 102
शौचप्रकरणम्	93	इज्याप्रकरणम्	103
गण्डूषप्रकरणम्	,,	भगवदाराधनप्रकरणम्	,,
आचमनप्रकरणम्	,,	भोजनप्रकरणम्	111
दन्तधावनप्रकरणम्	94	हस्तशोधनप्रकरणम्	113
स्नानप्रकरणम्	95	पात्रव्यवस्था	114
वस्त्रधारणप्रकरणम्	96	स्वाध्यायप्रकरणम्	115
पुण्ड्रधारणप्रकरणम्	97	सायंसन्ध्योपासनप्रकरणम्	116
सन्ध्योपासनादिप्रकरणम्	,,	योगप्रकरणम्	117
भगवत्सेवाप्रकरणम्	99	सर्वप्रकरणशेषः	117
औपासनप्रकरणम्	101	आचार्यस्मृतिमुक्तावलिः	
प्रातरभिगमनप्रकरणम्	,,	आचार्यस्तुतिः	

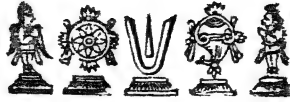
शोधनिका

पुटम्	पंक्तिः	शुद्धम्	पुटम्	पंक्तिः	शुद्धम्
4	6	सन्ध्ययो	14	11	बद्ध्वा
6	7	संकीर्त्य	15	10	ऽऽवर्तितेन
6	11	वस्त्रखण्डेन	16	11	प्रणवान् शिरसा
7	11	वासुदेवः	29	9	प्रतिगृ
10	13	सान्दीपनिः	30	15	मन्त्रासनम्
11	6	पङ्क्त	31	9	इत्यनुस
12	1	सास्त्रच्छोटेन	32	13	पद्मार्बुद
14	10	भरछन्दा			

திருத்தம்.

பக்கம்	வரி	சுத்தம்	பக்கம்	வரி	சுத்தம்
83	19	விஷ்வ	89	8	ஸ்வஸ்மை
85	20	செய்து	91	23	ராமானுஜ

—o—o—

श्रीः

॥ श्रियै नमः ॥

॥ श्रीमते गोपालार्यमहादेशिकाय नमः ॥

श्रीमद्रङ्गरामानुजमहादेशिकानुगृहीतम्

॥ लघ्वाह्निकम् ॥

—०—०—

ज्ञानानुष्ठान-वैराग्य-भक्तीनामेकमाश्रयम् ।
वेदान्तलक्ष्मणाभिख्यमाश्रये मुनिपुङ्गवम् ॥
श्रीपाञ्चरात्ररक्षाख्यदिव्यसूक्तितपःफलम् ।
गोपालसूरिमतुलं कुर्वे मन्मानसालयम् ॥
गोपालसूरिरचितमाह्निकग्रन्थमर्थितः ।
संगृह्णाति मुनी रङ्गरामावरजनामकः ॥

रात्रेः पश्चिमे यामे निद्रां त्यक्त्वा हरिशब्दं सप्तकृत्वः, "हरिर्हरिः" इति कीर्तयन् उत्थाय,

ग्राहग्रस्ते गजेन्द्रे रुवति सरभसं तार्क्ष्यमारुह्य धावन्
व्याघूर्णन्माल्यभूषावसनपरिकरो मेघगम्भीरघोषः ।
आबिभ्राणो रथाङ्गं शरमसिमभयं शङ्खचापौ सखेटौ
हस्तैः कौमोदकीमप्यवतु हरिरसावंहसां संहतेर्नः ॥

इत्यनुसन्धाय श्रोत्राचमनं कृत्वा शयन एवाऽऽसीनः,

"अखिलहेयप्रत्यनीक! कल्याणैकतान! स्वेतरसमस्तवस्तुविलक्षणानन्तज्ञानानन्दैकस्वरूप! निरतिशयौज्ज्वल्यादिगुणनिधिदिव्यरूप! परमकारुणिक! मार्दवादिगुणपरिपूर्ण! किरीटमकुटादिदिव्यभूषणभूषित! शङ्खचक्रादिदिव्यायुधोपेत! असङ्ख्येयकल्याणगुणगण! श्रीभूमिनीळानायक! शेषशेषाशनादिदिव्यपरिजनपरिचरितचरणयुगळ! उभयविभूतिनाथ! प्रणतार्तिहर! वात्सल्यजलधे! सर्वज्ञ! अर्थिकल्पक! आपत्सख! श्रीमन्नारायण! अणुपरिमाणदेहेन्द्रियादिविलक्षणज्ञानानन्दस्वरूपोऽहं त्वदेकशेषः त्वदेकनियाम्यः त्वदेकाधारकः त्वदेकशरणः त्वदेकप्राप्यकश्चास्मि" इत्यनुसन्धाय, "भगवानेव स्वशेषभूतेन मया स्वशेषभूतमिमं योगं कारितवान्" इति सात्त्विकत्यागं कृत्वा, "योगेनानेन भगवान् प्रीयतां वासुदेवः" इत्यनुसन्दधीत।

अथाभिगमनम् ॥ (१)

पितृमातृगुरुप्राज्ञरमापतिपदार्चनम्।
विना मम वृथा याता महती जन्मसन्ततिः॥ इति निर्विद्य,
गतैव हि गता जन्मततिस्तच्चिन्तनं मुधा।
अतस्तत् प्रविहायाद्य चिन्तयाम्यात्मनो हितम्॥
इतः परमहं भक्त्या रमाकान्तपदार्चनम्।
करिष्यामि यथाशक्ति कालभागेषु पञ्चसु॥

इति सात्त्विकधैर्यमवलम्ब्य अञ्जलिं बद्ध्वा, "कृतश्च करिष्यामि भगवन्नित्येन भगवत्प्रीत्यर्थेन महाविभूतिचातुरात्म्यभगवद्वासुदेवपादारविन्दार्चनेनाभिगमनेन भगवत्कर्मणा भगवन्तं वासुदेवमर्चयिष्यामि" इत्यभिगमनं सङ्कल्प्य, "भगवानेवाभिगमनाख्यं कर्म स्वस्मै स्वप्रीतये स्वयमेव कारयति" इति सात्त्विकत्यागं कृत्वा,

"ओं त्वय्याराधनकामोऽयं व्रतं चरितुमिच्छति।
सङ्कल्पसिद्ध्यै भगवन्! पूरयास्य मनोरथान्॥"

इति मन्त्रेण कैङ्कर्यप्रतिबन्धकनिवृत्तिं प्रार्थ्य,

"अस्मद्देशिकमस्मदीयपरमाचार्यान् अशेषान् त्रयी-
चूडादेशिकतद्गुरून् यतिवरं पूर्णं मुनिं यामुनम् ।
रामं पद्मविलोचनं मुनिवरं नाथं शठद्वेषिणं
सेनेशं श्रियमिन्दिरासहचरं नारायणं संश्रये ॥"

इति गुरुपरम्परामनुसन्धाय,

"सव्यं पादं प्रसार्य श्रितदुरितहरं दक्षिणं कुञ्चयित्वा
जानुन्याधाय सव्येतरमितरभुजं नागभोगे निधाय ।
पश्चाद्बाहुद्वयेन प्रतिभटशमने धारयन् शङ्खचक्रे
देवीभूषादिजुष्टो जनयतु जगतां (मम तत्) शर्म वैकुण्ठनाथः ॥"

इति भगवन्तं ध्यात्वा,

"ओं वासुदेवाय नमः, ओं सङ्कर्षणाय नमः, ओं प्रद्युम्नाय नमः, ओं अनिरुद्धाय नमः, ओं केशवाय नमः, ओं नारायणाय नमः, ओं माधवाय नमः, ओं गोविन्दाय नमः, ओं विष्णवे नमः, ओं मधुसूदनाय नमः, ओं त्रिविक्रमाय नमः, ओं वामनाय नमः, ओं श्रीधराय नमः, ओं हृषीकेशाय नमः, ओं पद्मनाभाय नमः, ओं दामोदराय नमः, ओं मत्स्याय नमः, ओं कूर्माय नमः, ओं वराहाय नमः, ओं नरसिंहाय नमः, ओं वामनाय नमः, ओं भार्गवरामाय नमः, ओं श्रीरामाय नमः, ओं बलरामाय नमः, ओं श्रीकृष्णाय नमः, ओं कल्किने नमः" इति सङ्कीर्त्य, यथाशक्ति स्तोत्राण्यपि सङ्कीर्त्य, सन्ध्योपासनाय जिगमिषुः, 'हरिर्हरिः' इति कीर्तयन्, तल्पादुत्थाय,
"ओं नमः क्षितिधराय"

इति महावराहं ध्यात्वा, वामपादं भूमौ विन्यस्य,

"ओं नमोऽस्तु प्रियदत्तायै तुभ्यं देवि! वसुन्धरे ।
त्वं माता सर्वलोकानां पादन्यासं क्षमस्व मे ॥"

इत्युक्त्वा अर्घ्यत्वबुद्ध्या तत्रैव निस्स्राव्य, रेखामध्यात् जलम् अञ्ज-लिनाऽऽदाय मूलेन सप्तकृत्वोऽभिमन्त्र्य मूर्ध्नः पुरोभागं सिञ्चेत्। एवं त्रिः कुर्यात्। ततः दक्षिणहस्तेन जलमादाय, त्रिर्मूलेनाभिमन्त्र्य, पीत्वाऽऽचम्य, मूलेनात्मानं प्रोक्ष्य, हस्ताभ्यां परिषिच्य, अञ्जलिना तोयमादाय, स्वगुरुपादोदकं तत् ध्यात्वा, तेन मूर्ध्नः पुरोभागं त्रिः सिक्त्वा, चतुर्थ्यन्त श्रीमत्पदपूर्वकाणि नमःपदान्तानि चतुर्थ्यन्तानि स्वगुरु परमगुरु तद्गुरु गोशालार्यनिगमान्तार्याणां महादेशिकपदशिरस्कनामानि उच्चैस्सकीर्त्य, 'श्रीमते भगवद्रामानुजाय नमः' इत्यपि संकीर्त्य, सकृत्तीर्थे निमज्ज्य, यथाशक्ति मूलं जपित्वा उन्मज्ज्य सूर्यमण्डलान्तर्वर्तिनं भगवन्तं ध्यात्वा उत्तीर्य अधरोष्ठपिहिताननश्रोत्राचमनं द्विः कृत्वा, स्वाचार्यप्रभृतिभगव-त्पर्यन्तगुरुपरम्परामनुसन्दधान एव वस्त्रखण्डेन शिरस्संमृज्य खण्डं प्रक्षाळ्य तेनाङ्गं संमृज्य हस्तौ प्रक्षाळ्य जलमादाय व्याहृतिभिश्शुष्कवस्त्रं प्रोक्ष्य,

"देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्या-माददे" इत्यादाय, "उदुत्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम्" इति सूर्याय प्रदर्श्य, "अवधूतँरक्षोऽवधूता अरातयः" इत्यवधूय, "आवहन्ती वितन्वाना। कुर्वाणा चीरमात्मनः। वासाँसि मम गावश्च। अन्नपाने च सर्वदा। ततो मे श्रियमावह" इत्युच्चार्य,

उत्तरीयेण शिर आवेष्ट्य उपवीतं निवीतं कर्णे निधाय कौपीनं धृत्वा, जङ्घे मृज्जलाभ्यां प्रक्षाळ्यान्तरीयं यथाशास्त्रं धृत्वा पादौ हस्तौ च प्रक्षाळ्य सूत्रमुपवीतं धृत्वा उत्तरीयं तत्समानाकारं कृत्वा आचम्य मूलेन प्राणानायम्य यथाशक्ति जपित्वा शुभाश्रयं ध्यात्वा भगवत्पा-

दा[illegible]र्जादिव्यजलेन क्षालितं स्वदेहं ध्यात्वा, त्यक्तमार्द्रमन्तरीयं व्याहृतिभिः प्रोक्ष्य पार्श्वे स्थापयेत् ॥

अथ पुण्ड्रधारणक्रमः ॥

ततो नारिकेळपात्रेण द्विनेत्रेण जलमादायासीनः कटिबद्धोत्तरीयः वामपाणितले तीर्थेनास्त्रमन्त्रेण संशोद्ध्य प्रणवेन मृदं तत्र निधाय,

"गन्धद्वारां दुराधर्षां नित्यपुष्टां करीषिणीम् ।
ईश्वरीँ सर्वभूतानां त्वामिहोपह्वये श्रियम् ॥"

इति मृदं जलेन सिक्त्वा अस्त्रमन्त्रेण दिशो बद्ध्वा प्रणवेन मिश्रीकृत्य मूलेनाभिमन्त्र्य नृसिंहबीजाक्षरं विलिख्य,

"भगवान् पवित्रं वासुदेवः पवित्रं शतधारं सहस्रधारमपरिमितधारमरिष्टमच्छिद्रमच्युतमनन्तमक्षयमव्ययं परमं पवित्रं भगवान् वसुदेवः पुनातु" इति जलं निस्स्राव्य, तर्जन्या मृदं जलञ्च एकीकृत्य भगवतः पादौ स्मृत्वा पुनर्मूलमन्त्रेणाभिमन्त्र्य द्वादशाक्षरेण भक्तिं प्रार्थ्य तर्जन्या प्रणवेन मूर्ध्नि किञ्चिन्न्यस्य, अनामिकया ललाट–कुक्षि–हृदय–कण्ठ–दक्षिणकुक्षिपार्श्व–दक्षिणबाहुमूल–दक्षिणकण्ठपार्श्व–वामकुक्षिपार्श्व–वामबाहुमूल–वामकण्ठपार्श्व–जघनोपरितनपृष्ठभागककुदेषु क्रमेण तत्तदवयवानुगुणान् भगवत्पादाकृतीन् पुण्ड्रान्, "ओं केशवाय नमः" इत्यादिभिः द्वादशभिर्मन्त्रैर्धृत्वा शेषं द्वादशाक्षरेण मूर्ध्नि धृत्वा भगवद्गात्रपरामृष्टं सुवर्णवर्णं श्रीचूर्णं सर्वपुण्ड्रमध्येषु पुण्ड्रमेबन्धवर्जं प्रणवपूर्वकैः, "श्रीदेव्यै नमः, अमृतोद्भवायै नमः, कमलायै नमः, चन्द्रशोभिन्यै नमः, विष्णुपत्न्यै नमः, वैष्णव्यै नमः, वरारोहायै नमः, हरिवल्लभायै नमः,

शार्ङ्गिण्यै नमः, देवदेविकायै नमः, महालक्ष्म्यै नमः, सुरसुन्दर्यै नमः" इति मन्त्रैः [सर्वाभीष्टफलप्रदायै नमः इति शिरसि च] धृत्वा, "ओं केशवाय नमः" इत्यादिमन्त्रैः क्रमेण तं तं पुण्ड्रमुद्दिश्याञ्जलिं कुर्यात् ॥

अथ देवर्षिपितृतर्पणम् ॥

तत आचम्य प्राणान् आयम्य

"श्रीभगवदाज्ञया भगवत्प्रीत्यर्थं स्नानाङ्गं देवर्षिपितृतर्पणं करिष्ये" इति सङ्कल्प्य, देवतर्पणे प्राङ्मुख उपवीती, ऋषितर्पणे उदङ्मुखोऽङ्गुष्ठसक्तनिवीती, पितृतर्पणे दक्षिणामुखः प्राचीनावीती,

"ओं ब्रह्मादयो ये देवाः तान्देवांस्तर्पयामि, सर्वान्देवान् तर्पयामि, सर्वदेवगणांस्तर्पयामि, सर्वदेवपत्नीस्तर्पयामि, सर्वदेवगणपत्नीस्तर्पयामि" इति,

"ओं कृष्णद्वैपायनादयो ये ऋषयः तानृषींस्तर्पयामि, सर्वानृषींस्तर्पयामि, सर्वऋषिगणांस्तर्पयामि, सर्वऋषिपत्नीस्तर्पयामि, सर्वऋषिगणपत्नीस्तर्पयामि" इति,

"ओं सोमः पितृमान् यमोऽङ्गिरस्वान् अग्निः कव्यवाहन इत्यादयो ये पितरः तान् पितॄंस्तर्पयामि, सर्वान् पितॄंस्तर्पयामि, सर्वपितृगणान् तर्पयामि, सर्वपितृपत्नीस्तर्पयामि, सर्वपितृगणपत्नीस्तर्पयामि"

इति च सन्तर्प्य उपवीती आचम्य,

"भगवानेव प्रातस्स्नानाख्यं कर्म स्वस्मै स्वप्रीतये स्वयमेव कारितवान्"

इति सात्त्विकत्यागं कुर्यात् ॥

अथ संध्यानुष्ठानक्रमः ॥

ततः सुप्रक्षाळितपाणिपादो द्विराचम्य प्राणान् आयम्य,

"श्रीभगवदाज्ञया भगवत्प्रीत्यर्थं प्रातस्सन्ध्यामुपासिष्ये" इति

सङ्कल्प्य, **"भगवानेव स्वशेषभूतेन मया स्वशेषभूतं प्रातस्सन्ध्योपासनाख्यं कर्म स्वस्मै स्वप्रीतये स्वयमेव कारयति"**

इत्यनुसन्धाय, 'आपोहिष्ठेति मन्त्रस्य—सिन्धुद्वीप ऋषिः, देवी गायत्री छन्दः, आपो देवता' इत्यनङ्गुष्ठाभिरङ्गुळीभिः शिरो जिह्वा हृदयेषु न्यस्य 'प्रोक्षणे विनियोगः' इत्युक्त्वा वामहस्तेन तोयं स्पृशन् देवतीर्थेन ऊर्ध्वमुखेन शिरसि प्रणवेन समस्तव्याहृतिभिः गायत्र्या प्रणवपूर्वकैः,

"आपो हिष्ठामयोभुवः। ता न ऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो वश्शिवतमो रसः। तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरङ्गमामवः।"

इत्येतैश्च प्रोक्ष्य "ओं यस्य क्षयाय जिन्वथ।" इति पादद्वये, "ओं आपो जनयथा च नः" इति शिरसि च प्रोक्ष्य, समस्तव्याहृतिभिरात्मानं परिषिञ्चेत्। ततः, "सूर्यश्चेत्यनुवाकस्य अग्निर्ऋषिः, देवीगायत्री छन्दः, सूर्यो देवता", इति मुखादौ न्यस्य "अपां प्राशने विनियोगः" इत्युक्त्वा तोयम्, **"ओं सूर्यश्च मामन्युश्च मन्युपतयश्च मन्युकृतेभ्यः। पापेभ्यो रक्षन्ताम्। यद्रात्र्या पापमकार्षम्। मनसा वाचा हस्ताभ्यां। पद्भ्यामुदरेण शिश्ना। रात्रिस्तदवलुम्पतु। यत्किञ्च दुरितं मयि। इदमहं माममृतयोनौ। सूर्ये ज्योतिषि जुहोमि स्वाहा।"**

इत्यनुवाकेन चुलकेन प्राश्याचामेत्। ततः,

"दधिक्राव्ण्ण इति मन्त्रस्य—वामदेव ऋषिः अनुष्टुप्छन्दः दधिक्रावा देवता" इति पूर्ववत् न्यस्य "प्रोक्षणे विनियोगः" इत्युक्त्वा, प्रणवपूर्वकैः,

"दधिक्राव्ण्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखाकरत् प्रण आयूँषि तारिषत्। आपो हिष्ठा...अरङ्गमामवः"

इत्येकादशभिश्शिरसि, "यस्य क्षयाय जिन्वथ" इति पादद्वये, "आपो

अनयथा च नः" इति पुनश्शिरसि च प्रोक्ष्य, समस्तव्याहृतिभिरात्मानं परिषिञ्चेत् ॥

ततः प्राणानायम्य, "श्रीभगवदाज्ञया भगवत्प्रीत्यर्थं प्रातस्सन्ध्यायां अर्घ्यप्रदानं करिष्ये" इति सङ्कल्प्य "अर्घ्यप्रदानमन्त्रस्य विश्वामित्र ऋषिः, देवीगायत्री छन्दः, सविता देवता" इति न्यस्य "अर्घ्यप्रदाने विनियोगः"

इत्युक्त्वा, राक्षसमुद्रारहितेनाञ्जलिना तोयमादाय भ्रूमध्यपर्यन्तं समुद्धृत्य सप्रणवव्याहृतिकगायत्रीमुच्चार्य पार्ष्णिद्वयमुद्धृत्य सूर्यमण्डलान्तर्वर्तिने भगवते अर्घ्यं दद्यात्। एवं त्रिः कुर्यात्; अर्घ्यदानात् पूर्वमुदये प्राणानायम्य,

"श्रीभगवदाज्ञया भगवत्प्रीत्यर्थं प्रातस्सन्ध्याकालातिक्रम-प्रायश्चित्तं तुरीयार्घ्यप्रदानं करिष्ये" इति सङ्कल्प्य, "तुरीयार्घ्य-प्रदानमन्त्रस्य—सान्दीपिनि ऋषिः, देवीगायत्री छन्दः, सविता देवता" इति न्यस्य, "तुरीयार्घ्यप्रदाने विनियोगः"

इत्युक्त्वा, पूर्ववत् तोयमादाय, उभयतस्सप्तव्याहृतिसहितां गायत्रीमुच्चार्य, पूर्ववत् दत्वा, शोषितं तीरं गत्वा, समस्तव्याहृतिभिरात्मानं परि-षिच्य, प्रदक्षिणं परिक्रम्य, "असावादित्यो ब्रह्म" इति ध्यात्वा स्वगुरु-परमगुरुनामनी संकीर्त्य आचम्य "ओं केशवं तर्पयामि" इत्यादिक्रमेण केशवादीन् द्वादश सन्तर्प्य आचामेत् ॥

सन्ध्याजपविधिः ॥

ततो जपार्हं स्थानं संप्रोक्ष्य, 'आसनमन्त्रस्य पृथिव्या मेरुपृष्ठ ऋषिः, सुतलं छन्दः, श्रीकूर्मो देवता' इति न्यस्य 'आसने विनियोगः' इत्युक्त्वा,

"पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता ।
त्वञ्च धारय मां देवि पवित्रं कुरु चासनम् ॥"

इति भूमिं प्रार्थ्य तत्र स्थित्वा उत्तरीयं यज्ञोपवीताकारं धृत्वा 'प्रणवस्य— ऋषिर्ब्रह्मा, दैवीगायत्री छन्दः, परमात्मा देवता । भूरादिव्याहृति-सप्तकस्य अत्रि-भृगु-कुत्स-वसिष्ठ-गौतम-काश्यपाङ्गिरस ऋषयः, गायत्र्युष्णिगनुष्टुब्बृहतीपङ्क्तित्रिष्टुप्जगत्यः छन्दांसि, अग्निवाय्वर्क-वागीशवरुणेन्द्रविश्वदेवा देवताः। सावित्र्याः— ऋषिर्विश्वामित्रः देवी-गायत्री छन्दः,सविता देवता। गायत्रीशिरसः-ब्रह्मा ऋषिः,अनुष्टुप्छन्दः, परमात्मा देवता' इति न्यस्य 'सर्वेषां प्राणायामे विनियोगः' इत्युक्त्वा,

'ओं भूः' इति पादयोः, 'ओं भुवः' इति जङ्घयोः, 'ओं सुवः' इति जान्वोः, 'ओं महः' इत्युदरे, 'ओं जनः' इति हृदये, 'ओं तपः' इति मुखे, ओँ सत्यं' इति मस्तके चानङ्गुष्ठाभिरङ्गुळीभिर्न्यस्य,

श्वेत-श्याम-पीत-पिशङ्ग-रोहित-नील-कनकवर्णाः अभयाक्ष-स्रगप्पात्रवरहस्ताः सपवित्रचतुर्हस्ताः स्रवचन्दनाद्यलङ्कृताः सर्वाभरण-भूषिताः सोपवीताः सजटाश्च सप्त व्याहृतिदेवताः ध्यात्वा, 'ओं तत् सवितुः ज्ञानाय हृदयाय नमः' इत्यङ्गुष्ठयुक्ततर्जन्या हृदये, 'ओं वरेण्यं ऐश्वर्याय शिरसे स्वाहा' इत्यनङ्गुष्ठाभिरङ्गुळीभिर्मस्तके, 'ओं भर्गो देवस्य शक्त्यै शिखायै वषट्' इति मुष्टिना अङ्गुष्ठनाळेन शिखामध्ये च न्यस्य, 'ओं धीमहि बलाय कवचाय हुम्' इति कण्ठादि-कट्यन्तां तनुं पाणिभ्यां स्पृष्ट्वा, 'ओं धियो यो नः तेजसे नेत्राभ्यां वौषट्' इति तर्जनीमध्यमाभ्यां युगपन्नेत्रद्वये न्यस्य, 'ओं प्रचोदयात्

वीर्यायास्त्राय फट्' इति सास्फोटेन साङ्गुष्ठतर्जन्यग्रेण पूर्वाद्या दिशः बद्ध्वाद्या विदिशश्च बद्ध्वा,

"मुक्ताविद्रुमहेमनीलधवलच्छायैर्मुखैस्त्रीक्षणैः
युक्तामिन्दुकलानिबद्धमकुटां तत्त्वार्थवर्णात्मिकाम्।
गायत्रीं वरदाभयाङ्कुशकशाः शुभ्रं कपालं गुणं
शङ्खं चक्रमथारविन्दयुगळं हस्तैर्वहन्तीं भजे॥"

इति सावित्रीदेवतां ध्यात्वा, "ओमापो ज्योतीरसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवस्सुवरोम्" इति शिरोमन्त्रेण स्वपार्श्वे शिरःप्रभृतिपादान्तं कराभ्यां स्पृष्ट्वा,

"अर्कमण्डलमध्यस्थं सूर्यकोटिसमप्रभम्।
ब्रह्मादिसेव्यपादाब्जं नौमि ब्रह्म रमासखम्॥"

इति शिरोमन्त्रदेवतां ध्यात्वा, त्रिः प्राणानायम्य, "श्रीभगवदाज्ञया भगवत्प्रीत्यर्थं अष्टोत्तरशतकृत्वः (अशक्तौ अष्टाविंशतिकृत्वः दशकृत्वो वा) गायत्रीजपं करिष्ये" इति सङ्कल्प्य, "आयातु इत्यनुवाकस्य—वामदेव ऋषिः, अनुष्टुप्छन्दः, गायत्री देवता" इति न्यस्य 'गायत्र्यावाहने विनियोगः' इत्युक्त्वा,

"आयातु वरदा देव्यक्षरं ब्रह्मसम्मितम्। गायत्रीं छन्दसां मातेदं ब्रह्म जुषस्व नः। ओजोऽसि सहोऽसि बलमसि भ्राजोऽसि देवानां धाम नामासि विश्वमसि विश्वायुस्सर्वमसि सर्वायुरभिभूरों गायत्रीमावाहयामि"

इति गायत्रीं सूर्यमण्डले आवाह्य,

"प्रातर्ध्यायामि गायत्रीं रविमण्डलमध्यगाम्।
ऋग्वेदमुच्चारयन्तीं रक्तवर्णां कुमारिकाम्॥
अक्षमालाकरां ब्रह्म देवत्यां हंसवाहनाम्"

इति ध्यात्वा, 'प्रणवस्य—ऋषिर्ब्रह्मा, देवीगायत्री छन्दः, परमात्मा देवता । भूरादिव्याहृतित्रयस्य अत्रिभृगुकुत्सा ऋषयः, गायत्र्युष्णिगनुष्टुभश्छन्दांसि, अग्निवाय्वर्का देवताः । सावित्र्याः ऋषिर्विश्वामित्रः, देवीगायत्री छन्दः, सविता देवता' इति न्यस्य 'प्रातस्सन्ध्याजपे विनियोगः' इत्युक्त्वा, अस्त्रमन्त्रेण करतलकरपृष्ठशुद्धिं संपाद्य गायत्र्या करव्यापकन्यासं कृत्वा करतलयोः प्रणवं न्यस्य 'ओं भूः' इति तर्जनीभ्यामङ्गुष्ठयोः, 'ओं भुवः' इत्यङ्गुष्ठाभ्यां तर्जन्योः, 'ओं सुवः' इति ताभ्यां मध्यमयोः, 'ओं तत्सवितुर्वरेण्यम्' इति ताभ्यामनामिकयोः, 'ओं भर्गो देवस्य धीमहि' इति कनिष्ठिकयोश्च न्यस्य 'ओं धियो यो नः प्रचोदयात्' इति करद्वयेऽपि तलपृष्ठपरामर्शं कृत्वा, गायत्र्या पाणिभ्यां शिरःप्रभृति पादान्तं पार्श्वस्पर्शरूपं व्यापकन्यासं कृत्वा, 'ओं भूः ज्ञानाय हृदयाय नमः' इति अङ्गुष्ठयुक्ततर्जन्या हृदये, 'ओं भुवः ऐश्वर्याय शिरसे स्वाहा' इत्यनङ्गुष्ठाभिरङ्गुलीभिर्मस्तके 'ओं सुवः शक्त्यै शिखायै वषट्' इत्यङ्गुष्ठनाळेन मुष्टिना शिखामध्ये च न्यस्य 'ओं तत्सवितुर्वरेण्यं बलाय कवचाय हुम्' इति कण्ठादिकट्यन्तां तनुं पाणिभ्यां स्पृष्ट्वा, 'ओं भर्गो देवस्य धीमहि तेजसे नेत्राभ्यां वौषट्' इति तर्जनीमध्यमाभ्यां युगपन्नेत्रयोर्न्यस्य, 'ओं धियो यो नः प्रचोदयात् वीर्यायास्त्राय फट्' इति सास्त्रच्छोटेन साङ्गुष्ठतर्जन्यग्रेण पूर्वाद्या दिशो वह्न्याद्या विदिशश्च बद्ध्वा,

"यो देवस्सविताऽस्माकं धियो धर्मादिगोचराः ।
प्रेरयेत् तस्य यद्भर्गस्तद्वरेण्यमुपास्महे ॥"

इति गायत्र्यर्थं विचिन्त्य, आदित्यमण्डले देवीभूषणायुधादिसहितं भगवन्तं ध्यात्वा कनिष्ठिकामूलमारभ्य प्रादक्षिण्येन गणयन् यथासङ्कल्पं जपं कृत्वा त्रिः सकृद्वा प्राणानायम्य, 'श्रीभगवदाज्ञया भगवत्प्रीत्यर्थं प्रातस्सन्ध्योपस्थानं करिष्ये' इति संकल्प्य 'उत्तम इत्यनुवाकस्य—वामदेव ऋषिः, अनुष्टुप्छन्दः, गायत्री देवता' ।इति न्यस्य 'गायत्र्युद्वासने विनियोगः' इत्युक्त्वा अञ्जलिं बद्ध्वा, उत्तरीयं कटौ धृत्वा,

"उत्तमे शिखरे देवि भूम्यां पर्वतमूर्धनि ।
ब्राह्मणेभ्यो ह्यनुज्ञानं गच्छ देवि यथासुखम् ॥"

इति गायत्रीमुद्वास्य 'मित्रस्येति ऋक्त्रयस्य—विश्वामित्र ऋषिः, भीरुट्गायत्रीत्रिष्टुभश्छन्दांसि, मित्रो देवता' इति न्यस्य 'प्रातस्सन्ध्योपस्थाने विनियोगः' इत्युक्त्वा अञ्जलिं बध्वा,

"ओं मित्रस्य चर्षणी धृतश्श्रवो देवस्य सानसिम् । सत्यं चित्रश्रवस्तनम् । मित्रो जनान् यातयति प्रजानन् मित्रो दाधार पृथिवीमुतद्याम् । मित्रः कृष्टीरनिमिषाभिचष्टे सत्याय हव्यं घृतवद्विधेम । प्रसमित्रमर्त्तो अस्तु प्रयस्वान् यस्त आदित्य शिक्षति व्रतेन । न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनमंहो अश्नोत्यन्तितो न दूरात्"

इत्यादित्यमण्डलान्तस्थं भगवन्तमुपस्थाय, सन्ध्यादिदेवताः, सप्रदक्षिणं 'ओं सन्ध्यायै नमः, ओं गायत्र्यै नमः, ओं सावित्र्यै नमः, (ओं सावित्र्यै नमः, ओं गायत्र्यै नमः) ओं सरस्वत्यै नमः, ओं सर्वाभ्यो देवताभ्यो नमो नमः' इति प्रह्वाङ्ग प्रणम्य 'कामोऽकार्षीन्मन्युरकार्षीत्' इत्युक्त्वा त्रयीतनुं प्रणम्य 'ओं प्राच्यै दिशे नमः, ओं दक्षिणस्यै(णायै) दिशे नमः, ओं प्रतीच्यै दिशे नमः ओं उदीच्यै दिशे नमः, ओं ऊर्ध्वाय नमः, ओं अधराय नमः, ओं अन्तरिक्षाय नमः, ओं भूम्यै नमः,

ओं विष्णवे नमः' इति दिगादिनमस्कारं तत्तदाभिमुख्येन कृत्वा सवितृ-मण्डले भगवन्तं पूर्ववत् ध्यात्वा,

"शङ्खचक्रगदापाणे द्वारकानिलयाच्युत ।
गोविन्दपुण्डरीकाक्ष रक्ष मां शरणागतम् ॥" इत्यनुसन्धाय,
"ओं नमो ब्रह्मण्यदेवाय गोब्राह्मणहिताय च ।
जगद्धिताय कृष्णाय गोविन्दाय नमो नमः ॥"

इति भगवन्तमभिवादयेत् ॥

अथ अष्टाक्षरजपविधिः ॥

ततः आसीनः उत्तरीयं सूत्राकारं धृत्वा पञ्चविंशतिकृत्वो द्वादशकृत्वो वा मनसाऽऽवर्तितेन मूलमन्त्रेण त्रिः सकृद्वा प्राणान् यम्य 'श्रीभगवदाज्ञया भगवत्प्रीत्यर्थं प्रातस्सन्ध्यायामष्टाक्षरजपं करिष्ये' इति सङ्कल्प्य 'भगवानेवाष्टाक्षरजपं स्वस्मै स्वप्रीतये स्वयमेव कारयति' इत्यनुसन्धाय, 'अष्टाक्षरमन्त्रस्य—नारायण ऋषिः देवीगायत्री छन्दः, नारायणो देवता' इति मुखादौ ऋषिछन्दोदेवता न्यस्य अञ्जलिं बद्ध्वा 'अं बीजम्, आय शक्तिः, मं कीलकम्, ह्रीं कवचम्, ऐं अस्त्रं, शुक्लो वर्णः, उदात्तस्वरः, बुद्धिस्तत्त्वम्, वैकुण्ठं क्षेत्रम्, जीवपरयोस्स्वस्वामिभावस्सम्बन्धः, नारायणप्रीत्यर्थे जपे विनियोगः', इत्युक्त्वा, मूलमन्त्रेण कूर्परमारभ्याङ्गुल्यग्रपर्यन्तं हस्तौ परस्परं त्रिः-परामृश्य हस्तयोर्मन्त्रस्य व्यापकन्यासं कृत्वा, 'ओ ओं अङ्गुष्ठाभ्यां नमः, ओं नमः तर्जनीभ्यां नमः, ओं नारायणाय मध्यमाभ्यां नमः, ओं ओं अनामिकाभ्यां नमः, ओं नमः कनिष्ठिकाभ्यां नमः, ओं नारायणाय करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः, ओं ओं ज्ञानाय हृदयाय

नमः, ओं नमः ऐश्वर्याय शिरसे स्वाहा, ओं नारायणाय शक्त्यै शिखायै वषट्, ओं ओं बलाय कवचाय हुम्, ओं नमः तेजसे नेत्राभ्यां वौषट्, ओं नारायणाय वीर्यायास्त्राय फट्' इति गायत्रीप्रकरणोक्तरीत्या करन्यासाङ्गन्यासौ कृत्वा,

"अस्मद्देशिकमस्मदीयपरमाचार्यानशेषान् त्रयी-
चूडादेशिकतद्गुरून् यतिवरं पूर्णं मुनिं यामुनम्।
रामं पद्मविलोचनं मुनिवरं नाथं शठद्वेषिणं
सेनेशं श्रियमिन्दिरासहचरं नारायणं संश्रये॥"

इत्यनुसन्धाय, स्वस्य मन्त्रोपदेष्टारं तद्गुरूंश्च तत्तच्छ्लोकेनानुसन्धाय,

"अष्टाक्षरं तस्य ऋषिं तच्छन्दस्तस्य दैवतम्।
तच्छक्तिबीजप्रणवान् तस्य शिरसा प्रणमाम्यहम्॥"

इति मन्त्रादीन् प्रणम्य,

"सव्यं पादं प्रसार्य श्रितदुरितहरं दक्षिणं कुञ्चयित्वा
जानुन्याधाय सव्येतरमितरभुजं नागभोगे निधाय।
पश्चाद्बाहुद्वयेन प्रतिभटशमने धारयन् शङ्खचक्रे
देवीभूषादिजुष्टो जनयतु जगतां (मम तत्)शर्म वैकुण्ठनाथः॥"

इति वैकुण्ठनाथं ध्यात्वा,

"ज्ञानानन्दस्वरूपोऽहं विष्णोश्शेषो न कस्यचित्।
प्रपत्तिः क्रियते नारायणकैङ्कर्यमस्तु मे॥"

इत्यष्टाक्षरार्थं चिन्तयन् यथाशक्ति जपेत्। जपमध्ये संभाषणे श्रीकृष्णं ध्यात्वा कीर्तयेत्। तत आचम्य,

"भगवानेव प्रातस्सन्ध्योपासनाख्यमष्टाक्षरजपाख्यञ्च कर्म कारितवान्" इत्यनुसन्दध्यात्॥

अथ आधारशक्तितर्पणक्रमः ॥

उत्तरीयं कटौ बद्ध्वा द्विराचम्य प्राणान् आयम्य,

"श्रीभगवदाज्ञया भगवत्प्रीत्यर्थं आधारशक्त्यादितर्पणं करिष्ये" इति सङ्कल्प्य, "भगवानेवाऽऽधारशक्त्यादितर्पणं स्वस्मै स्वप्रीतये स्वयमेव कारयति" इत्यनुसन्धाय, गुर्वाह्निकोक्तप्रकारेणैव कुर्यात्। कदाचित् तथाकरणाशक्तौ तु—

"ओं आधारशक्त्यै नमः, ओं प्रकृत्यै नमः, ओं अखिलजगदाधाराय कूर्मरूपिणे नारायणाय नमः, ओं अनन्ताय नागराजाय नमः, ओं भूं भूम्यै नमः, ओं श्रीवैकुण्ठेभ्यो दिव्यलोकजनपद-नगरविमानेभ्यो नमः, ओं आनन्दमयाय दिव्यमण्टपरत्नाय नमः, ओं आस्तरणरूपाय अनन्ताय नागराजाय नमः, ओं धर्मादिभ्यः पीठपादेभ्यो नमः, ओं अधर्मादिभ्यः पीठगात्रेभ्यो नमः, ओं एभिः परिच्छिन्नतनवे पीठभृते नागराजाय नमः, ओं अष्टदळपद्माय नमः, ओं विमलादिभ्यश्चामरहस्ताभ्यो नमः, ओं जगत्प्रकृतये दिव्ययोगपीठाय नमः, ओं दिव्ययोगपर्यङ्काय नमः, ओं सहस्रफणामणिमण्डिताय अनन्ताय नागराजाय नमः, ओं पादपीठात्मने अनन्ताय नागराजाय नमः, ओं सर्वपरिवाराणामनन्तगरुडविष्वक्सेनानाञ्च पद्मासनेभ्यो नमः, ओं अस्मद्गुरुभ्यो नमः, ओं नमो नारायणाय, ओं लक्ष्म्यादिभगवद्दिव्यमहिषीभ्यो नमः, ओं किरीटादिभ्यो दिव्यभूषणेभ्यो नमः, ओं सुदर्शनादिभ्यो दिव्यायुधेभ्यो नमः, ओं सर्वाभ्यः पादारविन्दसंवाहिनीभ्यो नमः, ओं अनन्ताय नागराजाय नमः, ओं भगवत्परिजनेभ्यो नमः, ओं भगवत्पादुकाभ्यां नमः, ओं भगवत्परिच्छदेभ्यो

नमः, ओं वैनतेयाय नमः, ओं भगवते विष्वक्सेनाय नमः, ओं गजाननादिभ्यो विष्वक्सेनपरिजनेभ्यो नमः, ओं चण्डादिभ्यो द्वारपालेभ्यो नमः, ओं कुमुदादिभ्यो गणाधिपतिभ्यः सवाहनपरिवारप्रहरणेभ्यो नमः, ओं सर्वेभ्यो भगवत्पारिषदेभ्यो नमः" इत्यञ्जलिना सन्तर्प्य आचम्य,

"भगवानेवाऽऽधारशक्त्यादितर्पणाख्यं कर्म कारितवान्"

इत्यनुसन्दध्यात् ॥ **अथ देवर्षिकाण्डर्षिपितृतर्पणक्रमः ॥**

आचम्य प्राणानायम्य, "श्रीभगवदाज्ञया भगवत्प्रीत्यर्थं देवर्षिकाण्डर्षिपितृतर्पणं करिष्ये" इति सङ्कल्प्य, "भगवानेव देवर्षिकाण्डर्षिपितृतर्पणाख्यं कर्म स्वस्मै स्वप्रीतये स्वयमेव कारयति" इत्यनुसन्धाय, पूर्ववत् देवर्षितर्पणं(पु.8) कृत्वा,

"ओं प्रजापतिं काण्डऋषिं तर्पयामि, ओं सोमं काण्डऋषिं तर्पयामि, ओं अग्निं काण्डऋषिं तर्पयामि, ओं विश्वान् देवान् काण्डऋषीँस्तर्पयामि, ओं सांहितीर्देवता उपनिषदस्तर्पयामि, ओं याज्ञिकीर्देवता उपनिषदस्तर्पयामि, ओं वारुणीर्देवता उपनिषदस्तर्पयामि, ओं ब्रह्माणँस्वयम्भुवं तर्पयामि, ओं सदसस्पतिं तर्पयामि ॥" इत्युदङ्मुख एव तर्पयित्वा, पूर्ववत् पितृतर्पणं कुर्यात् ॥ उपवीती आचम्य, "भगवानेव देवर्षिकाण्डर्षिपितृतर्पणाख्यं कर्म कारितवान् इत्यनुसन्धाय, निवीती स्नानवस्त्रं चतुर्गुणीकृत्य शोधिते तीरे,

"ये के चास्मत्कुले जाता अपुत्रा गोत्रजा मृताः ।
ते गृह्णन्तु मया दत्तं वस्त्रनिष्पीडनोदकम् ॥"

इति मन्त्रेणापसव्यं निष्पीड्य वामप्रकोष्ठे विन्यस्य उपवीती आचम्य, 'हे गङ्गे ममात्मनि समागच्छ' इति गङ्गामुदकाञ्जलिना संहरेत् ॥

अथ ब्रह्मयज्ञक्रमः ॥

ततो द्विराचम्य प्राणानायम्य, 'श्रीभगवदाज्ञया भगवत्प्रीत्यर्थं ब्रह्मयज्ञेन यक्ष्ये' इति सङ्कल्प्य, 'भगवानेव ब्रह्मयज्ञाख्यं कर्म स्वस्मै स्वप्रीतये स्वयमेव कारयति' इत्यनुसन्धाय 'विद्युदसि विद्य मे पाप्मान-मृतात् सत्यमुपैमि' इति दक्षिणहस्तेन तोयेन वामकरतलं संमृज्य तूष्णीं त्रिरपः प्राश्य द्विः परिमृज्य सकृदुपस्पृश्य शिरस्सर्वाभिरङ्गुळीभिः, चक्षुषी अनामिकया, नासिके तर्जन्या, श्रोत्रे कनिष्ठिकया, हृदयं तलेन चोपस्पृश्य परिशुद्धप्रदेशे आसीनः उत्तरीयमुपवीतसमानाकारं धृत्वा त्रिस्सकृद्वा प्राणान् आयम्य, वामगुल्फोपरि दक्षिणोरुं वामोरूपरि दक्षिणगुल्फञ्च कृत्वा दक्षिणजानुनि पाणी दक्षिणोत्तरौ कृत्वा,

"ओं भूः तत्सवितुर्वरेण्यं, ओं भुवः भर्गो देवस्य धीमहि, ओं सुवः धियो यो नः प्रचोदयात्, ओं भूः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि, ओं भुवः धियो यो नः प्रचोदयात्, ओं सुवः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात्, ओं भूर्भुवस्सुवः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ॥"

इत्युक्त्वा, वेदानामादिभागान् उक्त्वा पुरुषसूक्तम्, तत्राशक्तौ दशकृत्वो गायत्रीं जपित्वा उत्थाय, 'ओं भूर्भुवस्सुवस्सत्ये तपश्श्रद्धायां जुहोमि' इत्युक्त्वा, 'ओं नमो ब्रह्मणे नमो अस्त्वग्नये नमः पृथिव्यै नम ओष-धीभ्यः । नमो वाचे नमो वाचस्पतये नमो विष्णवे बृहते करोमि' इति त्रिरुक्त्वा, 'वृष्टिरसि वृश्च मे पाप्मानमृतात् सत्यमुपागाम्' इति पूर्ववत् संमृज्याचम्य, "भगवानेव ब्रह्मयज्ञाख्यं कर्म कारितवान्" इति सात्त्विकत्यागं कुर्यात् ॥

अथ अभिगमनम् ॥

ततो गृहमागत्य पादौ हस्तौ च प्रक्षाल्याऽऽचम्य, यथासूत्रमौपासनं कृत्वा स्वार्चागृहं गत्वा गुरुपरम्परानुसन्धानपूर्वकं प्रणम्य, कूर्मादीन् दिव्यलोकमिति श्लोकमनुसंधाय चण्डप्रचण्डद्वारपालकानुज्ञां लब्ध्वा,

"कौसल्या सुप्रजा राम पूर्वासन्ध्या प्रवर्तते ।
उत्तिष्ठ नरशार्दूल कर्तव्यं दैवमाह्निकम् ॥
वीर सौम्य विबुध्यस्व कौसल्यानन्दवर्धन ।
जगद्धि सर्वं स्वपिति त्वयि सुप्ते नराधिप ॥
यामिन्यपैति यदुनाथ विमुञ्च निद्रा-
मुन्मेषमृच्छति तवोन्मिषितेन विश्वम् ।
जातस्त्वयं खलु जगद्धितमेव कर्तुं
धर्मप्रवर्तनधिया धरणीतलेऽस्मिन् ॥
सुखाय सुप्रातमिदं तवास्तु जगत्पते जागृहि नन्दसूनो ।
अम्भोजमन्तश्शयमञ्जुतारलोलम्बमुन्मीलतु लोचनं ते ॥"

इति भगवन्तं प्रबोध्य मनसा पुष्पादिभिरभ्यर्च्य प्रणम्य द्वयमुच्चार्य,

"सायन्तनाभियानान्तकैङ्कर्यस्य विरोधिनम् ।
पापराशिं दयासिन्धो विनतस्यास्य नाशय ॥"

इति प्रार्थ्य पुनः प्रणम्य, "भगवानेवाभिगमनाख्यं कर्म कारितवान्" इति सात्त्विकत्यागं कृत्वा, 'अभिगमनेनानेन भगवान् प्रीयतां वासुदेवः' इत्यनुसन्दधीत ॥

अथोपादानम् ॥ (२)

अथ "कृतञ्च करिष्यामि, उपादानेन भगवन्तं वासुदेवमर्चयिष्यामि" इति सङ्कल्प्य, 'भगवानेव उपादानाख्यं कर्म स्वस्मै स्वप्रीतये

स्वयमेव कारयति' इत्यनुसन्धाय,

"तुळस्यमृतजन्मासि सदा त्वं केशवप्रिये ।
केशवार्थं लुनामि त्वां वरदा भव शोभने ॥
मोक्षैकहेतो धरणिप्रसूते विष्णोस्समस्तस्य गुरोः प्रिये ते ।
आराधनार्थं पुरुषोत्तमस्य लुनामि पत्रं तुळसि क्षमस्व ॥
प्रसीद मम देवेशि प्रसीद हरिवल्लभे ।
क्षीरोदमथनोद्भूते तुळसि त्वं प्रसीद मे ॥"

इति मन्त्रैः तुळसीं गृह्णीयात् । भानुभौमशुक्रवासरेषु, द्वादश्यमावास्या-पौर्णमासीषु, सर्वविधश्राद्धदिनेषु च तुळसीं न गृह्णीयात् । तद्भिन्नदि-नेषूपादानकाल एव गृह्णीयात् । अस्त्रमन्त्रेण समित्पुष्पादिकं गृह्णीयात् । प्रथमं 'हुं' इति स्पृष्ट्वा,

"विरिञ्चेन सहोत्पन्न परमेष्ठिनिसर्गज ।
नुद सर्वाणि पापानि दर्भ स्वस्तिकरो मम ॥"

इति मन्त्रेण दर्भान् गृह्णीयात् । अवकाशे सति मन्त्रजपादिकं कुर्यात् । ततः, 'भगवानेव उपादानाख्यं कर्म कारितवान्' इत्यनुसन्धाय, 'उपादानेन भगवान् प्रीयतां वासुदेवः' इत्युपादानं समर्पयेत् ॥

अथेज्या ॥ (३)

'कृतञ्च करिष्यामि इज्यया भगवत्कर्मणा भगवन्तं वासुदेव-मर्चयिष्यामि' इति इज्यां संकल्प्य, 'भगवानेव इज्याख्यं कर्म स्वस्मै स्वप्रीतये स्वयमेव कारयति' इति सात्त्विकत्यागं कृत्वा, मूलमन्त्र-प्राणायामजपरूपं मान्त्रस्नानं भगवद्विग्रहचिन्तनसहिततत्पादाङ्गुष्ठज-दिव्योदकसिक्तस्वाङ्गकरवचिन्तनरूपं मानसस्नानञ्च कृत्वा, सुप्रक्षाळित-

पाणिपादौ द्विराचम्य, 'श्रीभगवदाज्ञया भगवत्प्रीत्यर्थं माध्याह्निकसन्ध्या-मुपासिष्ये' इति सङ्कल्प्य, सात्त्विकत्यागं कृत्वा न्यासपूर्वकं आपो हिष्ठेत्यादिभिः पूर्ववत् प्रोक्ष्य, 'आपः पुनन्तु इत्यनुवाकस्य—आप ऋषिः, अनुष्टुप्छन्दः, ब्रह्मणस्पतिर्देवता' इति न्यस्य, 'अपां प्राशने विनियोगः' इत्युक्त्वा,

"ओं आपः पुनन्तु पृथिवीं पृथिवी पूता पुनातु माम्। पुनन्तु ब्रह्मणस्पतिर्ब्रह्म पूता पुनातु माम्। यदुच्छिष्टमभोज्यं यद्वा दुश्चरितं मम। सर्वं पुनन्तु मामापोऽसताञ्च प्रतिग्रहँस्वाहा॥"

इत्यनुवाकेन चुळकेन अपः प्राश्याचम्य, न्यासपूर्वकं 'दधिक्राव्ण' इत्यादिभिः पूर्ववत् प्रोक्ष्य, प्राणान् आयम्य माध्याह्निकसंध्यायामर्घ्यप्रदानं करिष्ये' इति संकल्प्य न्यासपूर्वकम् एकमर्घ्यं दत्त्वा अष्टममुहूर्तातिक्रमे प्राणान् आयम्य, 'माध्याह्निकसन्ध्याकालातिक्रमप्रायश्चित्तं द्वितीयार्घ्य-प्रदानं करिष्ये' इति सङ्कल्प्य, प्रायश्चित्तार्घ्यमन्त्रेण दत्त्वा शेषं पूर्ववत् कुर्यात्। सङ्कल्पावसरेषु माध्याह्निकसन्ध्येति वदेत्। प्रातर्ध्यायामी-त्यस्य स्थाने,

"मध्यन्दिने तु सावित्रीं रविमण्डलमध्यगाम्।
यजुर्वेदं व्याहरन्तीं श्वेतां शूलकरां शिवाम्॥
युवतीं रुद्रदेवत्यां ध्यायामि वृषवाहनाम्"

इति ध्यायेत्। जपानन्तरं गायत्रीमुद्वास्य उपस्थानावसरे 'आसत्येनेति ऋक्षट्कस्य—हिरण्यस्तूप ऋषिः, आद्ययोः त्रिष्टुप्चतसृणां गायत्री-जगत्युष्णिक्त्रिष्टुभश्छन्दांसि, सविता देवता' इति न्यस्य, 'माध्याह्निक-सन्ध्योपस्थाने विनियोगः' इत्युक्त्वा अञ्जलिं बद्ध्वा,

"आसत्येन रजसा वर्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यञ्च। हिरण्ययेन सविता रथेनादेवो याति भुवना विपश्यन्। उद्वयं तमसस्परि पश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम्। देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम्। उदुत्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम्। चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः आप्राद्यावापृथिवी अन्तरिक्षँ सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च। तच्चक्षुर्देवहितं पुरस्ताच्छुक्रमुच्चरत्॥"
इत्युक्त्वा, व्योममुद्राद्वारा दक्षिणेन नेत्रेण सूर्यमवलोकयन्,

'पश्येम शरदश्शतम्, जीवेम शरदश्शतम्, नन्दाम शरदश्शतम्, मोदाम शरदश्शतम्, भवाम शरदश्शतँ शृणवाम शरदश्शतम्, प्रब्रवाम शरदश्शतम्, अजीतास्स्याम शरदश्शतम्, ज्योक्च सूर्यं दृशे' इत्युक्त्वा अञ्जलिं बद्ध्वा,

"य उदगान्महतोऽर्णवाद्विभ्राजमानस्सरिरस्य मध्यात्समा वृषभो लोहिताक्षस्सूर्यो विपश्चिन्मनसा पुनातु॥"
इत्युच्चार्य शेषं पूर्ववत् कृत्वा यथाशक्त्यष्टाक्षरं जपित्वा, 'भगवानेव माध्याह्निकसन्ध्योपासनमष्टाक्षरजपञ्च कारितवान्' इति सात्त्विकत्यागं कुर्यात्॥

अथ इज्याराधनम्॥

अथ सुप्रक्षालितपाणिपादो द्विराचम्य, यागगृहसमीपं गत्वा चण्डादीन् ध्यात्वा प्रणम्य स्वप्रवेशानुज्ञां भावयित्वा दक्षिणपादविन्यासपूर्वकं यागगृहं प्रविश्य अष्टाङ्गप्रणामान् कृत्वा, उत्तरीयं ब्रह्मसूत्रसमानाकारं धृत्वा, दक्षिणहस्तेन मूलमन्त्रेण घण्टानादं कृत्वा त्रिः करध्वनिं कृत्वा सालग्रामशिलापेटिकामुद्घाट्य अञ्जलिं कृत्वा भगवतः पुरस्तात् दक्षिणतो दर्भखण्डौ निक्षिप्य 'आसनमन्त्रस्य...देवता' इति न्यस्य

'आसने विनियोग:' इत्युक्त्वा, 'पृथ्वि...आसनम्' इति भूमिं प्रार्थ्य तत्रासीनः,

"अस्मद्देशिकमस्मदीयपरमाचार्यान् अशेषान् त्रयी-
चूडादेशिकतद्गुरून् यतिवरं पूर्णं मुनिं यामुनम् ।
रामं पद्मविलोचनं मुनिवरं नाथं शठद्वेषिणं
सेनेशं श्रियमिन्दिरासहचरं नारायणं संश्रये ॥"

इत्यनुसन्धाय द्वयमुच्चार्य, 'अखिलहेयप्रत्यनीककल्याणैकतान ! स्वेतर-समस्तवस्तुविलक्षणानन्तज्ञानानन्दैकस्वरूप ! लावण्ययौवनाद्यनन्तगुणगण-निधिदिव्यरूप ! अनन्तकल्याणगुणगणोपेत ! अनन्तदिव्यभूषणभूषित ! अनन्तदिव्यायुधोपेत ! उभयविभूतिनाथ ! श्रीमन्नारायण ! अनन्यशरणः त्वत्पादारविन्दयुगळं शरणमहं प्रपद्ये' इत्यनुसन्धाय सर्वदिव्यभूषणायुध-परिमण्डितं कमलालंकृतवक्षस्स्थलं भगवद्विग्रहमापादचूडं यथाशक्ति ध्यायेत् । ततस्तज्जनितातिमात्रप्रीतिप्रेरितः अष्टाविंशतिकृत्वो मनसा आवर्तनेन मूलमन्त्रेण प्राणानायम्याञ्जलिं बद्ध्वा,

"ओं कृतञ्च करिष्यामि भगवन्नित्येन भगवत्प्रीत्यर्थेन महा-विभूतिचातुरात्म्यभगवद्वासुदेवपादारविन्दार्चनेन इज्याराधनेन भग-वत्कर्मणा भगवन्तं वासुदेवमर्चयिष्यामि" इति सङ्कल्प्य, "ओं भग-वतो बलेन भगवतो वीर्येण भगवतस्तेजसा भगवतः कर्मणा भगवतः कर्म करिष्यामि भगवतो वासुदेवस्य" इति बलमन्त्रमनुसन्धाय, "भगवानेव स्वकीयेन मया स्वकीयैरुपकरणैरौपचारिकादिकान् भोगान् स्वप्रीतये प्रतिपादयति" इत्यनुसन्दधीत ॥

"ओं लां नमः पराय सर्वात्मने नमः" इति पादयोः, "ओं वां नमः पराय निवृत्त्यात्मने नमः" इति गुह्ये, "ओं रां नमः पराय विश्वात्मने नमः" इति हृदये, "ओं यां नमः पराय पुरुषात्मने नमः" इति नासाग्रे,

"ओं षौम् नमः पराय परमेष्ठ्यात्मने नमः" इति मूर्ध्नि च न्यस्य,

द्वादशकृत्वष्षडक्षरं वाऽभ्यस्तेन मूलमन्त्रेण सकृत्प्राणानायम्य मूलमन्त्रमुच्चरन् नाभिं स्पृष्ट्वा, मन्त्रोद्भूतवायुना तत्त्वक्रमेण शरीरं शोषितं ध्यात्वा, पुनरपि तथैव प्राणानायम्य मन्त्रमुच्चरन् हृदयं स्पृष्ट्वा मन्त्रोद्भूतचक्राग्निज्वालया शरीरं दग्धं ध्यात्वा स्वात्मानं भगवद्दक्षिण-पादाङ्गुष्ठे प्रविष्टं मूलेन ध्यात्वा, पूर्ववत् प्राणानायम्य भगवत्कैङ्कर्य-योग्यं ध्यात्वा, तस्माद्विनिर्गत्य तद्वामपादाङ्गुष्ठस्याधस्तात् स्थितं मूलेन ध्यात्वा तन्निस्सृतामृतरसेनाभिषिक्तं ध्यात्वा, भगवत्प्रसादेन दिव्य-शरीरलाभमनुसन्धाय. तस्मिन् शरीरे 'ओं षौं नमः पराय परमेष्ठ्या-त्मने नमः' इति मूर्ध्नि, 'ओं यां नमः पराय पुरुषात्मने नमः' इति नासाग्रे, 'ओं रां नमः पराय विश्वात्मने नमः' इति हृदये, 'ओं वां नमः पराय निवृत्त्यात्मने नमः' इति गुह्ये, 'ओं लां नमः पराय सर्वा-त्मने नमः' इति पादयोश्च न्यस्य, पूर्ववत् प्राणानायम्य भगवद्वामपादा-ङ्गुष्ठविनिस्सृतामृतधारया शरीरमभिषिक्तं कृतलाञ्छनं धृतोर्ध्वपुण्ड्रञ्च ध्यायेत् ॥

अथ 'अष्टाक्षरमन्त्रस्य नारायण ऋषिः' इत्यादि पूर्वोक्तरीत्या ऋष्यादिन्यासं कृत्वा 'आराधने विनियोगः' इत्युक्त्वा पूर्ववत पद-न्यासं कृत्वा, हृदयकमले अत्यद्भुतदिव्यमङ्गळविग्रहविशिष्टं भगवन्तं ध्यात्वा. अर्घ्य-पाद्य-आचमनीय-गन्ध-पुष्प-धूप - दीप - नैवेद्यादिभि-र्मानसैर्भोगैः यथाशक्त्यभ्यर्च्य, उत्थायाञ्जलिं बद्ध्वा,

"भगवन् पुण्डरीकाक्ष हृद्यागं तु मया कृतम् ।
आत्मसात्कुरु देवेश बाह्यैस्त्वां सम्यगर्चये ॥

विभो सकललोकेश प्रणतार्तिहराच्युत ।
त्वां भक्त्या पूजयाम्यद्य भोगैरर्घ्यादिभिः क्रमात् ॥"

इति विज्ञाप्य यागवेदिकायां स्वस्य वामभागे तोयपूर्णं पात्रं निधाय तस्मिन् एलाचूर्ण-कुङ्कुमकुसुम-कर्पूरादिपरिमळद्रव्यं तुळसीदळं पुष्पञ्च निक्षिप्य, मूलमन्त्रेण वामकरानुसृतेन दक्षिणकरेण सप्तकृत्वोऽभिमन्त्र्य, मूलमन्त्रेण तथैव 'शोषयामि दाहयामि प्लावयामि' इति शोषणादिकं कृत्वा 'दिव्यामृतमयं तोयमुत्पादयामि' इति मूलमन्त्रेणोत्पाद्यास्त्रमन्त्रेण संरक्ष्य सुरभिमुद्रां प्रदर्श्य, पात्रं तत्रैव स्थापयेत् । अन्यानि भगवदाराधनार्थानि गन्धपुष्पादिद्रव्याणि तत्रैव स्ववामभागे निधाय, मूलमन्त्रेण पूर्ववत् शोषणादिकं कृत्वा, अस्त्रमन्त्रेण संरक्ष्य सुरभिमुद्रां प्रदर्श्य तत्रैव स्थापयेत् ॥

ततः पुरतो निहिते पात्रपीठे आग्नेयादिषु विदिक्षु क्रमेणार्घ्य-पाद्य-आचमनीय-स्नानीयपात्राणि मध्ये सर्वार्थतोयपात्रञ्च निधाय, मूलमन्त्रेण तोयान्तरेण तानि प्रक्षाळ्य शोषणादिकं कृत्वा वामभाग स्थापितेन अभिमन्त्रितेन तोयेन तानि मूलमन्त्रेण पूरयित्वा, तेषु तुळसीदळानि निक्षिप्य, वामपाण्यनुसृतेन दक्षिणपाणिना अर्घ्यादिपात्राणि स्पृशन् मूलमन्त्रोच्चारणपूर्वकं 'ओं नमो भगवते अर्घ्यं परिकल्पयामि, ओं नमो भगवते पाद्यं परिकल्पयामि' इत्यादिरीत्या अर्घ्यादीनि परिकल्पयेत् । ततः अर्घ्यपात्रात् तोयमुद्धरिण्या आदाय, यागवेदिकां सर्वाणि यागद्रव्याणि आत्मानञ्च पृथक्पृथक्संप्रोक्ष्य, सालग्रामशिलायां अनन्तदिव्यभूषणायुधोपेतां दिव्यरत्नमयासनगतां

इन्दिरालङ्कृतवक्षस्स्थलां स्वाभिमतां काञ्चित् भगवन्मूर्तिं पञ्चोपनिषन्मन्त्रैः ध्यात्वा 'भगवन्! समाराधनाभिमुखो भव' इति प्रार्थ्य मूलमन्त्रेण दण्डाङ्गप्रणामान् कृत्वा.

"ब्रह्माद्याः सकला देवा यं न स्मर्तुमपीश्वराः। स एष भगवानद्य मम प्रत्यक्षताङ्गतः॥" इति हृष्टो भूत्वा, "स्वागतं भगवन्नद्य मां तारयितुमागतः। धन्योऽस्म्यनुगृहीतोऽस्मि कृतार्थोऽस्मि कृपानिधे॥" इति स्वागतं निवेद्य, "सान्निध्यं कुरु देवेश सर्वदा सर्वकामद। द्रव्यमन्त्रक्रियाभक्तिश्रद्धाहानिं सह प्रभो॥"
इति सान्निध्यं अपराधसहनञ्च प्रार्थ्य, पूर्वोक्तरूपं शुभाश्रयं पुनरपि ध्यात्वा प्रणम्य मूलमन्त्रमुच्चरन्, 'भगवन् अयमात्मा तवैव' इत्यनुसन्दधीत। ततः,

"इज्याकालस्तृतीयोऽयमह्नोंशस्समुपागतः।
सम्भृताश्चैव सम्भाराः कल्पितान्यासनानि च॥
अवलोकनदानेन तत्सर्वं सफलं कुरु।
मदनुग्रहाय कृपया त्वमत्रागन्तुमर्हसि॥"

(मन्त्रासनम्)

इति विज्ञाप्य मनसा मूलमन्त्रेण मन्त्रासनं समर्प्य तत्रोपविष्टं भगवन्तं ध्यात्वा उद्धरिण्या अर्घ्यमादाय 'भगवन् अर्घ्यमवलोकय प्रतिगृह्णीष्व' इति प्रार्थ्य, घण्टां वामेन नादयन् मूलमन्त्रेण भगवद्दक्षिणहस्ते मनसा किञ्चित् समर्प्य, शेषं पीठस्य प्राग्भागस्थापिते प्रतिग्रहपात्रे प्रक्षिपेत्॥

(स्नानासनम्)

"सदा संवाह्यमानं ते नित्याद्यैश्चरणद्वयम्।
ममापि करयोरद्य निधेहि करुणानिधे॥" इति प्रार्थ्य,

पाद्यमादाय, 'भगवन् पाद्यमवलोकय प्रतिगृह्णीष्व' इति

प्रार्थ्य मूलमन्त्रेण मनसा पादयोः किञ्चित् समर्प्य शेषं तस्मिन्नेव पात्रे प्रक्षिपेत् । पाद्यं द्विर्दद्यात् । ततः आचमनीयमादाय 'भगवन् आचमनीयमवलोकय प्रतिगृह्णीष्व' इति प्रार्थ्य दक्षिणहस्ते मनसा मूलेन किञ्चित् समर्प्य शेषं तस्मिन्नेव पात्रे प्रक्षिपेत् । आचमनीयं त्रिर्दद्यात् । ततः 'गन्धपुष्पधूपदीपादीन् अवलोकय प्रतिगृह्णीष्व' इति प्रार्थ्य सर्वार्थतोयेन तान् मूलेन समर्प्य, 'भगवन् एतदासनानुबन्धिनस्सर्वान् अपराधान् क्षमस्व, प्रीयतामनेन वासुदेवः' इत्यनुसन्दधीत । ततः 'आत्मात्मीयं सर्वं नित्यकिङ्करत्वाय स्वीकुरु' इति प्रार्थ्य, बाह्यमेव स्नानासनं 'भगवन् स्नानासनमवलोकय प्रतिगृह्णीष्व' इति प्रार्थ्य मूलेन समर्प्य, सालग्रामशिलां तत्र स्थापयित्वा पूर्ववत् पाद्यमाचमनीयञ्च दत्त्वा 'दन्तकाष्ठगण्डूषाद्युपचारान् प्रतिगृह्णीष्व' इति प्रार्थ्य, सर्वार्थतोयेन मूलेन समर्प्य, पूर्वधृतं वस्त्रभूषणादिकं मनसा शेषाशनाय दत्त्वा, तेनैव स्नानार्हवस्त्रादिकं समर्प्य स्नानीयपात्रात् तोयमादाय वामहस्तेन घण्टां नादयन् पुरुषसूक्तेन मूलमन्त्रेण च तामभिषिञ्चेत् ॥ ततः शुष्कवस्त्रेण तां परिमृज्य पेटिकां प्रापयेत् । ततस्सर्वार्थतोयेन नीराजनं दत्त्वा पाद्यमाचमनीयञ्च समर्प्य 'भगवन् एतदासनानुबन्धिनस्सर्वान् अपराधान् क्षमस्व' इति प्रार्थ्य, 'अनेन प्रीयतां वासुदेवः' इत्यनुसन्दधीत ।

(अलंकारासनम्)

अथ 'भगवन् अलङ्कारासनमवलोकय प्रतिगृह्णीष्व' इति प्रार्थ्य मनसा मूलमन्त्रेण समर्प्य, तत्रोपविष्टं भगवन्तं ध्यात्वा, अर्घ्यादिपात्रस्थं तोयमन्यत्र निस्स्राव्य वामभागस्थपात्रगततोयावशेषेण पात्राणि पूर-

यित्वा, स्नानीयस्थाने पानीयसहितमर्घ्यादिकं पूर्ववत् परिकल्प्य, सघण्टानादं पूर्ववदर्घ्यं दत्त्वा, द्विः पाद्यं त्रिराचमनीयञ्च प्रदाय, 'भगवन् पीताम्बरमवलोकय प्रतिगृह्णीष्व, किरीटमकुटादीनि दिव्यभूषणान्यवलोकय, दिव्ययज्ञोपवीतमवलोकय, ऊर्ध्वपुण्ड्रतिलकं प्रतिगृह्णीष्व' इति प्रार्थयमानः प्रत्येकं पीताम्बरादीनि सर्वार्थतोयेन समर्प्य, पूर्वसंस्कृतान् गन्धान् पुष्पाणि च 'भगवन् इमान् गन्धान् अवलोकय प्रतिगृह्णीष्व' इत्यादिप्रार्थनापूर्वकं मूलमन्त्रेण समर्प्य, धूपमुत्पाद्य शोषणादिभिर्विशोध्यार्घ्यजलेन प्रोक्ष्य, अस्त्रमन्त्रेण संरक्ष्य सुरभिमुद्रां प्रदर्श्य, 'भगवन् धूपमवलोकय प्रतीगृह्णीष्व' इति प्रार्थ्य सघण्टानादं समर्प्य. दीपमारोप्य एवमेव संस्कृत्य सघण्टानादं समर्प्य आचमनीयं दत्त्वा मूलमन्त्रेण प्रत्यक्षरं 'ओं ओं, ओं नम्' इत्येवं रीत्या पुष्पाणि तुळसीदळानि वा प्रदाय, शक्तौ सत्यामन्यैश्च भगवन्मन्त्रैः पुष्पाणि प्रदाय प्रणम्य यथाशक्ति [1]स्तोत्राणि पठित्वा 'भगवन् अयमात्मा तवैव नित्यकिङ्करः' इति स्वात्मानं नित्यकिङ्करत्वेन निवेद्य यथाशक्ति मूलमन्त्रं जपित्वा 'भगवन् मालां प्रतिगृह्णीष्व' इति सर्वार्थतोयेन तां मूलेन समर्प्य 'भोगापवर्गफलदान् भुंक्ष्व भोगान् जगद्गुरो । सतामप्यसतामेषामस्तु ते परिपूर्णता' इति प्रार्थ्य, वामेन घण्टां नादयन् अर्घ्यं दत्त्वा. 'भगवन् एतदासनानुबन्धिनोऽपराधान् क्षमस्व' इति प्रार्थ्य, 'अनेन प्रीयतां वासुदेवः' इत्यनुसन्दधीत ॥

1 नित्यग्रन्थेऽप्येवमेव क्रमः। मन्त्रपुष्पेति प्रसिद्धवेदवैदिकविविधसूक्त्यनुन्धानपूर्वकार्चनानुष्ठानं सर्वेष्टम् ।

(भोज्यासनम्)

ततः, 'भोज्यासनमवलोकय प्रतिगृह्णीष्व' इति प्रार्थ्य मनसा समर्प्य तत्रोपविष्टं भगवन्तं ध्यात्वा, पाद्यमाचमनीयञ्च दत्त्वा सर्वार्थितोयेन मधुपर्कं प्रदायाचमनं दत्त्वा तेनैव गां सुवर्णं रत्नानि च प्रदाय सर्वानपि पक्वान् पदार्थान् भगवतः पुरतो निधाय शोषणादिभिर्विशोध्य अर्घ्यजलेन प्रोक्ष्य, अस्त्रमन्त्रेण रक्षां कृत्वा सुरभिमुद्रां प्रदर्श्य कृताञ्जलिस्तिष्ठन्, 'मामनादृत्य दोषाणां निधिं भक्तिविवर्जितम्। कृत्वेदं कृपया सर्वं त्वदर्हं स्वीकुरु प्रभो ॥' इति प्रार्थ्य, सर्वार्थितोयेनार्हणाम्बु दक्षिणहस्ते दत्त्वा, 'भगवन् सूपान्नमवलोकय प्रतिगृह्णीष्व' इत्यादिरीत्या पदार्थजातमखिलं वामेन घण्टां नादयन् मूलमन्त्रेण ग्रासमुद्रया निवेदयेत्। तदातदा पानीयपात्रात् पानीयमादाय पूर्वोक्तरीत्या दद्यात्। ततस्सर्वार्थितोयेन हस्तप्रक्षाळनं ध्यात्वा पाद्यमाचमनीयञ्च दत्त्वा ताम्बूलं प्रदाय प्रणम्य, 'भगवन् एतदासनानुबन्धिनोऽपराधान् क्षमस्व' इति प्रार्थ्य 'अनेन प्रीयतां वासुदेवः' इत्यनुसन्दधीत ॥

(पुनर्मन्त्रासम्)

ततः पूर्वसमर्पितं मन्त्रासनं कूर्चेन शोधितं ध्यात्वा 'भगवन् पुनर्मन्त्रासनं अवलोकय प्रतिगृह्णीष्व' इति प्रार्थ्य मनसा समर्प्य तत्रोपविष्टं भगवन्तं ध्यात्वा पाद्यमाचमनीयञ्च दत्त्वा 'भगवन् गन्धपुष्पधूपदीपादिकमवलोकय प्रतिगृह्णीष्व' इति प्रार्थ्य सर्वार्थितोयेन समर्प्य प्रणम्य 'भगवन् एतदासनानुबन्धिनस्सर्वान् अपराधान् क्षमस्व' इति प्रार्थ्य 'अनेन प्रीयतां वासुदेवः' इत्यनुसन्दधीत।

(पर्यङ्कासनम्)

ततः 'भगवन् पर्यङ्कासनमवलोकय प्रतिगृह्णीष्व' इति प्रार्थ्य मनसा समर्प्य तत्रोपविष्टं भगवन्तं ध्यात्वा पाद्यमाचमनीयञ्च दत्त्वा, पूर्वसमर्पितानि वस्त्रभूषणादीनि भगवद्विग्रहान्मनसाऽवमुच्य शेषाशनाय दत्त्वा, शयनोचितानि मृदूनि वस्त्रभूषणादीनि मनसा सर्वार्थतोयेन समर्प्याचमनीयं प्रदाय, गन्धपुष्पधूपदीपादिकं तोयेन समर्प्य बाह्यमेव कर्पूरनीराजनं समर्प्य यथाशक्ति भगवन्तं स्तुत्वा, 'भगवानेव स्वकीयेन मया स्वकीयैरुपकरणैरौपचारिकादीन् भोगान् स्वप्रीतये प्रतिपादितवान्' इत्यनुसन्धाय,

'भगवन् विष्वक्सेनाराधनाय मामनुजानीहि' इति भगवन्तमनुज्ञाप्य यागावशिष्टेन वामभागस्थतोयेन विष्वक्सेनायार्घ्यादिकं तन्मन्त्रेण समर्प्य तोयं वा अन्यद्वा किञ्चिन्निवेद्य 'भगवन् आचार्याराधनाय मामनुजानीहि'' इत्यनुज्ञाप्य स्वाचार्यं नाम मन्त्रेण तेनैव तोयेनाभ्यर्च्य,

भगवते सघण्टनादं अर्घ्यं दत्त्वा कटिबद्धोत्तरीयः अष्टाङ्गप्रणामान् कृत्वा साञ्जलिस्तिष्ठन्,

"श्रीश त्वदर्चनामध्ये यज्जातं बुद्धिपूर्वकम् ।
अपराधशतं चाङ्गजातवैकल्यमच्युत ॥
तत्सर्वं देवदेवेश क्षमस्व करुणाकर ।
अनन्यगतिना भीतभीतेनाद्य मयार्थितः ॥"

इति प्रार्थयेत । तत आचामेत् । ततस्तर्पणरूपं वा वैश्वदेवं कुर्यात् । भगवदभिषेकतोयं स्वयं पीत्वा परिजनांश्च पाययेत् ॥

ततः सुप्रक्षाळितपाणिपादो द्विराचम्य वस्त्रयज्ञोपवीती प्राङ्मुखादि-नियमयुक्तश्शास्त्रोक्ते पात्रे परिविष्टमन्नं दृष्ट्वा प्राञ्जलिः 'अस्माकं नित्य-मस्त्वेतत्' इत्युक्त्वा व्याहृतिभिः प्रोक्ष्य, शोषणादिकं कृत्वा भगव-न्मन्त्रैरभिमन्त्र्य अन्तर्यामिणे निवेद्य, परगृहे भुक्तिश्चेत् मनसा स्वार्चायै निवेद्यानन्तरमन्तर्यामिणे निवेद्य व्याहृतिभिः, 'सत्यं त्वर्तेन परि-षिञ्चामि' इति च परिषिच्य पादेन भूमिं वामहस्ताङ्गुष्ठतर्जनीमध्यमाभिः वामभागे भुक्तिपात्रञ्च स्पृशन्, परदत्तेन पाद्यतोयेन 'ओं अमृतो-पस्तरणमसि' इत्यापोशनं कृत्वा साङ्गुष्ठमध्यमानामिकाभ्यां 'प्राणाय स्वाहा' इत्यादिभिः पञ्चभिस्सप्रणवैः पञ्चप्राणाहुतीः कृत्वा, मनसा प्राणायेदं न मम इत्याद्युद्देशत्यागमपि तदा तदा कृत्वा, वामहस्तं प्रक्षाळ्य प्रतिकबळं गोविन्दं स्मरन् शास्त्रोक्तनियमव्यञ्जनसहितं भुक्त्वा परदत्तपानीयम् 'ओं अमृतापिधानमसि' इति मन्त्रेण पीत्वा शेषम् ,

"रौरवेऽपुण्यनिलये पद्मार्बुदनिवासिनाम् ।
अर्थिनामुदकं दत्तमक्षय्यमुपतिष्ठतु ॥"

इति मन्त्रेण भुक्तिपात्रस्य वामभागे देवतीर्थेन भूमौ निस्स्राव्य, उत्थाय षोडशगण्डूषान् कृत्वा नखशोधनपूर्वकं सम्यग्दक्षिणहस्तं प्रक्षाळ्य, मुखं संशोध्य पादौ भिन्नभिन्नस्थलेषु त्रिः प्रक्षाळ्य, द्विराचम्य,

"प्राणानाङ्ग्रन्थिरसि रुद्रो मा विशान्तकस्तेनान्नेनाप्यायस्व"
इति हृदयं स्पृष्ट्वा, "अङ्गुष्ठमात्रः पुरुषोऽङ्गुष्ठञ्च समाश्रितः ।
ईशस्सर्वस्य जगतः प्रभुः प्रीणाति विश्वभुक् ॥"
इति दक्षिणपादाङ्गुष्ठे ऊर्ध्वदक्षिणहस्तेन जलं निस्स्राव्य दिवा सूर्यं रात्रौ दीपं दृष्ट्वा, "उदुत्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः दृशे विश्वाय सूर्यम्" इत्यादित्यमुपस्थाय,

"विष्णुरत्ता तथैवान्नं परिणामश्च वै सदा ।
सत्येन तेन मे भुक्तं जीर्यत्वन्नमिदं ततः ॥"

इत्युच्चार्य उदरं परिमृज्य "ओं" इति ब्रह्मणि स्वात्मानं योजितं ध्यात्वा भगवदुपभुक्तताम्बूलशोधितास्यः "भगवानेव स्वशेषभूतेन मया इज्याख्यं कर्म स्वप्रीतये कारितवान्" इत्यनुसन्धाय, "इज्यया भगवत्कर्मणा भगवान् प्रीयतां वासुदेवः" इतीज्यां समर्पयेत् ॥

अथ स्वाध्यायः ॥ (४)

"कृतञ्च करिष्यामि...स्वाध्यायाख्येन भगवत्कर्मणा भगवन्तं वासुदेवमर्चयिष्यामि" इति सङ्कल्प्य, "भगवानेव स्वाध्यायाख्यं कर्म स्वस्मै स्वप्रीतये स्वयमेव कारयति" इत्यनुसन्धाय, इतिहासपुराणाद्यवलोकनं मन्त्रजपादिकं वा यथाशक्ति यथारुचि कुर्यात् ॥

लोहितवर्णे भास्करे मध्याह्नवत् मान्त्रमानसे स्नाने कृत्वा, सायंसन्ध्यामुपासीत । तत्र सूर्यस्य इत्यादिस्थाने,

"अग्निश्चेत्यनुवाकस्य—सूर्य ऋषिः, देवी गायत्री छन्दः, अग्निर्देवता, अपां प्राशने विनियोगः ॥"

"ओं अग्निश्च मा मन्युश्च मन्युपतयश्च मन्युकृतेभ्यः । पापेभ्यो रक्षन्ताम् । यदह्ना पापमकार्षम् । मनसा वाचा हस्ताभ्याम् । पद्भ्यामुदरेण शिश्ना । अहस्तदवलुम्पतु । यत्किञ्च दुरितं मयि । इदमहं माममृतयोनौ । सत्ये ज्योतिषि जुहोमि स्वाहा ॥"

इति पठनीयम् । अर्घ्यदानात् पूर्वमस्तङ्गते सूर्ये प्रातरिव तुरीयार्घ्यं देयम् । प्रातर्ध्यायामि इति स्थाने,

"सायं सरस्वतीं श्यामां रविमण्डलमध्यगाम् ।
सामवेदं व्याहरन्तीं चक्रायुधधरां शुभाम् ।
ध्यायामि विष्णुदेवत्यां वृद्धां गरुडवाहनाम् ॥"

इति पठनीयम्। तथा मित्रस्य इत्यादिस्थाने "इमं मे इति ऋक्पञ्चकस्य देवरात ऋषिः, गायत्रीजगतीत्रिष्टुभश्छन्दांँसि, सविता देवता ॥"

"इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडय। त्वामवस्युराचके। तत्त्वायामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः। अहेडमानो वरुणेह बोध्युरुशँंस मा न आयुः प्रमोषीः। यच्चिद्धिते विशो यथा प्रदेव वरुण व्रतम्। मिनीमसि द्यवि द्यवि। यत्किञ्चेदं वरुणदैव्ये जनेऽभिद्रोहं मनुष्याश्चरामसि। अचित्ती यत्तव धर्मा युयोपिम मानस्तस्मादेनसो देव रीरिषः। कितवासो यद्रिरिपुर्नदीवि यद्वाघा सत्यमुत यन्न विद्म। सर्वा ता विष्य शिथिरेव देवाथाते स्याम वरुण प्रियासः"

इति पठनीयम्। अन्यत् सर्वं पूर्ववत्। प्रदोषरहितायां रात्रौ आशौचादिरहितो यथाशक्त्यष्टाक्षरमपि जपेत्। तत आचम्य, "भगवानेव सायंसन्ध्योपासनाख्यमष्टाक्षरजपाख्यञ्च कर्म स्वप्रीतये कारितवान्" इति सात्त्विकत्यागं कृत्वा सायमौपासनं विधाय स्वार्चागृहं गत्वा,

"अस्मद्देशिकमस्मदीयपरमाचार्यानशेषान् त्रयी-
चूडादेशिक तद्गुरून् यतिवरं......नारायणं संश्रये ॥"

इत्यनुसन्दधानः प्रणम्य द्वयमनुसन्धाय,

"श्वःप्रातरभियानान्तकैङ्कर्यस्य विरोधिनम्।
पापराशिं दयासिन्धो विनतस्यास्य नाशय ॥"

इति प्रार्थ्य यथाशक्ति बाह्यैर्मानसैर्वाऽर्घ्यादिभिरभ्यर्च्य, पक्वमन्नादिकं निवेद्य तदभावे वा सायवैश्वदेवं कृत्वा, पूर्ववत् भुञ्जीत। "भगवानेव स्वाध्यायाख्यं कर्म स्वप्रीतये कारितवान्" इत्यनुसन्धाय "स्वाध्यायेन कर्मणा भगवान् प्रीयतां वासुदेवः" इति स्वाध्याय भगवति समर्पयेत् ॥

अथ योगः ॥ (५)

ततः सुप्रक्षालितपाणिपादस्सनाचम्य शुचौ देशे आसीनस्त्रिस्सकृद्वा प्राणानायम्य, "कृतञ्च...योगेन भगवत्कर्मणा.... अर्चयिष्यामि" इति योगं सङ्कल्प्य, "भगवानेव योगारूपं कर्म स्वस्मै स्वप्रीतये स्वयमेव कारयति" इत्यनुसन्धाय द्वयमुच्चार्य भगद्ध्यानसोपानम् , अशक्तौ

"पादाम्भोजं स्पृशति भजते रङ्गनाथस्य जङ्घा-
मूरुद्वन्द्वे विलगति शनैरूर्ध्वमभ्येति नाभिम् ।
वक्षस्यास्ते वलति भुजयोर्मामिकेयं मनीषा
वक्त्राभिख्यां पिबति वहति वासनां मौलिबन्धे ॥"

इति श्लोकं वा अनुसन्दधीत । यथाशक्ति शुभाश्रयमापादचूडं ध्यायेत् ।

ततो निद्राप्रसक्तौ माधवशब्देन भगवन्तं ध्यायन् शुष्कपादःशास्त्रोक्ते स्थाने तादृशे शयने उदग्भिन्नदिङ्निहितशिराः शुद्धोऽनग्नश्च सुखेन शयीत । पश्चिमे यामे संप्राप्ते निद्रां परित्यज्य पूर्वदिन इव यथोक्तं सर्वं कुर्वीत । प्रत्यहमेवं वर्तमानस्य सर्वोऽपि कालः सफलो भवतीति सर्वमनवद्यम् ॥

अतिप्रबुद्धात् वङ्गीशवंशपाथोजभास्करात् ।
वेङ्कटाचार्यसूरीन्द्रात् मरुत्वान्पाडिवासिनः ॥
लब्धतापादिसंस्कारस्तत्कृपात्ताह्निकार्थधीः ।
त्रय्यन्तलक्ष्मणाभिख्ययोगीन्द्रपदजीवनः ।
इत्येवं समगृह्णाच्छ्रीरङ्गरामानुजो मुनिः ।
अर्थिनः साधुभिः श्रीमद्गोपालार्यसदाह्निकम् ॥

श्रीमते वेदान्तरामानुजमहादेशिकाय नमः ॥

लघ्वाह्निकं संपूर्णम् ॥

—०—०—

श्रीमते रङ्गरामानुजमहादेशिकाय नमः ॥

ஸ்ரீ:

ச்ரியை நம:

ஸ்ரீமதே கோபாலார்ய மஹாதேசிகாய நம:

ஸ்ரீமத்ரங்கராமானுஜ மஹாதேசிகன் அருளிய

லக்வாஹ்நிகம்

ஜ்ஞாநாநுஷ்ட்டாந வைராக்ய-
பக்தீநாமேகமாச்ரயம் ।
வேதாந்த லக்ஷ்மணாபிக்க்யம்
ஆச்ரயே முநிபுங்கவம் ॥

ஸ்ரீபாஞ்சராத்ர ரக்ஷாக்ய-
திவ்யஸூக்திதப:பலம் ।
கோபாலஸூரி மதுலம்
குர்வே மந்மாநஸாலயம் ॥

கோபாலஸூரிரசிதம்
ஆஹ்நிக க்ரந்த்தம் அர்த்தித: ।
ஸம்க்ருஹ்ணாதி முநீ ரங்க—
ராமாவரஜ நாமக: ॥

ராத்திரியின் கடைசியாமத்தில் உறக்கத்தை விட்டு ஹரிசப்தத்தை, 'ஹரிர்ஹரி:' என்று ஏழு தடவை கீர்த்தனம் செய்துகொண்டு எழுந்து,

க்ராஹக்ரஸ்தே கஜேந்த்ரே ருவதி
ஸரபஸம் தார்க்ஷ்யமாருஹ்ய தாவந்
வ்யாகூர்ண ந்மால்ய பூஷாவஸந-
பரிகரோ மேககம்பீரகோஷ: ।
ஆபிப்ராணோ ரதாங்கம் சரமஸிம்
அபயம் சங்கசாபௌ ஸகேடௌ
ஹஸ்தை: கௌமோதகீமப்யவது
ஹரிரஸாவம்ஹஸாம் ஸம்ஹர்தா ந: ॥

என்று அனுஸந்தானம் செய்து ச்ரோத்ராசமநம் செய்து, படுக்கையில் உட்கார்ந்துகொண்டே, 'அகிலஹேயப்ரத்யநீககல்யாணைகதாந! ஸ்வேதர ஸமஸ்தவஸ்துவிலக்ஷணாநந்த ஜ்ஞாநாநந்தைக— ஸ்வரூப! நிரதிசயௌஜ்ஜ்வல்யஸௌந்தர்யாதி குணநிதிதிவ்யரூப! பரமகாருணிக! மார்தவாதி குணபரிபூர்ண! கிரீடமகுடாதிதிவ்யபூஷணபூஷித! சங்கசக்ராதி திவ்யாயுதோபேத! அஸங்க்யேய கல்யாணகுணகண ஸ்ரீ-பூமி-நீலாநாயக! சேஷ-சேஷாசநாதி திவ்யபரிஜன பரிசரித சரணயுகள! உபயவிபூதிநாத! ப்ரணதார்த்திஹர! வாத்ஸல்ய ஜலதே! ஸர்வஜ்ஞ! அர்த்திகல்பக! ஆபத்ஸக! ஸ்ரீமந்நாராயண! அணுபரிமாணதேஹேந்த்ரியாதிவிலக்ஷனஜ்ஞாநாநந்தஸ்வரூபோऽஹம் த்வதேகசேஷ: த்வதேகநியாம்ய: த்வதேகாதாரக: த்வதேகசரணக: த்வதேகப்ராப்யகச்சாஸ்மி'' என்று அனுஸந்தானம் செய்து, ''பகவாநேவ ஸ்வசேஷபூதேந மயா ஸ்வசேஷபூதமிமம் யோகம் காரிதவாந்'' என்று ஸாத்த்விகத்யாகம் செய்து, 'யோகேநாநேந பகவாந் ப்ரீயதாம் வாஸுதேவ:' என்றும் அனுஸந்தித்து யோகத்தை முடிப்பது.

அபிகமநம் (1)

'பித்ரு-மாத்ரு-குரு-ப்ராஜ்ஞ-ரமாபதிபதார்ச்சநம்।
விநா மம வ்ருதா யாதா மஹதீ ஜந்மஸந்ததி:॥'

தந்தை தாய் முதலாக ஸர்வவித பந்துவான ச்ரிய:பதியின் ஆராதனை செய்யாமலே என் ஜன்ம

மெல்லாம் சென்றதே என்று நிர்வேதப்பட்டு;

"கைதவ ஹி கதா ஐந்மததி:
  தச் சிந்தநம் மூதா. அதஸ்தத்
ப்ரவிஹாயாத்ய
  சிந்தயாம்யாத்மநோ ஹிதம் ॥

இத:பரமஹம் பக்த்யா
  ரமாகாந்தபதார்ச்சநம் ।
கரிஷ்யாமி யதாசக்தி
  காலபோகேஷு பஞ்சஸு ॥"

இனியாவது செய்யமுயல்வேன் என்று ஸாத்விக தைரியத்தைக் கைக்கொண்டு, அஞ்ஜலியுடன், "க்ருதஞ்ச கரிஷ்யாமி பகவந்நித்யேந பகவத் ப்ரீத்யர்த்தேந மஹாவிபூதி சாதுராத்ம்ய—பகவத் வாஸுதேவ பாதாரவிந்தார்சநேநாபிகமநேந பகவத்கர்மணா பகவந்தம் வாஸுதேவமர்ச்சயிஷ்யாமி" என்று அபிகமநஸங்கல்பம் செய்து, "பகவாநேவ அபிகமநம் கர்ம ஸ்வஸ்மை ஸ்வப்ரீதயே ஸ்வயமேவ காரயதி" என்று ஸாத்த்விக த்யாகம் செய்து.

ஓம் "த்வய்யாராதந காமோऽயம்
  வ்ரதம் சரிதுமிச்சதி ।
ஸங்கல்பஸித்த்யை பகவந் !
  பூரயாஸ்ய மநோரதாந் ॥"

என்ற மந்த்ரத்தினால் இடையூறுகளை அழித்து கைங்கர்ய பூர்த்தி செய்விக்கப் ப்ரார்த்தித்து,

"அஸ்மத்தேசிகமஸ்மதீய
பரமாசார்யாந் அசேஷாந் த்ரயீ-
சூடாதேசிக தத்குரூந் யதிவரம்
பூர்ணம் முநிம் யாமுநம் ।
ராமம் பத்மவிலோசநம்
முநிவரம் நாதம் சடத்வேஷிணம்
ஸேநேசம் ச்ரியமிந்திராஸஹசரம்
நாராயணம் ஸம்ச்ரயே ॥

என்ற குருபரம்பரைவிஷயமான ச்லோகத்தை அநுஸந்தித்து,

"ஸவ்யம் பாதம் ப்ரஸார்ய
ச்ரித துரித ஹரம் தக்ஷிணம் குஞ்சயித்வா
ஜாநுந்யாதாய ஸவ்யேதரம்
இதரபுஜம் நாகபோகே நிதாய ।
பச்சாத் பாஹுத்வயேந ப்ரதிபட-
சமநே தாரயந் சங்கசக்ரே
தேவீபூஷாதிஜுஷ்டோ ஜநயது
மம தத் சர்ம வைகுண்டநாத: ॥"

என்று பகவானை த்யானம் செய்து. "ஓம் வாஸுதேவாய நம:, ஓம் ஸங்கர்ஷணாய நம:, ஓம் ப்ரத்யும்நாய நம:, ஓம் அநிருத்தாய நம:, ஓம் கேசவாய நம:, ஓம் நாராயணாய நம:, ஓம் மாதவாய நம:, ஓம் கோவிந்தாய நம:, ஓம் விஷ்ணவே நம:, ஓம் மதுஸூதநாய நம:, ஓம் த்ரிவிக்ரமாய நம:, ஓம் வாமநாய நம:, ஓம் ஸ்ரீதராய நம:, ஓம் ஹ்ருஷீகேசாய நம:, ஓம பதமநாபாய நம:, ஓம்

தாமோதராய நம:, ஓம் மத்ஸ்யாய நம:, ஓம் கூர்மாய நம:. ஓம் வராஹாய நம:, ஓம் நரஸிம்ஹாய நம:, ஓம் வாமநாய நம:, ஓம் பார்கவராமாய நம:, ஓம் ஸ்ரீராமாய நம:, ஓம் பலராமாய நம:, ஓம் ஸ்ரீக்ருஷ்ணாய நம:, ஓம் கல்கிநே நம:", என்று நாமஸங்கீர்த்தனம் செய்து, சக்திக்கு ஏற்றவாறு ஸ்தோத்திரங்களையும் அனுஸந்தித்து ஸந்த்யோபாஸநத்திற்காகச் செல்ல விரும்பி, 'ஹரிர்ஹரி:' என்று படுக்கையிலிருந்து எழுந்து, "ஓம் நம: க்ஷிதிதராய" என்று மஹாவராஹப் பெருமானை த்யானம் செய்து, இடது காலை பூமியில் வைத்து,

"ஓம் நமோऽஸ்து ப்ரியதத்தாயை
துப்யம் தேவி! வஸுந்தரே!
த்வம் மாதா ஸர்வலோகாநாம்
பாதந்யாஸம் க்ஷமஸ்வ மே ||"

என்று பூமியை ப்ரார்த்தித்து, "ஓம் த்ரிவிக்ரமாய நம:" என்று பாதேந்த்ரியத்திற்கு அதிதேவதையான த்ரிவிக்ரமனை த்யானம் செய்து கொண்டு, அடிகளை வைப்பதாம். பிறகு, ஸ்நாநத்திற்கு வேண்டிய (அரைப்பு-வேஷ்டி-திருமண் முதலான) உபகரணங்களை எடுத்துக் கொண்டு, கேசவனை த்யானமும் கீர்த்தனமும் செய்துகொண்டு, க்ருஹத்திலிருந்து வெளிவந்து, ஸ்நாநம் செய்வதற்குத் தகுமான தீர்த்தத்திற்கு அருகில், சுத்தமான இடத்தில் உபகரணங்களை வைத்து, சிறிது தூரம் சென்று ப்ரக்ஷாளந(சௌச)த்திற்கான குளம் முதலானவற்றிலிருந்து மண்ணை

எடுத்துத் தகுந்த இடத்தில் வைத்து, பூணூலை நிவீதமாக்கி, வலது காதில் நன்றாகச் சுற்றி உத்தரீயத்தைத் தலையில் கட்டி, காலை மாலை பகற் காலங்களில் வடக்குமுகமாகவும், ராத்திரியில் தெற்கு முகமாகவும் உட்கார்ந்து, மௌனமாகவும் இருந்து, இடதுகையினால் லிங்கத்தைப் பிடித்துக் கொண்டு, விலக்கப்படாத இடத்தில் (நிஷித்த மல்லாத இடத்தில்) மலமூத்ரவிஸர்ஜனம் செய்து லிங்கத்தைப் பிடித்துக்கொண்டே சௌ சஸ்தலத்திற்கு போய், குத–லிங்க–பாத–ஹஸ்த சௌசத்திற்காக மண்ணை, நான்காகப் பிரித்து, வலப்பக்கம் வைத்து. ஜலக்கரையில் விலகியுட் கார்ந்து இடதுகையை இரண்டு தொடையின் நடுவில் வைத்து, வலதுகையை வலதுதொடை யின் வெளியிற்கொண்டு அவ்வப்பொழுது வலது கையினால் இடதுகையில் மண்ணை வைத்து சௌசம் செய்யவேணும். நடு நடுவில், வலது கையினால் இடதுகையை தொடாமல் மண்ஜலத் தினால் அலம்பிவரவேணும்.

இப்படி பன்னிரண்டு தரமாவது குத(மலஸ்த் தான)சௌசம் செய்து, ஐந்துதரம் மண்போட்டு இடது கையை அலம்பி, லிங்கத்திற்காக வைக்கப் பட்ட மண்கட்டியினால் லிங்கத்தை ப்ரக்ஷாளநம் செய்து. எழுந்து, இடது கையைப் பத்து தரமும் பாதங்களை (ஒவ்வொரு பாதத்தையும்) ஏழுதர மும் மண்கட்டிகளால் அலம்பி கைகளை நன்றாக ஏழு மண்கட்டிகளாலும் தேய்த்துத் தேய்த்து

சுத்தம் செய்யவும். மூத்ரம்மாத்திரமாகில் மூன்று மண்கட்டிகளால் லிங்கத்தை ப்ரக்ஷாளநம் செய்து, இடதுகையை ஐந்து மண்கட்டிகளாலும் பாதங்களையும் கைகளையும் மும்மூன்று மண்கட்டிகளாலும் சுத்தம செய்வதாம். இரவில், இவைகளில் பாதிஎண்ணிக்கை கொண்டாலும் தோஷம் இல்லை. இவ்விதமாகவே ஸ்த்ரீக்களுக்குமாம். நோயாளி சக்திக்குத் தகுந்தவாறு செய்யலாம். பிறகு, மூத்திரம்மட்டுமாகில் நான்கு கண்டூஷங்களையும், மலமாகில் எட்டு கண்டூஷங்களையும் செய்வதாம். கண்டூஷமாவது வாயைக் கொப்பளித்தல். பிறகுஉட்கார்ந்துக் கொண்டு மூத்ரபக்ஷத்தில் இரண்டு, மலபக்ஷத்தில் மூன்று ஆசமனங்கள்.

தந்த தாவநக்ரமம் (பல்துலக்கல்.)

பிறகு, இரண்டு ஆசமனம் செய்து, பற்குச்சி மாவிலை முதலானவைகளை,

"ஆயுர்பலம் யசோவர்ச்ச: ப்ரஜாம் பசு வஸூநி ச।
ப்ரஹ்ம ப்ரஜ்ஞாம் ச மேதாஞ்ச த்வந்நோ தேஹி
வனஸ்பதே! ॥"

என்ற மந்த்ரத்தினுல் எடுத்து, அதை அலம்பி, தலையில் உத்தரீயத்தைச் சுற்றி, கிழக்குமுகமாகக் குக்குடாஸநரீதியில் உட்கார்ந்து, அதே மந்த்ரத்தினுல் பல் துலக்கி (தந்ததாவனம் செய்து), குச்சி முதலானவற்றை அலம்பி, தென்மேற்கு திக்கில் எறிந்து. பதினாறு கண்டூஷங்களைச் செய்து, முகம், பாதம கை முதலானவைகளை சுத்தம் செய்து கொண்டு இரண்டு ஆசமனம் செய்யவும்.

ஸ்நாநக்ரமம்

பிறகு தீர்த்த ஸமீபம் சென்று, கைகால்களை சுத்தம் செய்துகொண்டு, இரண்டு ஆசமனம் செய்து, பிராணாயாமம் செய்து. குருபரம்பரையை த்யானம் செய்து, 'ஸ்ரீ கோவிந்த கோவிந்த' என்று தொடங்கி சொல்லி, "ஸ்ரீபகவதாக்ஞயா பகவத்ப்ரீத்யர்த்தம் அஸ்மிந் தீர்த்தே கர்மண்யதா ஸித்த்யர்த்தம் ப்ராதஸ்ஸ்நாநமஹம் கரிஷ்யே" என்று ஸங்கல்பித்து, "பகவானேவ ஸ்வசேஷ பூதேந மயா ஸ்வசேஷபூதம் ப்ராதஸ்ஸ்நாநாக்யம் கர்ம ஸ்வஸ்மை ஸ்வப்ரீதயே ஸ்வயமேவ காரயதி" என்று ஸாத்விகத்யாகம் செய்து, ஜலத்தில் ப்ரவேசித்து, மூன்று தடவை மூழ்கி, தேஹமலங்களைத் தேய்த்தொழித்து. மறுபடியும் மூழ்கி, எழுந்து. ஆசமனம் செய்து, 15 அல்லது 12 தடவை எண்ணிய மூலமந்த்ரத்தினால் ஒரு ப்ராணாயாமம் செய்து, எதிரில் நீரில் நாற்சதுரமாக கோடு கீறி வலப்பக்கத்திலிருந்து இருகையிலும் சேர்த்து ஜலத்தை எடுத்துக் கொண்டு,

> "ஆவாஹயாமி த்வாம் தேவி!
> ஸ்நாநார்த்தமிஹ ஸுந்தரி!।
> ஏஹி கங்கே! நமஸ்துப்யம்
> ஸர்வதீர்த்த ஸமந்விதே ॥"

என்று சொல்லி. கோடுகளின் நடுவில் சேர்த்து அங்கு கங்கை சேர்ந்ததாக த்யானம் செய்து, மீண்டும் கையில் தீர்த்தத்தை வலது பக்கத்தினின்று எடுத்துக் கொண்டு,

"விஷ்ணு வாமபதாங்குஷ்ட—
நகஸ்ரோதோ விநிஸ்ஸ்ருதே ।
தத்பக்தி விக்நரூபாத் த்வம்
கங்கே ! மாம் மோசயைநஸ: ॥"

என்று சொல்லி, கங்கைக்கு அர்க்யமாக அவ்விடத்திலேயே சேர்த்து ரேகைகளினுள்ளிருந்து ஜலத்தை அஞ்ஜலியினுல் எடுத்து, அதில் மூல மந்த்ரத்தினுல் ஏழு தடவை அபிமந்த்ரணம் செய்து, தலையின் முன்பாகத்தில் சேர்த்துக் கொள்வது. இவ்விதம் மூன்று தடவைகள் சேர்த்த பிறகு, வலது கையில் ஜலத்தை எடுத்துக் கொண்டு மூலமந்த்ரத்தினுல் மூன்று தடவை அபிமந்த்ரணம் செய்து, குடித்து, ஆசமனம செய்து, மூலமந்த்ரத்தினுல் தன்னையே ப்ரோக்ஷணம் செய்து, கைகளினுல் பரிஷேசனம் செய்து, அஞ்ஜலியில் தீர்த்தத்தை எடுத்து, தன்னுடைய குருவின் பாதத்தீர்த்தமாக த்யானம் செய்து, அதைத் தலையின் முன்பாகத்தில் மூன்று தடவை சேர்த்து, (ஆசார்ய, பராசார்ய-தேசிகாதிகளின் திருநாமங்களை இடையில் சேர்த்து) ஸ்ரீமதே...... ... ...மஹாதேசிகாய நம: என்றவாறும் பிறகு "ஸ்ரீமதே பகவத்ராமானுஜாய நம:" என்றும் ஸங்கீர்த்தனம் செய்து, தீர்த்தத்தில் மூழ்கி சக்திக்குத் தகுந்த எண்ணிக்கையில் மூலமந்த்ரத்தை ஜபித்து, எழுந்திருந்து, ஸூர்யமண்டலத்தினுள் இருக்கும பகவானை த்யானம் செய்து, உதடுகளை மூடிக்கொண்டே ச்ரோத்ராசமனம் இரண்டு

தடவை செய்து. ஆசார்யன் முதல் பகவான் வரையில் குருபரம்பரையை அனுஸந்தானம் செய்து கொண்டே, வஸ்த்ரத்தினுல் தலையைத் துடைத்து அதை நனைத்துப் பிழிந்து, அதனுல் அங்கத்தையும் துடைத்து, கைகளை அலம்பி, உலர்ந்த வஸ்த்ரங்களை "ஓம் பூர்ப்புவஸ்ஸுவ:" என்று ப்ரோக்ஷித்து,

"தேவஸ்ய த்வா ஸவிது: ப்ரஸவேऽச்விநோர்
பாஹுப்யாம் பூஷ்ணோ ஹஸ்தாப்யாமாததே ||"

என்று எடுத்து, "உதுத்யம் ஜாதவேதஸம் தேவம் வஹந்தி கேதவ: | த்ருசே விச்வாய ஸூர்யம்" என்று ஸூர்யனுக்குக் காண்பித்து, "அவதூத஁ரக்ஷோऽவதூதா அராதய:" என்று உதறி, "ஆவஹந்தீ விதந்வாநா | குர்வாணு சீரமாத்மந: | வாஸாஂஸி மம காவச்ச | அந்ந பாநே ச ஸர்வதா | ததோ மே ச்ரியமாவஹ" என்று சொல்லி, உத்தரீயத்தைத் தலையில் சுற்றி, உபவீதத்தை நிவீதமாக்கிக் காதில் சுற்றி, கௌபீநத்தை உடுத்து, மண்ஜலத்தினுல் (கால்கனுக் கால் எல்லாம்) அலம்பி வேஷ்டியை சாஸ்த்ரத்தில் சொன்னபடி தரித்து, கை கால்களை அலம்பி, பூணூலை உபவீதமாக தரித்து, உத்தரீயத்தையும் உபவீதமாக தரித்து, ஆசமனம் செய்து, மூல மந்த்ரத்தினுல் சுத்திக்காக ப்ராணுயாமம் செய்து, பகவானுடைய திருவடிக்கட்டைவிரலிலிருந்து பெருகின தீர்த்தத்தினுல் ஸ்னனத்தை மூலமந்த்

ரத்துடன் பாவித்து, விடப்பட்ட ஈரவஸ்த்ரத்தை ப்ரோக்ஷணம் செய்து, பக்கத்தில் வைத்து விட்டு, உட்காரவேண்டும்.

புண்ட்ரதாரணக்ரமம்

பிறகு, இரண்டு கண்கள் கொண்ட தீர்த்தக் கரை (தேங்காய் மூடி)யில் (நாரிகேளபாத்திரத்தில்) தீர்த்தம் கொண்டு, உத்தரீயத்தை இடுப்பில் சுற்றி இடது உள்ளங்கையை அஸ்தர மந்த்ரம் ஜபித்த தீர்த்தத்தினால் சுத்தி செய்து, ப்ரணவ மந்த்ரத்தினால் திருமண்கட்டியை அங்கு வைத்து,

"கந்தத்வாராம் துராதர்ஷாம்
நித்யபுஷ்டாம் கரீஷிணீம் ।
ஈச்வரீம் ஸர்வபூதாநாம்
த்வாமிஹோபஹ்வயே ச்ரியம் ॥"

என்று மண்கட்டியை ஜலத்தினால் நனைத்து, அஸ்தரமந்த்ரத்தினால் திக்பந்தனம் செய்து, ப்ரணவத்தினால் குழைத்து, மூலமந்த்ரத்தினால் அபிமந்த்ரணம் செய்து, ந்ருஸிம்ஹபீஜாக்ஷரத்தை எழுதி,

"பகவாந் பவித்ரம் வாஸுதேவ: பவித்ரம் சததாரம் - ஸஹஸ்ரதாரம் - அபரிமிததாரம் - அச்சித்ரம் - அச்யுதம்-அநந்தம் - அக்ஷயம் - அவ்யயம்- பரம் பவித்ரம் பகவாந் வாஸுதேவ: புநாது" என்று ஜலத்தைச் சேர்த்து, திருமலின் திருவடிகளை நினைத்து, மறுபடியும் மூலமந்த்ரத்தினால் அபிமந்த்ரணம் செய்து, த்வாதசாக்ஷரத்தினால் பக்தியை ப்ரார்த்தித்து, ஆள்காட்டி விரலினால் ப்ரணவத்தினால் சிறிது தலையில் வைத்து, மோதிரவிரலி

ஞல் நெற்றி, வயிறு, மார்பு, முன்கழுத்து, வலப் பக்கவயிறு, வலக்கை, வலது கழுத்துப்புறம், இட வயிறு பக்கம், இடதுகை, இடது கழுத்துப்புறம், முதுகின்கீழ்புறம், கழுத்தின் பின்புறம், என்ற பன்னிரண்டு இடங்களில் இடத்திற்குத் தக்கவாறு 'கேசவாய நம:' என்றது முதலான மந்தரம் சொல்லி பெருமாள் திருவடிபோல் திருமண்களை இட்டு மீதியை த்வாதசாக்ஷரத்திஞல் தலையில்சேர்த்து பெருமாள்திருமேனியில் சேர்த்த, பொன்னிற மான ஸ்ரீசூர்ணத்தை எல்லா புண்ட்ரங்களின் நடு விடங்களில் "ஸ்ரீதேவ்யை நம:, அம்ருதோத் பவாயை நம:, கமலாயை நம:, சந்த்ரசோபிந்யை நம:, விஷ்ணுபத்ந்யை நம:, வைஷ்ணவ்யை நம:, வராரோஹாயை நம:, ஹரிவல்லபாயை நம:, சார்ங்கிண்யை நம:, தேவதேவிகாயை நம:, மஹா லக்ஷ்ம்யை நம:, ஸுர(லோக)ஸுந்தர்யை நம:" என்ற மந்த்ரங்களிஞல் இட்டு, 'ஓம் கேசவாய நம:, முதலான மந்த்ரங்களிஞலேயே க்ரமமாக அந்தந்த புண்ட்ரத்திலே பிராட்டிக்கும் பெருமாளுக்குமாக உத்தேசித்து அஞ்சலியை செய்வது.

பிறகு ஆசமனப்ராணுயாமங்களை செய்து, "ஸ்ரீபகவதாஜ்ஞயா பகவத்ப்ரீத்யர்ததம் ஸ்நாநாங்கம் தேவர்ஷிபித்ருதர்பணம் கரிஷ்யே" என்று ஸங்கல்ப்பம் செய்து, "ஓம் ப்ரஹ்மாதயோ யே தேவா: தாந் தேவாம்ஸ்தர்பயாமி, ஸர்வாந் தேவாம்ஸ்தர்பயாமி, ஸர்வதேவகணும்ஸ்தர்பயாமி, ஸர்வதேவபத்நீஸ்தர்பயாமி, ஸர்வதேவ

கணபத்நீஸ்தர்பயாமி" என்று கிழக்குமுகமாக உபவீதியான பூணூலுடன் தர்ப்பித்து, கட்டை விரல்களில் இடுக்கிய நிவீதமான பூணூலுடன் "ஓம் க்ருஷ்ணத்வைபாயநாதயோ யே ருஷய: தாந் ருஷீம்ஸ்தர்பயாமி, ஸர்வாந் ருஷீம்ஸ்தர்பயாமி, ஸர்வருஷிகணும்ஸ்தர்பயாமி, ஸர்வருஷிபத்நீஸ் தர்பயாமி, ஸர்வ ருஷிகணபத்நீஸ்தர்பயாமி" என்று வடக்குமுகமாக இருகைகளின் இடை வழியாகத் தர்ப்பித்து, தெற்குமுகமாக "ஓம் ஸோம: பித்ருமாந் யமோऽங்கிரஸ்வாந் அக்நி: கவ்யவாஹநஇத்யாதயோ யே பிதர: தாந் பித்ரூந் தர்பயாமி, ஸர்வாந் பித்ரூம்ஸ்தர்பயாமி, ஸர்வ பித்ருகணும்ஸ்தர்பயாமி, ஸர்வபித்ரு பத்நீஸ்தர் பயாமி, ஸர்வபித்ருகணபத்நீஸ்தர்பயாமி" என்று ப்ராசீநாவீதமான பூணூலுடன் வலக்கைக் கட்டைவிரல் ஓரம் வழியாகத் தர்ப்பித்து, மறு படி உபவீதமாக்கிக்கொண்டு ஆசமனம் செய்து, "பகவாநேவ ப்ராதஸ்நாநாக்யம் கர்ம ஸ்வஸ்மை ஸ்வப்ரீதயே ஸ்வயமேவ காரிதவாந்" என்று ஸாத்த்விகத்யாகம் செய்யவும். ஸ்நானம் முற்றும்.

ஸந்த்யாநுஷ்டாநக்ரமம்

பிறகு, கைகால்களை ப்ரக்ஷாளனம் செய்து கொண்டு, இரண்டு தடவை ஆசமனம் செய்து, "ஸ்ரீபகவதாஜ்ஞயா பகவத்ப்ரீத்யர்த்தம் ப்ராதஸ் ஸந்த்யாமுபாஸிஷ்யே" என்று ஸங்கல்பம் செய்து "பகவாநேவ ஸ்வசேஷ பூதேந மயா ஸ்வசேஷ

பூதம் ப்ராதஸ்ஸந்த்யோபாஸநாக்யம் கர்ம ஸ்வஸ்மை ஸ்வப்ரீதயே ஸ்வயமேவ காரயதி" என்று அநுஸந்தானம் செய்து, "ஆபோ ஹிஷ்டேதி மந்த்ரஸ்ய, ஸிந்து த்வீபரிஷி:, தேவீ காயத்ரீ ச்சந்த:, ஆபோ தேவதா" என்று கட்டை விரல் நீக்கி மற்ற விரல்களால் தலை, வாய், ஹ்ரு தயம் என்ற இடங்களில் முறையே ரிஷிச்சந்தோ தேவதாந்யாஸம் செய்து, "ப்ரோக்ஷணே வி நியோக:" என்று சொல்லி, இடது கையினால் ஜலத் தைத் தொட்டுக்கொண்டே வலது கைமேற்புறத் தினால் தேவதீர்த்தத்தினால் தலையில் ப்ரணவத் தாலும் மூன்று வ்யாஹ்ருதிகளாலும் காயத்ரியி னாலும், ப்ரணவ பூர்வகமாக (1) "ஆபோஹிஷ்டா மயோபுவ:। (2) தாந ஊர்ஜே ததாதந। (3) மஹேரணாய சக்ஷஸே। (4) யோ வச்சிவதமோ ரஸ:। (5) தஸ்ய பாஜயதேஹந:। (6) உசதீரிவ மாதர:। (7) தஸ்மா அரங்கமாமவ:।" என்ற மந்த்ரங்களாலும் ப்ரோக்ஷணம் செய்து, "ஓம் யஸ்ய க்ஷயாய ஜிந்வத" என்று இருபாதங்களி லும், "ஓம் ஆபோஜநயதா சந:" என்று தலையிலும் ப்ரோக்ஷணம் செய்து வ்யாஹ்ருதிகளால் தன்னை யே பரிஷேசனம் செய்துகொள்வதாம்.

பிறகு, "ஸூர்யச்சேத்யநுவாகஸ்ய, அக்நி ரிஷி:, தேவீகாயத்ரீச்சந்த:, ஸூர்யோ தேவதா" என்று ந்யாஸம் செய்து, "ஓம்அபாம் ப்ராசநே விநியோக:" என்று சொல்லி, கையில் ஜலத்தை எடுத்து "ஓம் ஸூர்யச்ச மாமந்யுச்ச மந்யுபத

யச்ச மந்யு க்ருதேப்ய: । பாபேப்யோ ரக்ஷந்தாம் । யத் ராத்ர்யா பாபமகார்ஷம். மநஸா வாசா ஹஸ்தாப்யாம். பத்ப்யாமுதரேண சிச்நா । ராத்ரிஸ் தத வலும்பது । யத்கிஞ்ச துரிதம் மயி । இதமஹம் மாமம்ருதயோநௌ ஸூர்யே ஜ்யோதிஷி ஜுஹோமி ஸ்வாஹா ।'' என்று ஆசமனவளவில் தீர்த்தம் உட்கொண்டு ஆசமனமும் செய்வதாம்.

பிறகு, "ததிக்ராவ்ண்ண இதி மந்த்ரஸ்ய, வாமதேவரிஷி:, அநுஷ்டுப்ச்சந்த:, ததிக்ராவா தேவதா" என்று ந்யாஸம் செய்து. "ப்ரோக்ஷணே விநியோக:" என்று சொல்லி, (1) "ததிக்ராவ்ண்ணோ அகாரிஷம் (2) ஜிஷ்ணோரச்வஸ்ய வாஜிந: । (3) ஸுரபி நோ முகாகரத் (4) ப்ரண ஆயூஂஷி தாரிஷத் । ஆபோ ஹிஷ்டா...... அரங்கமாமவ:" என்று ப்ரணவ பூர்வகமாக பதினெரு மந்த்ரங்களால் தலையிலும், "யஸ்ய க்ஷயாய ஜிந்வத" என்று இரண்டு பாதங்களிலும், "ஆபோஜநயதா ச ந:" என்று மறுபடி தலையிலும் ப்ரோக்ஷணம் செய்து, வ்யாஹ்ருதிகளால் தன்னை பரிஷேசனம் செய்து கொள்வதாம.

பிறகு ப்ராணாயாமம் செய்து, "ஸ்ரீபகவதாஜ்ஞயா பகவத்ப்ரீத்யர்த்தம் ப்ராதஸ்ஸந்த்யாயாம் அர்க்க்யப்ரதாநம் கரிஷ்யே" என்று ஸங்கல்பித்து, 'அர்க்கய ப்ரதாநமந்த்ரஸ்ய, விச்வாமித்ர ரிஷி:, தேவீகாயத்ரீச்சந்த: ஸவிதா தேவதா" என்று ந்யாஸம் செய்து, "அர்க்க்ய ப்ரதாநே

விநியோக:" என்று சொல்லி, (ராக்ஷஸமுத்திரை யில்லாத) கட்டை விரல்களைச் சேர்க்காத அஞ்ஜலி யினால் தீர்த்தத்தை எடுத்து, கண் இமைகளின் நடுவரையில் நன்றாகக் கையைத் தூக்கி ப்ரணவ வ்யாஹ்ருதிகளோடு கூடிய காயத்ரியை உச் சரித்து, கால் பின்புறங்களையும் தூக்கிக்கொண்டு, ஸூர்ய மண்டலத்திலுள்ளிருக்கும் பகவானுக்கு அர்க்க்யம் ஸமர்ப்பிப்பதாம். இவ்வாறு மூன்று தரம். அர்க்க்யதானத்திற்கு முன்பு ஸூர்யோதய மாகில் ப்ராணாயாமம் செய்து, 'ஸ்ரீபகவதாஜ்ஞயா பகவத்ப்ரீத்யர்த்தம் ப்ராதஸ்ஸந்த்யாகாலாதி க்ரம ப்ராயச்சித்தார்த்தம் துரீயார்க்ய ப்ரதாநம் கரிஷ்யே" என்று ஸங்கல்பம் செய்து, "துரீயார்க்ய ப்ரதாந மந்த்ரஸ்ய, ஸாந்தீபநி: ரிஷி:, தேவீ காயத்ரீச்சந்த:, ஸவிதா தேவதா' என்று ந்யாஸம் செய்து, 'துரீயார்க்ய ப்ரதாநே விநியோக:' என்று சொல்லி, முன் போல் ஜலத்தை எடுத்து ஏழு வ்யாஹ்ருதிகளையும் காயத்ரியையும் மீண்டும் ஏழு வ்யாஹ்ருதிகளையும சொல்லி அர்க்யம் ஸமர்ப்பித்து சுத்தமான கரையில் நின்று, 'ஓம் பூர்புவஸ்ஸுவ:' என்று தன்னையே பரிஷேசனம் செய்து, ப்ரதக்ஷிணம் செய்து, 'அஸாவாதித்யோ ப்ரஹ்ம' என்று த்யானம் செய்து தன்னுடைய குரு-பரமகுருக்களின் திருநாமங்களைச் சொல்லி ஆசமனம் செய்து, 'ஓம் கேசவம் தர்ப்பயாமி' என்றாற்போல க்ரமமாக கேசவாதி பன்னிரண்டு நாமங்கள் சொல்லி தர்ப்பித்து, ஆசமனம் செய் வதாம்.

பிறகு, ஜபஸ்த்தானத்தை ப்ரோக்ஷித்து, 'ஆஸந மந்த்ரஸ்ய ப்ருதிவ்யா மேருப்ருஷ்டரிஷி:, ஸுதலம் ச்சந்த: ஸ்ரீகூர்மோ தேவதா' என்று ந்யாஸம் செய்து, 'ஆஸநே விநியோக:' என்று சொல்லி,

'ப்ருத்வி த்வயா த்ருதா லோகா:
தேவி த்வம் விஷ்ணுநா த்ருதா ।
த்வஞ்ச தாரய மாம் தேவி
பவித்ரம் குருசாஸநம் ॥'

என்று பூமியை ப்ரார்த்தித்து, ஜபஸ்த்தானத்தில் நின்றுகொண்டு உத்தரீயத்தை யஜ்ஞோபவீதாகாரமாக தரித்து, 'ப்ரணவஸ்ய ருஷி: ப்ரஹ்மா, தேவீ காயத்ரீ ச்சந்த: பரமாத்மா தேவதா। பூராதி வ்யாஹ்ருதிஸப்தகஸ்ய அத்ரி-ப்ருகு-குத்ஸ-வஸிஷ்ட-கௌதம-காச்யபாங்கிரஸ:ரிஷய:,காயத்ரீ உஷ்ணிக்-அநுஷ்டுப் ப்ருஹதீ பங்க்தி த்ரிஷ்டுப் ஜகத்ய: ச்சந்தாம்ஸி, அக்னி வாய்வர்க வாகீச வருணேந்த்ர விச்வதேவா தேவதா:। ஸாவித்ர்யா: ரிஷி: விச்வாமித்ர:, தேவீகாயத்ரீ ச்சந்த:, ஸவிதா தேவதா ஓம் காயத்ரீ சிரஸ: ப்ரஹ்மாரிஷி: அனுஷ்டுப் ச்சந்த: பரமாத்மா தேவதா என்று ந்யாஸம் செய்து, ஸர்வேஷாம் ப்ராணாயாமே விநியோக:' என்று சொல்லி, 'ஓம் பூ:' (என்று பாதங்களில்) 'ஓம் புவ:' (என்று முட்டிகளில்,) 'ஓம் ஸுவ:' (என்று தொடைகளில்) 'ஓம் மஹ:' (என்று வயிற்றில்) 'ஓம் ஜந:' (என்று ஹ்ருதயத்தில்) 'ஓம் தப:'

(என்று முகத்தில்) 'ஓம் ஸத்யம்' (என்று தலை யில்) கட்டைவிரல் நீங்கலாக மற்ற விரல்களால் ந்யாஸம் செய்து,

'ச்வேத - ச்யாம - பீத - பிசங்க - ரோஹித - நீல - கநகவர்ணா: அபயாக்ஷஸ்ரகப்பாத்ரவரஹ ஸ்தா: ஸபவித்ர சதுர்ஹஸ்தா: ஸ்ரக்சந்தநா த்யலங்க்ருதா: ஸர்வாபரணபூஷிதா: ஸோபவீதா: ஸஜடா: [ஸப்தவ்யாஹ்ருதிதேவதா:']

என்று, ஏழு வ்யாஹ்ருதிகளுக்கு அதிபதிகளான தேவதைகளை த்யானம் செய்து, 'ஓம் தத்ஸ விது:. ஜ்ஞாநாய ஹ்ருதயாய நம:' என்று கட்டைவிரலோடு கூடிய ஆள்காட்டிவிரலால் ஹ்ருதயத்தில், 'ஓம் வரேண்யம். ஐச்வர்யாய சிரஸே ஸ்வாஹா' என்று அங்குஷ்ட மற்ற விரல்களால் தலையிலும், 'ஓம் பர்கோ தேவஸ்ய. சக்த்யை சிகாயை வஷட்' என்று முஷ்டி அங் குஷ்ட முனையினால் குடுமியின் நடுவிலும் ந்யாஸம் செய்து, 'ஓம் தீமஹி. பலாய கவசாய ஹூம்' என்று கழுத்து முதல் இடுப்பு வரையிலுள்ள உடல்பாகத்தின் இருபுறமும் இரண்டு கைகளால் தொட்டு, 'ஓம் தியோ யோ ந:. தேஜஸே நேத்ராப் யாம் வௌஷட்' என்று ஆள்காட்டி நடு விரல் களினால் ஒரே சமயத்தில் இரண்டு கண்களிலும் ந்யாஸம் செய்து, 'ஓம் ப்ரசோதயாத். வீர்யாய அஸ்த்ராய பட்' என்று சொல்லிக் கொண்டு சோடத்தினால் அதாவது அங்குஷ்டம் ஆள்காட்டி

விரல்களின் நுனியாலொலியால் எட்டு திக்குகளி லும் தடை செய்து,

'முக்தாவித்ருமஹேமநீலதவள
ச்சாயைர்முகைஸ்த்ரீக்ஷணை:
யுக்தாமிந்துகலாநிபத்த மகுடாம்
தத்த்வார்த்த வர்ணாத்மிகாம் ।
காயத்ரீம் வரதாபயாங்குசகசா:
சுப்ரம் கபாலம் குணம்
சங்கம் சக்ரமதாரவிந்தயுகளம்
ஹஸ்தைர் வஹந்தீம் பஜே ||

என்று ஸாவித்ரி தேவதையை த்யானித்து, 'ஓமா போ ஜ்யோதீரஸோऽம்ருதம் ப்ரஹ்ம பூர்புவஸ் ஸுவரோம்' என்ற சிரோமந்த்ரத்தால் தன் பக்கங்களை தலைமுதல் பாதம் வரையில் தொட்டு,

'அர்க்கமண்டல மத்யஸ்த்தம்
ஸூர்யகோடி ஸமப்ரபம் ।
ப்ரஹ்மாதிஸேவ்ய பாதாப்ஜம்
நௌமி ப்ரஹ்ம ரமாஸகம் ||

என்று சிரோமந்த்ர தேவதையை த்யானம் செய்து, மூன்று தடவை ப்ராணாயாமம் செய்து, 'ஸ்ரீபகவதாஜ்ஞயா பகவத்ப்ரீத்யர்த்தம் அஷ் டோத்தரசதக்ருத்வ: (108) என்றோ அஷ்டாவிம் சதிக்ருத்வ: (28) என்றோ தசக்ருத்வ: (10) என் றோ சொல்லி காயத்ரீ ஜபம் கரிஷ்யே' என்று ஸங் கல்பம் செய்து, 'ஆயாது இத்யநுவாகஸ்ய—வாம தேவ ரிஷி:, அநுஷ்டுப் ச்சந்த:, காயத்ரீ தேவதா'

என்று ந்யாஸம் செய்து, 'காயத்ர்யாவாஹநே விநியோக:' என்று சொல்லி, 'ஆயாது வரதா தேவ்யக்ஷரம் ப்ரஹ்மஸம்மிதம்। காயத்ரீம் சந்த ஸாமமாதேதம் ப்ரஹ்ம ஜுஷஸ்வ ந:। ஓஜோ ஽ஸி ஸஹோ஽ஸி பலமஸி ப்ராஜோ஽ஸி தேவாநாம் தாம நாமாஸி விச்வமஸி விச்வாயு: ஸர்வமஸி ஸர்வாயுஃஅபிபூரோம் காயத்ரீம் ஆவாஹயாமி' என்று காயத்ரியை ஸூர்ய மண்டலத்தில் ஆவாஹநம் செய்து,

'ப்ராதர் த்யாயாமி காயத்ரீம்
ரவிமண்டலமத்யகாம் ।
ருக்வேதமுச்சாரயந்தீம்
ரக்தவர்ணாம் குமாரிகாம் ॥

அக்ஷமாலாகராம் ப்ரஹமதைவத்யாம் ஹம்ஸ வாஹநாம்' என்று காயத்ரீ த்யானம் செய்து,

'ப்ரணவஸ்ய—ருஷிர்ப்ரஹ்மா, தேவீகாயத்ரீ சந்த:, பரமாத்மா தேவதா। பூராதிவ்யாஹ்ருதி த்ரயஸ்ய—அத்ரி ப்ருகு குத்ஸா ரிஷய:, காயத்ரி உஷ்ணிக் அநுஷ்டுபச்சந்தாம்ஸி, அக்நிவாய்வர்கா: தேவதா:| ஸாவித்ர்யா: ருஷிர் விச்வாமித்ர:, தேவீ காயத்ரீ சந்த:, ஸவிதா தேவதா, என்று ந்யாஸம் செய்து, 'ப்ராதஸ்ஸந்த்யாஜபே விநியோக:' என்று சொல்லி, அஸ்த்ரமந்த்ரத்தினுல் கைகளை மேற் புறமும் கீழ்ப்புறமும் தடவி சுத்தி கரவ்யாபகந்யாஸம் செய்து, உள்ளங்கைகளில் ப்ரணவ மந்த்ரத்தை ந்யாஸம் செய்து, 'ஓம் பூ:' என்று தர்

ஜனீகளினல் அங்குஷ்ட்டங்களில், பிறகு அங் குஷ்ட்டங்களால் 'ஓம் புவ: என்று தர்ஜனீ களில், 'ஓம் ஸுவ:' என்று நடுவிரல்களில், 'ஓம் தத்ஸவிதுர்வரேண்யம்' என்று பவித்ர விரல் களில். 'ஓம் பர்கோ தேவஸ்ய தீமஹி' என்று சுண்டுவிரல்களில் ந்யாஸம் செய்து, 'ஓம் தியோ யோ ந: ப்ரசோதயாத்' என்று இரண்டு கைகளில் மேற்புறம் கீழ்ப்புறம் தடவி காயத்ரியினல், இரண்டு கைகளினல் தலைமுதல் பாதம்வரை பக்கங்களைத் தொடுவதென்ற வ்யாபகந்யாஸம் செய்து, 'ஓம் பூ:. ஜ்ஞாநய ஹ்ருதயாய நம:' என்று அங்குஷ்டத்தோடு கூடின தர்ஜனியினல் ஹ்ருதயத்தில், ஓம் புவ:. ஐச்வர்யாய சிரஸே ஸ்வாஹா' என்று அங்குஷ்டமற்ற மற்றவிரல்களி னல் தலையில்,'ஓம்ஸுவ:. சக்த்யை சிகாயை வஷட்' என்று முஷ்டி அங்குஷ்ட நாளத்தினல் குடுமி இடையில் ந்யாஸம் செய்து, 'ஓம் தத்ஸவிதுர் வரேண்யம். பலாய கவசாய ஹூம்'என்று கழுத்து முதல் இடுப்பு வரை புஜ சரீரங்களை இரண்டு கை களால் தொட்டு, 'ஓம் பர்கோ தேவஸ்ய தீமஹி. தேஜஸே நேத்ராப்யாம் வௌஷட்' என்று தர் ஜனீ மத்யமங்களால் ஒரே ஸமயத்தில் கண்களில் ந்யாஸம்செய்து,'ஓம் தியோ யோ ந: ப்ரசோதயாத் வீர்யாயாஸ்த்ராய பட்' என்று ஸாஸ்த்ரமந்த்ரச் சோடத்தினல் (அங்குஷ்டத்தோடு கூடின தர் ஜநீநுனியினல் பத்து திக்கிலும் ரக்ஷை செய்து.

'யோதேவஸ்ஸவிதா஽ஸ்மாகம்
தியோ தர்மாதிகோசரா: ।
ப்ரேரயேத் தஸ்ய யத்பர்க:
தத்வரேண்ய முபாஸ்மஹே ॥

என்று காயத்ரீ மந்த்ரத்தின் பொருளை சிந்தனம் செய்து, ஆதித்ய மண்டலத்தில் தேவீ பூஷணாதி களுடன் கூடிய பகவானை த்யானம் செய்து, சுண்டுவிரலில் அடிக்கணுவினின்று கணுக்களில் ப்ரதக்ஷிணமாக பவித்ரவிரலின் அடிக்கணு வரையில் கட்டைவிரலை வைத்து பத்து பத்தாக எண்ணி ஜபம் செய்து, பிறகு மூன்று ப்ராணாயாமம் செய்து, 'ஸ்ரீபகவதாஜ்ஞயா பகவத் ப்ரீத்யர்த்தம் ப்ராதஸ்ஸந்த்யோபஸ்த்தாநம் கரிஷ்யே' என்று ஸங்கல்பம் செய்து, 'உத்தம இத்யநுவாகஸ்ய—வாமதேவ ரிஷி:, அநுஷ்டுப் ச்சந்த:, காயத்ரீ தேவதா' என்று ந்யாஸம் செய்து, 'காயத்ர்யுத்வாஸநே விநியோக:' என்று சொல்லி உத்தரீயத்தை இடுப்பில் கட்டி அஞ்ஜலி செய்து,

"உத்தமே சிகரே தேவி
பூம்யாம் பர்வதமூர்த்தநி ।
ப்ராஹ்மணேப்யோ ஹ்யநுஜ்ஞானம்
கச்ச தேவி யதாஸுகம் ॥

என்று காயத்ரியை அனுப்பி, 'மித்ரஸ்யேதி ருக்த்ரயஸ்ய—விச்வாமித்ர ரிஷி: பீருட் காயத்ரீ த்ரிஷ்டுபச்சந்தாம்ஸி. மித்ரோ தேவதா' என்று ந்யாஸம் செய்து, 'ப்ராதஸ்ஸந்த்யோபஸ்த்தாநே விநி

யோக:' என்று சொல்லி அஞ்ஜலி செய்து,

'ஓம் மித்ரஸ்ய சர்ஷணீ த்ருத: ச்ரவோ தேவஸ்ய ஸாநஸிம் । ஸத்யம் சித்ர ச்ரவஸ்தமம் ॥ மித்ரோ ஜநாந் யாதயதி ப்ரஜாநந். மித்ரோ தாதார ப்ருதிவீமுத த்யாம் । மித்ர: க்ருஷ்டீரநிமிஷாபிசஷ்டே ஸத்யாய ஹவ்யம் க்ருதவத்விதேம ॥ ப்ரஸமித்ர மர்தோ அஸ்து ப்ரயஸ்வாந் । யஸ்த ஆதித்ய சிக்ஷதி வ்ரதேந । ந ஹந்யதே ந ஜீயதே த்வோதோ நைநமம்ஹோ அச்நோத்யந்திதோ ந தூராத்' என்று சொல்லி ஆதித்யமண்டலத்திலுள்ள பகவானை சிந்தனை செய்து, ஸந்த்யா முதலான தேவதைகளை ப்ரதக்ஷிணமாக, 'ஓம் ஸந்த்யாயை நம:, ஓம் காயத்ர்யை நம: ஓம் ஸாவித்ர்யை நம:, (ஓம் ஸாவித்ர்யை நம:, ஓம் காயத்ர்யை நம:) ஓம் ஸரஸ்வத்யை நம:, ஓம் ஸர்வாப்யோ தேவதாப்யோ நமோ நம:' என்று முதுகு வணங்கி ப்ரணமம் செய்து, 'காமோऽகார்ஷீத் மந்யுரகார்ஷீத்' என்று சொல்லி, ஸூர்யபகவானுக்கு ப்ரணமம் செய்து, 'ஓம் ப்ராச்யை திசே நம:, ஓம் தக்ஷிணஸ்யை திசே நம:, ஓம் ப்ரதீச்யை திசே நம:, ஓம் உதீச்யை திசே நம:, ஓம் ஊர்த்வாய நம:, ஓம் அதராய நம:, ஓம் அந்தரிக்ஷாய நம:, ஓம் பூம்யை நம:, ஓம் விஷ்ணவே நம:' என்று திக்கு முதலானவற்றிற்கு அந்தந்த விடத்திற்கு அஞ்ஜலி செய்து, ஸூர்யமண்டலத்திலே பகவானை முன் போல் த்யானம் செய்து,

'சங்கசக்ரகதாபாணே த்வாரகாநிலயாச்யுத ।
கோவிந்த புண்டரீகாக்ஷ ரக்ஷ மாம் சரணாகதம் ||
நமோ ப்ரஹ்மண்ய தேவாய
கோப்ராஹ்மண ஹிதாய ச ।
ஜகத்திதாய க்ருஷ்ணாய
கோவிந்தாய நமோ நம: ||

என்று பகவானை ஸேவித்து அபிவாதனம் செய்வதாம். உதயமாகவில்லை யாகில், உபஸ்த்தானத்திற்கு முன் நின்று கொண்டே அஷ்டாக்ஷரஜபம் செய்வதாம். உதயமாகியிருந்தால் பிறகு, உட்கார்ந்து கொண்டே உத்தரீயத்தை பூணூல் போல் தரித்து.

அஷ்டாக்ஷரஜபவிதி

மூலமந்த்ரத்தை 25 அல்லது 12 தடவையாவது மனதில் சொல்லி மூன்று அல்லது ஒரு ப்ராணயாமம் செய்து, 'ஸ்ரீபகவதாஜ்ஞயா பகவத் ப்ரீத்யர்த்தம் ப்ராதஸ்ஸந்த்யாயாம் அஷ்டாக்ஷர ஜபம் கரிஷ்யே' என்று ஸங்கல்பித்து, 'பகவாநேவ அஷ்டாக்ஷரஜபம் ஸ்வஸ்மை ஸ்வப்ரீதயே ஸ்வயமேவ காரயதி' என்று அனுஸந்தித்து, அஷ்டாக்ஷர மந்த்ரஸ்ய- நாராயணரிஷி: தேவீகாயத்ரீச்சந்த:, நாராயணோ தேவதா' என்று ந்யாஸம் செய்து, அஞ்ஜலி செய்து, 'அம் பீஜம். ஆய சக்தி:, மம் கீலகம், ஹ்ரீம் கவசம், ஐம் அஸ்த்ரம், சுக்லோ வர்ண:, உதாத்தாதி: ஸ்வர:, புத்திஸ்தத்த்வம், வைகுண்ட: க்ஷேத்ரம், ஜீவபரயோ: ஸ்வஸ்வாமிபாவ: ஸம்

பந்த:, நாராயணப்ரீத்யர்த்தே ஜபே விநியோக:' என்று சொல்லி, மூலமந்த்ரத்தினல் மணிக்கட்டு முதல் விரல்நுனிவரை கைகளை ஒன்றுக்கொன்று மூன்று தடவை தொட்டு, மந்த்ரத்தை கைகளில் வ்யாபக ந்யாஸமாக வைத்து, அக்ஷரந்யாஸம் செய்யமாட்டாதார் மேலே கூறுமாறு பதந்யாஸம்

'ஓம் ஓம் அங்குஷ்டாப்யாம் நம:, ஓம் நம: தர்ஜநீப்யாம் நம:, ஓம் நாராயணாய மத்ய மாப்யாம் நம:, ஓம் ஓம் அநாமிகாப்யாம் நம:, ஓம் நம:, கநிஷ்டிகாப்யாம் நம:, ஓம் நாராயணாய கரதலகரப்ருஷ்டாப்யாம் நம:, ஓம் ஓம் ஜ்ஞாநாய ஹ்ருதயாய நம:, ஓம் நம: ஐச்வர்யாய சிரஸே ஸ்வாஹா, ஓம் நாராயணாய சக்த்யை சிகாயை வஷட், ஓம் ஓம் பலாய கவசாய ஹூம், ஓம் நம: தேஜஸே நேத்ராப்யாம் வௌஷட், ஓம் நாராயணாய வீர்யாயாஸ்த்ராய பட்' என்ற வாறு (காய்த்ரீ ஜபத்தில் சொன்னபடி) கரந்யாஸ அங்கந்யாஸங்களைச் செய்து,

"அஸ்மத்தேசிகமஸ்மதீய
பரமாசார்யாந் அசேஷான் த்ரயீ-
சூடாதேசிகதத்குரூந் யதிவரம்
பூர்ணம் முனிம் யாமுநம் |
ராமம் பத்மவிலோசநம் முநிவரம்
நாதம் சடத்வேஷிணம்
ஸேனேசம் ச்ரியமிந்திராஸஹசரம்
நாராயணம் ஸம்ச்ரயே ||"

என்று சொல்வதுடன், தனக்கு மந்த்ரம் உபதே சித்த குருவையும், அவருடைய குருக்களையும் அந் தந்தத் தனியன்ச்லோகத்தினுல் அனுஸந்தித்து,

"அஷ்டாக்ஷரம் தஸ்ய ரிஷிம்
தச்சந்தஸ்தஸ்ய தைவதம் ।
தச்சக்திம் ப்ரணவம் தஸ்ய
சிரஸா ப்ரணமாம்யஹம் ॥"

என்று மந்த்ராதிகளை ப்ரணமம் செய்து,

"ஸவ்யம் பாதம் ப்ரஸார்ய ச்ரிததுரித
ஹரம் தக்ஷிணம் குஞ்சயித்வா
ஜாநுந்யாதாய ஸவ்யேதரம்
இதர புஜம் நாகபோகே நிதாய ;
பச்சாத் பாஹுத்வயேந ப்ரதிபட
சமனே தாரயந் சங்கசக்ரே
தேவீபூஷாதிஜுஷ்டோ ஜநயது
ஜகதாம் (மம தத்) சர்ம வைகுண்டநாத:॥"

என்று வைகுண்டநாதனை த்யானித்து,

"ஜ்ஞாநாநந்த ஸ்வரூபோऽஹம்
விஷ்ணோச்சேஷோ ந கஸ்யசித் ।
ப்ரபத்தி: க்ரியதே நாராயண-
கைங்கர்யமஸ்து மே ॥

என்று அஷ்டாக்ஷரத்தின் அர்த்தத்தை சிந்தித்து, யதாசக்தி ஜபம் செய்யவேண்டும். ஜபத்தின் நடுவில் பேசினுல் ஸ்ரீகிருஷ்ணனை த்யானித்து கீர்த்தனம் செய்து ஜபபூர்த்திசெய்வதாம். பிறகு ஆசமனம் செய்து, 'பகவாநேவ ப்ராதஸ்ஸந்த்

யோபாஸநாக்யம் அஷ்டாக்ஷரஜபாக்யம் ச கர்ம காரிதவான்" என்று அனுஸந்திக்கவும்.

ஆதாரசக்திதர்பணம்

உத்தரீயத்தை இடுப்பில் கட்டி, இரண்டு தடவை ஆசமனம் செய்து,ப்ராணாயாமம் செய்து, "ஸ்ரீபகவதாஜ்ஞயா பகவத் ப்ரீத்யர்த்தம் ஆதார சக்த்யாதி தர்பணம் கரிஷ்யே" என்று ஸங்கல்பித்து, "பகவானேவ ஆதாரசக்த்யாதி தர்ப்பணம் ஸ்வஸ்மை ஸ்வப்ரீதயே ஸ்வயமேவ காரயதி" என்று அனிஸந்தித்து, விரிவாகச் செய்ய முடியாதவராகில்— "ஓம் ஆதாரசக்த்யை நம:, ஓம் ப்ரக்ருத்யை நம:, ஓம் அகிலஜகதாதாராய கூர்மரூபிணே நாராயணாய நம:, ஓம் அநந்தாய நாகராஜாய நம:, ஓம் பூம்யை நம:, ஓம் ஸ்ரீவைகுண்டேப்யோ திவ்யலோக ஜநபத நகர விமாநேப்யோ நம:, ஓம் ஆநந்தமயாய திவ்யமண்டபரத்நாய நம:, ஓம் ஆஸ்தரண ரூபாய அநந்தாய நாகராஜாய நம:, ஓம் தர்மாதிப்ய: பீடபாதேப்யோ நம:, ஓம அதர்மாதிப்ய: பீடகாத்ரேப்யோ நம:, ஓம் ஏபி: பரிச்சின்ன தநவே பீடரூபாய நாகராஜாய நம:, ஓம் அஷ்டதளபத்மாய நம:, ஓம் விமலாதிப்யச்சாமரஹஸ்தாப்யோ நம:, ஓம ஜகத்ப்ரக்ருதயே திவ்யயோக பீடாய நம:, ஓம் திவ்யயோக பர்யங்காய நம:, ஓம் ஸஹஸ்ரபணாமணிமண்டிதாய அநந்தாய நாகராஜாய நம:, ஓம் பாதபீடாத்மநே அநந்

தாய நாகராஜாய நம:, ஓம் ஸர்வபரிவாராணும் அநந்தகருடவிஷ்வக்ஸேநாநாஞ்ச பத்மாஸநேப்யோ நம:, ஓம் அஸ்மத்குருப்யோ நம:, ஓம் நமோ நாராயணுய, ஓம் லக்ஷ்ம்யாதி பகவத்திவ்ய மஹிஷீப்யோ நம:, ஓம் கிரீடாதிப்யோ திவ்ய பூஷணேப்யோ நம:, ஓம் ஸுதர்சநாதிப்யோ திவ்யாயுதேப்யோ நம:, ஓம் ஸர்வாப்ய: பாதாரவிந்தஸம்வாஹிநீப்யோ நம:, ஓம் அநந்தாய நாகராஜாய நம:, ஓம் பகவத்பரிஜநேப்யோ நம:, ஓம் பகவத்பாதுகாப்யாம் நம:, ஓம் பகவத் பரிச்சதேப்யோ நம:, ஓம் வைநதேயாய நம:, ஓம் பகவதே விஷ்வக்ஸேநாய நம:, ஓம் கஜானனுதிப்யோ விஷ்வக்ஸேந பரிஜநேப்யோ நம:, ஓம் சன்டாதிப்யோ த்வாரபாலேப்யோ நம:, ஓம் குமுதாதிப்யோ கணுதிபதிப்ய: ஸவாஹநபரிவாரப்ரஹரணேப்யோ நம:, ஓம் ஸர்வேப்யோ பகவத் பாரிஷதேப்யோ நம:'' என்று அஞ்ஜலி தீர்த்தத்திணுல் ஸந்தர்பணம் செய்து, ஆசமனம் செய்து, "பகவாநேவ ஆதாரசக்த்யாதிதர்ப்பணுக்யம் கர்ம காரிதவாந்'' என்று அனுஸந்திப்பதாம்.

தேவர்ஷி காண்டர்ஷி பித்ருதர்பணம்

ஆசமனம் செய்து, ப்ராணுயாமம் செய்து. 'ஸ்ரீபகவதாஜ்ஞயா பகவத் ப்ரீத்யர்த்தம் தேவர்ஷி காண்டர்ஷி பித்ருதர்பணம் கரிஷ்யே' என்று ஸங்கல்பித்து, 'பகவாநேவ தேவர்ஷி காண்டர்ஷி பித்ருதர்ப்பணுக்யம் கர்ம ஸ்வஸ்மை ஸ்வப்ரீதயே

ஸ்வயமேவ காரயதி'' என்று அனுஸந்தானம் செய்து, முன்புபோல் தேவர்ஷி தர்ப்பணம் (பக்கம் ...) செய்து, ரிஷிதர்ப்பணத்திற்கு மேல் அது போலவே

ஓம் ப்ரஜாபதிம் காண்டர்ஷிம் தர்பயாமி, ஓம் ஸோமம் காண்டர்ஷிம் தர்பயாமி, ஓம் அக்நிம் காண்டர்ஷிம் தர்பயாமி, ஓம் விச்வாந் தேவாந் காண்டர்ஷீ ஃஸ்தர்பயாமி, ஓம் ஸாம்ஹிதிர் தேவதா உபநிஷதஸ் தர்பயாமி, ஓம் யாஜ்ஞிகிர்தேவதா உபநிஷதஸ்தர்பயாமி, ஓம் வாருணீர்தேவதா உபநிஷதஸ்தர்பயாமி, ஓம் ப்ரஹ்மாணஃஸ்வயம் புவம் தர்பயாமி, ஓம் ஸதஸஸ்பதிம் தர்பயாமி' என்று வடக்குமுகமாகவே தர்ப்பித்து, முன் போல் பித்ருதர்பணம் செய்து உபவீதியாய் ஆசமனம் செய்து, ''பகவாநேவ தேவர்ஷி காண்டர்ஷிபித்ருதர்பணாக்யம் கர்ம காரிதவாந்' என்று ஸமர்ப்பிப்பதாம். பிறகு தகப்பனார் இல்லாதவர் மட்டும் நிவீதியாய் ஸ்நாநவஸ்த்ரத்தை நான்காக மடித்து, சுத்தமான கரையில்,

''யே கே சாஸ்மத்குலே ஜாதா:
அபுத்ரா கோத்ரஜா ம்ருதா: |
தே க்ருஹ்ணந்து மயா தத்தம்
வஸ்த்ர நிஷ்பீடநோதகம் ||''

என்ற மந்த்ரத்தினால் அபஸவ்யமாக-ப்ரதக்ஷிணமாகப் பிழிந்து, இடது மணிக்கட்டில் வைத்து, உபவீதியாய் ஆசமனம் செய்வதாம், ஜலாஞ்ஜலி

யுடன், 'ஹே கங்கே மமாத்மநி ஸமாகச்ச' என்று கங்கையை உள்ளே சேர்த்துக் கொள்வதாம்.

ப்ரஹ்மயஜ்ஞக்ரமம்

பிறகு, இரண்டு ஆசமனம் செய்து ப்ராணா யாமம் செய்து "ஸ்ரீபகவதாஜ்ஞயா பகவத் ப்ரீத்யர்த்தம் ப்ரஹ்மயஜ்ஞேந யக்ஷ்யே" என்று ஸங்கல்பித்து, 'பகவாநேவ ப்ரஹ்மயஜ்ஞாக்யம் கர்ம காரயதி' என்று ஸாத்விகத்யாகம் செய்து, 'வித்யுதஸி வித்ய மே பாப்மாநம் ருதாத் ஸத்ய முபைமி' என்று வலது கையினால் ஜலமெடுத்து இடது உள்ளங்கையைத் தடவி மந்த்ரமில்லாமல் மூன்று தடவை ஜலத்தை ஆசமனமாக உட்கொ ண்டு இரண்டு தடவை உதடைத் துடைத்து, கை அலம்பி, தலையை எல்லா விரல்களாலும், கண்களை மோதிர விரல்களாலும், மூக்குப் புறங்களை ஆள் காட்டி விரலினாலும், காதுகளை சுண்டுவிரலினா லும், ஹ்ருதயத்தை உள்ளங்கையாலும் தொட்டு, பரிசுத்தமான இடத்தில் உட்கார்ந்து உத்தரீயத் தை உபவீதம் போல் தரித்து, ப்ராணாயாமம் மூன்று அல்லது ஒன்று செய்து, இடது கணுக் காலுக்குமேல் வலதுதொடையும் இடதுதொடை யின் மேல் வலது கணுக்காலுமாகச் செய்து கொண்டு, வலது முழங்காலுக்கு மேல் இரண்டு கைகளை வலக்கை மேலாகச் சேர்த்து வைத்து,

'ஓம் பூ: தத்ஸவிதுர்வரேண்யம், ஓம் புவ: பர்கோதேவஸ்ய தீமஹி, ஓம் ஸுவ: தியோ யோ

ந: ப்ரசோதயாத், ஓம் பூ: தத்ஸவிதுர்வரேண்யம் பர்கோ தேவஸ்ய தீமஹி, ஓம் புவ: தியோ யோ ந: ப்ரசோதயாத், ஓம் ஸுவ: தத்ஸவிதுர்வரேண்யம் பர்கோ தேவஸ்ய தீமஹி தியோ யோ ந: ப்ரசோத யாத், ஓம் பூர்புவ: ஸுவ: தத் ஸவிதுர்வரேண் யம் பர்கோ தேவஸ்ய தீமஹி, தியோ யோ ந: ப்ர சோதயாத்' என்று சொல்லி, வேதங்களுடைய முதல் பாகங்களையும் சொல்லி, புருஷஸூக்தத்தை படித்து, அசக்தனுகில் காயத்ரீ மந்த்ரத்தை பத்து தரம் ஜபித்து, எழுந்து, 'ஓம் பூர்புவ: ஸுவ: ஸத்யம் தபச் ச்ரத்தாயாம் ஜுஹோமி' என்று சொல்லி, 'ஓம் நமோ ப்ரஹ்மணே, நமோ அஸ்த் வக்நயே, நம: ப்ருதிவ்யை, நம: ஓஷதீப்ய:, நமோ வாசே, நமோ வாசஸ்பதயே, நமோ விஷ்ணவே ப்ருஹதே கரோமி' என்று மூன்று தடவை சொல்லி, 'வ்ருஷ்டிரஸி வ்ருச்சமே பாப்மாநம் ருதாத் ஸத்யமுபாகாம்' என்று முன் போல் வலக் கை ஜலத்தால் இடக்கையைத் துடைத்து மந்த் ரத்துடன் ஆசமனம் செய்து, 'பகவானேவ ப்ரஹ் மயக்ஞாக்யம் கர்ம காரிதவாந்' என்று ஸாத்த்விக த்யாகம் செய்வதாம்.

பிறகு, க்ருஹத்திற்கு வந்து, கைகால்களை சுத்தி செய்து கொண்டு, ஆசமனம் செய்து, ஸூத் ரத்தில் சொன்னப்படி ஔபாஸநம் செய்து, தன்னுடைய அர்ச்சாக்ருஹத்திற்குச் சென்று, குருபரம்பரானுஸந்தான பூர்வகமாக ப்ரணமம் செய்து,

'கௌஸல்யா ஸுப்ரஜா ராம!
பூர்வா ஸந்த்யா ப்ரவர்ததே ।
உத்திஷ்ட்ட நரசார்தூல!
கர்த்தவ்யம் தைவமாஹ்நிகம் ॥
வீர! ஸௌம்ய! விபுத்த்யஸ்வ
கௌஸல்யாநந்தவர்த்தந! ।
ஜகத்தி ஸர்வம் ஸ்வபிதி
த்வயி ஸுப்தே நராதிப ॥

யாமிந்யபைதி யதுநாத! விமுஞ்ச நித்ராம்
உன்மேஷம்ருச்சதி தவோந்மிஷிதேந விச்வம் ।
ஜாதஸ் ஸ்வயம் கலு ஜகத்திதமேவ கர்த்தும்
தர்மப்ரவர்தனதியா தரணீதலேऽஸ்மின் ॥

ஸுகாய ஸுப்ராதமிதம் தவாஸ்து
ஜகத்பதே ஜாக்ருஹி நந்தஸூநோ! ।
அம்போஜமந்தச்சயமஞ்ஜுதார-
லோலம்பமுந்மீலது லோசநம் தே ॥'

என்று பகவானை எழுப்பி, மனத்தினால் புஷ்பம் முதலானவைகளால் அர்ச்சித்து, ஆராதித்து, ப்ராணாயாமம் செய்து, த்வயத்தை உச்சரித்து,

"ஸாயந்தநாபியாநாந்த-
கைங்கர்யஸ்ய விரோதிநம் ।
பாபராசிம் தயாஸிந்தோ!
விந்தஸ்யாஸ்ய நாசய ॥"

என்று ப்ரார்த்தித்து, மறுபடியும் ப்ரணாமம் செய்து, "பகவாநேவ அபிகமநாக்யம் கர்ம காரி

தவான்" என்று ஸாத்த்விகத்யாகம் செய்து, அபிகமனேன பகவான் ப்ரீயதாம் வாஸுதேவ:' என்று அநுஸந்திப்பதாம்.

உபாதாநம் (2)

பிறகு, 'க்ருதஞ்ச கரிஷ்யாமி உபாதானேன பகவந்தம் வாஸுதேவம் அர்ச்சயிஷ்யாமி' என்று ஸங்கல்பித்து, 'பகவாநேவ உபாதாநாக்யம் கர்ம ஸ்வஸ்மை ஸ்வப்ரீதயே ஸ்வயமேவ காரயதி' என்று அநுஸந்திக்கவும்.

'துளஸ்யம்ருதஜந்மாஸி
ஸதா த்வம் கேசவப்ரியே |
கேசவார்த்தம் லுநாமி த்வாம்
வரதா பவ சோபனே ||'
'மோக்ஷைகஹேதோ தரணிப்ரஸூதே
விஷ்ணோஸ் ஸமஸ்தஸ்ய குரோ: ப்ரியே தே|
ஆராதநார்த்தம் புருஷோத்தமஸ்ய
லுநாமி பத்ரம் துளஸி க்ஷமஸ்வ ||
ப்ரஸீத மம தேவேசி
ப்ரஸீத ஹரிவல்லபே |
க்ஷீரோத்மதநோத்பூதே
துளஸி த்வம் ப்ரஸீத மே ||

என்ற மந்த்ரங்களால் துளஸியை க்ரஹிக்கவும். ஞாயிறு, செவ்வாய், வெள்ளி என்ற கிழமைகளிலும், த்வாதசி, அமாவாஸ்யை, பௌர்ணமீ திதிகளிலும், எல்லாவித ச்ராத்த தினங்களிலும் துள

ஸியை க்ரஹிக்கலாகாது. அஸ்த்ரமந்த்ரதித்னல் ஸமித், புஷ்பம் முதலானவைகளை க்ரஹிக்கவும், முதலில் 'ஹூம்' என்று தொட்டு,

'விரிஞ்சேந ஸஹோத்பந்ந
பரமேஷ்டிநிஸர்கஜ ।
நுத ஸர்வாணி பாபாநி
தர்ப்ப! ஸ்வஸ்திகரோ பவ ॥'

என்கிற மந்த்ரத்தால் தர்பங்களை க்ரஹிக்கவும். அவகாசமிருக்கும் பக்ஷத்தில் மந்த்ரஜபாதிகளைச் செய்வதாம். பிறகு, 'பகவானேவ உபாதாநாக்யம் கர்ம காரிதவான்' என்று அநுஸந்தித்து, 'உபாதானேன பகவான் ப்ரீயதாம் வாஸுதேவ:' என்று உபாதானத்தை அர்ப்பணம் செய்வது.

இஜ்யா (3)

"க்ருதஞ்ச கரிஷ்யாமி...இஜ்யயா பகவத்கர்மணு பகவந்தம் வாஸுதேவம் அர்ச்சயிஷ்யாமி" என்று இஜ்யையை ஸங்கல்பித்து, 'பகவானேவ இஜ்யாக்யம் கர்ம .ஸ்வஸ்மை ஸ்வப்ரீதயே ஸ்வயமேவ காரயதி" என்று ஸாத்த்விகத்யாகம் செய்து, மூலமந்த்ர ப்ராணுயாமம், மூலமந்த்ர ஜபரூபமந்த்ர ஸ்நாநம், பகவானின் திருமேனி த்யானத்துடன் அவன் திருவடியினின்று பெருகிய திவ்ய தீர்த்த ஸ்நாநாநுஸந்தானமான மாநஸஸ்நாநமெல்லாம் செய்து, 'கைகால்களை சுத்தம் செய்து கொண்டு, இரண்டு ஆசமனம் செய்து, ப்ராணுயாமம் செய்து, 'ஸ்ரீபகவதாஜ்ஞயா பகவத் ப்ரீத்

யர்த்தம் மாத்த்யாஹ்நிகஸந்த்யாமுபாஸிஷ்யே' என்று ஸங்கல்பித்து ஸாத்த்விகத்யாகம் செய்து, காலையில்போல் 'ஆபோ ஹிஷ்டா' முதலிய மந்த்ரங்களால் ப்ரோக்ஷித்து, 'ஆப: புநந்து இத்யநுவாகஸ்ய ஆப: ரிஷி:,அனுஷ்டுப்ச்சந்த:,ப்ரஹ்மணஸ்பதிர் தேவதா' என்று ந்யாஸம் செய்து, 'அபாம் ப்ராசனே விநியோக:' என்று சொல்லி, கையில் ஆசமனத்திற்குப்போல் தீர்த்தம் எடுத்து 'ஓம் ஆப: புநந்து ப்ருதிவீம் ப்ருதிவீ பூதா புநாது மாம் புநந்து ப்ரஹ்மணஸ்பதிர் ப்ரஹ்ம பூதா புநாது மாம்| யதுச்சிஷ்ட மபோஜ்யம் யத்வா துச்சரிதம் மம| ஸர்வம் புநந்து மாமாபோऽஸதாஞ்ச ப்ரதிக்ரஹஸ்ஸ்வாஹா ||' என்று சொல்லி உட்கொண்டு ஆசமனம் செய்து, முன்போல் 'ததிக்ராவ்ண்ண' என்று தொடங்கி மந்த்ரங்களினுல் ப்ரோக்ஷித்து, ஒரே அர்க்க்யம் விட்டு (எட்டு முஹூர்த்தங்கள் 16 நாழிகை கடந்த பக்ஷத்தில் ப்ராணுயாமம் செய்து, 'மாத்த்யாஹ்நிக ஸந்த்யா காலாதிக்ரம ப்ராயச்சித்தார்த்தம் த்விதீயார்க்ய ப்ரதானம் கரிஷ்யே' என்று ஸங்கல்பித்து, ப்ராத: காலத்தில் சொல்லப்பட்ட மந்த்ரத்தினுல் அர்க்யம் விட்டு) மீதியெல்லாம் முன்போல் செய்வது, ஸங்கல்பாவஸரங்களில், 'மாத்யாஹ்நிக ஸந்த்யா' என்று சொல்லவேணும். ப்ராதர்த்யாயாமி' என்ற ச்லோகம் சொல்ல வேண்டுமிடத்திலே

'மத்த்யந்திநே து ஸாவித்ரீம்
ரவிமண்டல மத்யகாம் |

யஜுர்வேதம் வ்யாஹரந்தீம்
ச்வேதாம் சூலகராம் சிவாம் ||
யுவதீம் ருத்ரதேவத்யாம்
த்யாயாமி வ்ருஷவாஹநாம் ||'

என்று த்யானம் செய்வது. உபஸ்த்தானத்தின் போது, 'ஆஸத்யேநேதி ருக்ஷட்கஸ்ய ஹிரண்ய ஸ்தூப ரிஷி: ஆத்யயோ: த்ரிஷ்டுப், சதஸ்ரு ணாம் காயத்ரீ ஜகத்யுஷ்ணிக்த்ரிஷ்டுபச்சந்தாம்ஸி. ஸவிதா தேவதா' என்று ந்யாஸம் செய்து, 'மாத் யாஹ்நிகஸந்த்யோபஸ்த்தானே விநியோக:' என்று சொல்லி அஞ்ஜலி செய்து,

'ஆஸத்யேந ரஜஸா வர்தமாநோ நிவேசயந் அம்ருதம் மர்த்யஞ்ச | ஹிரண்யயேந ஸவிதா ரதேந ஆதேவோ யாதி புவநா விபச்யந்| உத்வயம் தமஸஸ்பரி பச்யந்தோ ஜ்யோதிருத்தரம் | தேவம் வேத்ரா ஸூர்ய மகந்ம ஜ்யோதிருத்தமம் | உது த்யம் ஜாதவேதஸம் தேவம் வஹந்தி கேதவ: | த்ருசே விச்வாய ஸூர்யம் | சித்ரம் தேவாநா முத காதநீகம் சக்ஷுர் மித்ரஸ்ய வருணஸ்யாக்நே: | ஆ ப்ரா த்யாவாப்ருதிவீ அந்தரிக்ஷ ஸூர்ய ஆத்மா ஜகதஸ் தஸ்த்துஷச்ச | தச்சக்ஷுர் தேவ ஹிதம் புரஸ்தாத் சுக்ரமுச்சரத் ||'

என்று சொல்லி, வ்யோமமுத்திரையால் கைவிரல் சந்தால் ஸூர்யனைப் பார்த்துக் கொண்டு,

'பச்யேம சரதச்சதம், ஜீவேம சரதச்சதம், நந்தாம சரதச்சதம், மோதாம சரதச்சதம்,

பவாம சரதச்சதஞ்ச்ருணவாம சரதச்சதம், ப்ரப்ர வாம சரதச்சதம், அஜீதாஸ்ஸ்யாம சரதச்சதம் ஜ்யோக்ச ஸூர்யம் த்ருசே' என்று சொல்லி அஞ் ஜலியுடன்,

'ய உதகாந் மஹதோர்ணவாத் விப்ராஜ மாந: ஸரிரஸ்ய மத்த்யாத் ஸமாவ்ருஷபோலோ ஹிதாக்ஷஸ் ஸூர்யோ விபச்சிந் மனஸா புநாது' என்று உச்சரித்து, மீதியைக் காலையில் போல் செய்து, அஷ்டாக்ஷரஜபம் செய்து, 'பகவாநேவ மாத்யாஹ்நிக ஸந்த்யோபாஸநம் அஷ்டாக்ஷர ஜபஞ்ச காரிதவான்' என்ற ஸாத்த்விகத்யாகம் செய்வதாம்.

பிறகு, கைகால்களை சுத்தி செய்து இரண்டு ஆசமனம் செய்து, ஆராதனவிடம் சென்று, சண்டாதி த்வாரபாலகர்களை த்யானித்து ஸே வித்து அநுஜ்ஞை பெற்று, வலது பாதத்தை முதலில் வைத்து உள்ளே ப்ரவேசித்து அஷ் டாங்கப்ரணமங்களைச் செய்து, வலது கையினல் மூலமந்த்ரத்தினல் கண்டாநாதம் செய்து, மூன்று தடவை கைதட்டி ஸாளக்ராமப் பெட்டி யை அஞ்ஜலி செய்து, திருகாப்பு நீக்கி (திறந்து) பகவானுக்கு முன்பு வலது பக்கத்தில் இரண்டு தர்பங்களை சேர்த்து, 'ஆஸந மந்த்ரஸ்ய...... தேவதா', 'ஆஸநே விநியோக:', 'ப்ருத்வீ... ...ஆஸ நம்' என்று அங்கே உட்கார்ந்து உத்தரீயத்தை உபவீதமாக்கி, 'அஸ்மத்தேசிக ...... ஸம்ச்ரயே ||'

என்று அனுஸந்தித்து, த்வயத்தை உச்சரித்து, "அகில ஹேயப்ரத்யநீக கல்யாணைகதான! ஸ்வே தர ஸமஸ்தவஸ்து விலக்ஷணுநந்த ஜ்ஞாநாநந் தைகஸ்வரூப! லாவண்யயௌவநாத்யநந்த குண கணநிதி திவ்யரூப! அநந்த கல்யாண குணகணே பேத! உபயவிபூதிநாத! ஸ்ரீமந்நாராயண! அநந்ய சரண: த்வத்பாதாரவிந்த யுகளம் சரண மஹம் ப்ரபத்யே' என்று அனுஸந்தித்து, ஸர்வ திவ்ய பூஷண ஆயுதங்கள் விளங்குவதும், திருவிளுல் அழகுற்ற திருமார்பு உடையதுமான திருமேனி யைத் திருவடியினின்று திருமுடிவரையில் யதா சக்தி த்யானம் செய்து பூஜையை ஆரம்பிப்பது.

மூலமந்த்ரத்தை மனத்திஞல் இருபத்தெட்டு தரம் சொல்லி ப்ராணுயாமம் செய்து, அஞ்ஜலி யுடன், 'ஓம் க்ருதஞ்ச கரிஷ்யாமி பகவந்நித்யேந பகவத் ப்ரீத்யர்த்தேந மஹாவிபூதி சாதுராத்ம்ய பகவத்வாஸுதேவபாதாரவிந்தார்சநேந இஜ்யா ராதநேந பகவத்கர்மணு பகவந்தம் வாஸுதேவ மர்ச்சயிஷ்யாமி' என்று ஸங்கல்பித்து, "ஓம் பக வதோ பலேந பகவதோ வீர்யேண பகவதஸ் தேஜஸா பகவத: கர்மணு பகவத: கர்ம கரிஷ்யாமி பகவதோ வாஸுதேவஸ்ய" என்று பலமந்த் ரத்தை அனுஸந்தித்து, 'பகவாநேவ ஸ்வகீயேந மயா ஸ்வகீயைருபகரணை: ஔபசாரிகாதிகாந் போகாந் ஸ்வஸ்மை ஸ்வப்ரீதயே ஸ்வயமேவ ப்ரதிபாதயதி' என்ற விதமாக ஸாத்விகத்யாகம் செய்வது. பிறகு பூதசுத்தி.

'ஓம் லாம் நம: பராய ஸர்வாத்மநே நம:' என்று பாதங்களில், 'ஓம் வாம் நம: பராய நிவ்ருத்த்யாத்மநே நம:' என்று குஹ்ய ஸ்த்தானத்தில், 'ஓம் ராம் நம: பராய விச்வாத்மநே நம:' என்று ஹ்ருதயத்தில், 'ஓம் யாம் நம: பராய புருஷாத்மநே நம:' என்று மூக்கு நுனியில், 'ஓம் ஷௌம் நம: பராய பரமேஷ்ட்யாத்மநே நம:' என்று தலையில் ந்யாஸம் செய்து, மூலமந்த்ரத்தை பன்னிரண்டு அல்லது ஆறு தடவை அநுஸந்தித்துக் கொண்டே ப்ராணாயாமம் செய்து, மூல மந்த்ரத்துடன் நாபியைத் தொட்டு, மந்த்ரத்தினால் உண்டான வாயுவினால் உடல் தத்த்வக்ரமமாக சோஷித்ததாக நினைத்து. மறுபடியும் ப்ராணாயாமம் செய்து, ஹ்ருதயத்தைத் தொட்டு, மந்த்ரத்தினால் உன்டான சக்ராக்னி ஜ்வாலையினால் உடலெல்லாம் தஹிக்கப்பட்டதாக நினைத்து, தன்னை பகவானுடைய வலது திருவடி கட்டை விரலில் நுழைந்ததாக்கி, முன்போல் ப்ராணாயாமம் செய்து, பகவத் கைங்கர்ய யோக்யதை வந்ததாகக் கொண்டு, அதனின்று அவனுடைய இடது திருவடிக் கட்டைவிரலில் தன்னைச் சேர்த்து அதன் நகவொளியம்ருதரஸத்தினால் சுத்தமாக்கி, கைங்கர்யம் செய்ய அநுகூலமான திவ்யமான உடல் பெற்றதாக நினைத்து, 'ஓம் ஷௌம் நம:, பராய பரமேஷ்ட்யாத்மநே நம:' என்று தலையில், 'ஓம் யாம் நம:, பராய புருஷாத்மநே நம:' என்று மூக்கு நுனியில், 'ஓம் ராம் நம:,

பராய விச்வாத்மநே நம:' என்று ஹ்ருதயத்தில், 'ஓம் வாம் நம:, பராய நிவ்ருத்த்யாத்மநே நம:' என்று குஹ்யத்தில், 'ஓம் லாம் நம:, பராய ஸர்வாத்மநே நம:' என்று பாதங்களில் ந்யாஸம் செய்து, முன்போல் ப்ராணாயாமம் செய்து, பகவானுடைய இடது திருவடிக் கட்டைவிரலினின்று பெருகின அமிருததாரையினால் ஸ்நானத்தையும், ஊர்த்வபுண்ட்ரத்தையும் த்யானிப்பதாம். இது பூதசுத்தி.

பிறகு ப்ராணாயாமத்துடன் அஷ்டாக்ஷரமந்த்ரத்தின் ரிஷிச் சந்தோதேவதாந்யாஸம் செய்து, 'ஆராதநே விநியோக:' என்றுசொல்லி அங்கந்யாஸம்வரை செய்து, ஹ்ருதய கமலத்தில் அத்யத்புதமான திவ்யமங்கள விக்ரஹவிசிஷ்டனான பகவானை த்யானம் செய்து, அர்க்க்யம், பாத்யம், ஆசமனீயம், கந்தம், புஷ்பம், தூபம், தீபம், நைவேத்யம் முதலானவைகளால் மாநஸமாக யதாசக்தி ஆராதனம் செய்வதாம். இது ஹ்ருத்த்யாகம். பிறகு,

'பகவன் புண்டரீகாக்ஷ
ஹ்ருத்த்யாகந்து மயா க்ருதம் |
ஆத்மஸாத் குரு தேவேச
பாஹ்யை: த்வாம் ஸம்யகர்சயே ||
விபோ ஸகலலோகேச!
ப்ரணதார்த்தி ஹராச்யுத !
த்வாம் பக்த்யா பூஜயாம்யத்ய
போகைரர்க்யாதிபி: க்ரமாத் ||'

என்று விஜ்ஞாபித்து, மேடையில், தனக்கு எதிரில் இடது பக்கத்தில் தீர்த்த பூர்ணமான கும்பத்தை வைத்து, அதில் ஏலப்பொடி குங்குமப்பூ கர்பூரம் துளஸீதளம், புஷ்பம் சேர்த்து மூலமந்த்ரத்தை இடதுகை துணையாக வலது கையினுல் ஏழு தடவை தீர்த்தத்திற்கு ஜபித்து, அதே விதமாக மூலமந்த்ரத்தினுல், 'சோஷயாமி, தாஹயாமி, ப்லாவயாமி' என்று சோஷணுதிகளைச் செய்து, 'திவ்யாம்ருதமயம் தோயமுத்பாதயாமி' என்று மூலமந்த்ரத்தினுல், திவ்யதீர்த்தமாக்கி அஸ்த்ர மந்த்ரத்தினுல் ரக்ஷை செய்து, ஸுரபிமுத்திரை காண்பித்து, கந்தம் புஷ்பம் முதலான த்ரவ்யங் களை மேடையிலே எதிரில் தக்ஷிணபாகத்தில் வைத்து, மூலமந்த்ரத்தினுல் முன்போல் சோஷ ணுதிகளைச் செய்து, அஸ்த்ரமந்த்ரத்தினுல், செய்து, ஸுரபி முத்திரையைக் காண்பித்து ஸித்தமாக்கவும்.

பிறகு, எதிரில் பீடத்தில், ஆக்னேயம் (தென் கிழக்கு) முதலான மூலை திக்குக்களில் க்ரமமாக அர்க்ய – பாத்ய – ஆசமனீய – ஸ்நாநீய பாத்திரங் களையும், நடுவில் ஸர்வார்த்த தோயபாத்திரத்தை யும் வைத்து, வேறு தீர்த்தத்தினுல் மூலமந்த்ரத்தி னுல் சோதித்து, சோஷணுதிகளைச் செய்து, முன் அபிமந்த்ரிக்கப்பட்ட தீர்த்தத்தினுல் அவைகளை மூலமந்த்ரத்தினுல் பூர்த்தி செய்து, துளஸீதளங்களைச் சேர்த்து, இடதுகை தொட்ட வலதுகையை அர்க்யாதி பாத்திரங்களின் மேல்

வைத்து, மூலமந்த்ரம் சொல்லி ‘ஓம் நமோ பகவதே அர்க்யம் பரிகல்பயாமி ஓம் நமோ பகவதே பாத்யம் பரிகல்பயாமி’ என்ற ரீதியில் அர்க்யாதிகளை அமைத்து. அர்க்யபாத்திரதித்லிருந்து உத்தரிணியால் தீர்த்தம் எடுத்து, ஆராதன மேடை, மற்ற த்ரவ்யங்கள் முதலாக எல்லாவற்றையும் தன்னையும் ப்ரோக்ஷித்து, ஸாளக்ராம சிலையில் அநந்ததிவ்ய பூஷணயுதோபேதனாய், திவ்யரத்னமயாஸநத்தில் அமர்ந்திருப்பதாக, பெரிய பிராட்டியுடன் கூடிய இஷ்டமான பகவன் மூர்த்தியை பஞ்சோபநிஷந் மந்த்ரங்களால் த்யானம் செய்து, ‘பகவன்! ஸமாராதநாபிமுகோ பவ’ என்று ப்ரார்த்தித்து, மூலமந்த்ரத்தினால் தண்ட ப்ரணமங்களைச் செய்து,

‘ப்ரஹ்மாத்யா: ஸகலா தேவா:
யம் ந ஸ்மர்த்துமபீச்வரா: |
ஸ ஏஷ பகவாந் அத்ய
மம ப்ரத்யக்ஷதாம் கத:||’ என்று மகிழ்ந்து,

‘ஸ்வாகதம் பகவந் அத்ய
மாம் தாரயிதுமாகத: |
தந்யோஸ்ம்யநுக்ருஹீதோऽஸ்மி
க்ருதார்த்தோऽஸ்மி க்ருபாநிதே ||’

என்று ஸ்வாகதம் (நல்வரவு) கூறி,

‘ஸாந்நித்யம் குரு தேவேச
ஸர்வதா ஸர்வகாமத |
த்ரவ்ய மந்த்ரக்ரியாபக்தி-
ச்ரத்தாஹாநிம் ஸஹ ப்ரபோ ||’

என்று ஸாந்நித்யம் செய்து அபராதம் பொறுக்க ப்ரார்த்தித்து, திருமேனி த்யானம் செய்து, ப்ராணாயாமம் செய்து, மூலமந்த்ரத்துடன் 'பகவன்! அயமாத்மா தவைவ' என்பதாம். பிறகு,

'இஜ்யாகாலஸ்த்ருதீயோऽயம்
அஹ்நோம்சஸ் ஸமுபாகத: |
ஸம்ப்ருதாச்சைவ ஸம்பாரா:
கல்பிதாந்யாஸநாநி ச ||
அவலோகநதாநேந
தத் ஸர்வம் ஸபலம் குரு |
மதநுக்ரஹாய க்ருபயா
த்வம் அத்ராऽऽகந்துமர்ஹஸி ||'

என்று விஜ்ஞாபித்து, மூலமந்த்ரத்தினால் மந்த்ராஸநம் ஸமர்பித்து, அங்கு எழுந்தருளியிருக்கும் பகவானுக்கு, உத்தரணியால் அர்க்யத்தை எடுத்து, பகவன்! அர்க்யமவலோகய ப்ரதிக்ருஹ்ணீஷ்வ' என்று ப்ரார்த்தித்து, இடது கையால் கண்டாநாதத்துடன் வலக்கையால் மூலமந்தரத்தினால் பகவானுடைய வலது திருக்கையில் மனத்தினால் சிறிது ஸமர்பித்து, தீர்த்தத்தை பீடத்தின் வலப்புறத்தில் வைக்கப்பட்டிருக்கும் ப்ரதிக்ரஹ பாத்திரத்தில் சேர்ப்பதாம். உத்தரிணியால் ஸமர்ப்பித்த தீர்த்தமெல்லாம் ப்ரதிக்ரஹபாத்திரத்திலேயே சேர்ப்பதாம்.

'ஸதா ஸம்வாஹ்யமாநம்
தைர் நித்யை: த்வச்சரணத்வயம் |
மமாபி கரயோரத்ய
நிதேஹி கருணாநிதே ||'

என்று ப்ரார்த்தித்து, பாத்யத்தை எடுத்து, 'பகவன்! பாத்யம் அவலோகய, ப்ரதிக்ருஹ்ணீஷ்வ' என்று ப்ரார்த்தித்து, மூலமந்த்ரத்தினால் பாதங்களில் மனத்தால் சிறிது ஸமர்ப்பித்து, ப்ரதிக்ரஹபாத்திரத்தில் சேர்ப்பது. பாத்யம் இரண்டு தடவை. பிறகு, ஆசமநீயத்தை எடுத்து, 'பகவன் ஆசமநீயம் அவலோகய, ப்ரதிக்ருஹ்ணீஷ்வ' என்றுப்ரார்த்தித்து, வலதுகையினால் மூலமந்த்ரத்தினால் சிறிது சேர்ப்பது. ஆசமன தீர்த்தம் மூன்று. பிறகு, 'பகவன்! கந்தபுஷ்பதூபதீபாதீந்யவலோகய ப்ரதிக்ருஹ்ணீஷ்வ' என்று ப்ரார்த்தித்து, ஸர்வார்த்த தீர்த்தத்தால் அவைகளை மூலமந்தரத்தினால் மொத்தமாக ஸமர்ப்பித்து, 'பகவன்! ஏததாஸநாநுபந்திந: ஸர்வாந் அபராதாந் க்ஷமஸ்வ, ப்ரீயதாமநேந வாஸுதேவ:' என்று ப்ரார்த்திக்கவும். பிறகு, 'ஆத்மாத்மீயம் ஸர்வம் நித்யகிங்கரத்வாய ஸ்வீகுரு' என்று ப்ரார்த்தித்து, 'பகவன்! ஸ்நாநாஸனமவலோகய ப்ரதிக்ருஹ்ணீஷ்வ' என்று ப்ரார்த்தித்து, வெளியில் ஸ்நாநாஸனத்தை, மூலமந்த்ரத்தினால் ஸமர்ப்பித்து, சாளக்ராமமூர்த்தியை அங்கே எழுந்தருளப்பண்ணி பாத்யமாசமநீயம்; பிறகு, 'தந்தகாஷ்ட்ட கண்டூஷாத்யுபசாராந் ப்ரதிக்ருஹ்ணீஷ்வ' என்று ப்ரார்த்தித்து, ஸர்வார்த்த தோயத்தினால் மூலமந்திரத்தினால் ஸமர்ப்பித்து, முன் தரித்த வஸ்த்ரபூஷணாதிகளைக் களைந்து விஷ்வக்ஸேனருக்கு ஸமர்ப்பித்ததாக நினைத்து, ஸ்நாந

வஸ்த்ரம் ஸமர்ப்பித்து, ஸ்நாநீயபாத்திரத்திலிருந்து எடுத்து, இடது கையிஞல் மணி அடித்துக்கொண்டு மூலமந்த்ரத்திஞல் அபிஷேசநம் செய்வதாம். மூர்த்தியை உலர்ந்த வஸ்த்ரத்திஞல் துடைத்துப் பெட்டியில் எழுந்தருளப் பண்ணி ஸர்வார்த்த தோயத்திஞல் ஆரத்தி பாத்யம் ஆசமநீயம் ஸமர்ப்பித்து, 'பகவன்! ஏததநுபபந்திந: ஸர்வாந் அபராதாந் க்ஷமஸ்வ' என்று ப்ரார்த்தித்து அநேந ப்ரீயதாம் வாஸுதேவ:' என்று அநுஸந்தானம் செய்யவும்.

பிறகு, 'பகவன் அலங்காராஸநமவலோகய ப்ரதிக்ருஹ்ணீஷ்வ' என்று ப்ரார்த்தித்து, மனத்திஞல் மூலமந்த்ரத்திஞல் ஸமர்ப்பித்து, அங்கு எழுந்தருளியிருப்பதாக த்யானம் செய்து, அர்க்யாதி பாத்திரங்களிலுள்ள ஜலத்தை வேறிடத்தில் சேர்த்து, இடது பாகத்திலிலுள்ள கும்ப தீர்த்தத்தால் பாத்திரங்களை நிறைத்து, ஸ்நாநீயபாத்ரத்தில் பாநீயம் வைத்து முன்போல் பரிகல்பநம் செய்து, கண்டாநாதத்தோடு கூட அர்க்க்யம், பிறகு, பாத்யம் ஆசமனீயம், 'பகவன்! பீதாம்பரமவலோகய, ப்ரதிக்ருஹ்ணீஷ்வ, கிரீட மகுடாதீநி அவலோகய, திவ்யபூஷணுந்யவலோகய, திவ்யயக்ஞோபவீதமவ லோகய, ஊர்த்வபுண்ட்ர திலகம் அவலோகய ப்ரதிக்ருஹ்ணீஷ்வ' என்று ப்ரார்த்தித்துத் தனித்தனியாக பீதாம்பராதிகளை ஸர்வார்த்த தோயதித்ஞல் ஸமர்ப்பணம் செய்து,

கந்த–புஷ்பங்களை, 'பகவன்! இமான் கந்தாந் அவலோகய, ப்ரதிக்ருஹ்ணீஷ்வ' என்றவிதமாக ஸமர்ப்பித்து, தூபத்தை எடுத்து, சோஷணாதிகள் செய்து, அர்க்ய ஜலத்தினால் ப்ரோக்ஷணம் செய்து, அஸ்த்ர மந்த்ரத்தினால் ரக்ஷை செய்து, ஸுரபிமுத்திரையைக் காண்பித்து, 'பகவன்! தூபமவலோகய ப்ரதிக்ருஹ்ணீஷ்வ' என்று ப்ரார்த்தித்து, கண்டாநாதத்தோடு ஸமர்ப்பித்து அவ்வாறே தீபமும்; ஆசமநீயமும், மூலமந்த்ரத்தினால் ஒவ்வோர் அக்ஷரமாக, 'ஓம் ஓம், ஓம் நம்' என்ற விதமாக புஷ்பங்களையோ துளஸீதளங்களையோ திருவடியில் சேர்த்து, சக்தியிருந்தால் வேறு பகவன்மந்த்ரங்களாலும் ஸஹஸ்ர நாமங்களாலும் அர்ச்சித்து ப்ரணமம் செய்து, ஸ்தோத்திரங்களைப் படித்து,'பகவன அயமாத்மா தவைவ நித்ய கிங்கர:' என்று தன்னையே நித்யகிங்கரனாக ஸமர்ப்பித்து, மூலமந்த்ரத்தை ஜபித்து, 'பகவன் மாத்ராம் ப்ரதிக்ருஹ்ணீஷ்வ' என்று ப்ரார்த்தித்து, அதை ஸர்வார்த்த தோயத்தினால் மூலமந்த்ரத்தினால் ஸமர்ப்பணம் செய்து, கண்டாநாதத்துடன் அர்க்யம் ஸமர்ப்பித்து, 'பகவன்! ஏததாஸநாநுபந்தின: அபராதாந் க்ஷமஸ்வ' என்று ப்ரார்த்தித்து, 'அனேன ப்ரீயதாம் வாஸுதேவ:' என்று அனுஸந்திக்கவும்.

போஜ்யாஸனம்

பிறகு, 'போஜ்யாஸநமவலோகய ப்ரதிக்ருஹ்ணீஷ்வ' என்று ப்ரார்த்தித்து மனத்தினால் ஸமர்ப்பித்து, அங்கு எழுந்தருளியிருப்பதாக த்யானம்

செய்து, பாத்யம் ஆசமனீயம் ஸர்வார்த்த தோயத்திஞல் மதுபர்கம், ஆசமனீயம், பசு, ஸுவர்ணம், ரத்னங்கள் ஸமர்ப்பித்து, எல்லா நைவேத்ய பதார்த்தங்களையும் பகவானுக்கு முன்பு வைத்து, சோஷணுதிகளால் சோதனம் செய்து, அர்க்யஜலந்திஞல் ப்ரோக்ஷித்து அஸ்த்ர மந்த்ரத்திஞல் ரக்ஷைசெய்து, ஸுரபி முத்ரை காட்டி (காண்பித்து), அஞ்ஜலியுடன் நின்றுகொண்டு,

'மாமநாத்ருத்ய தோஷாணும்
நீதிம் பக்திவிவர்ஜிதம் ।
க்ருத்வேதம் க்ருபயா ஸர்வம்
த்வதர்ஹம் ஸ்வீகுரு ப்ரபோ ॥

என்று ப்ரார்த்தித்து, ஸர்வார்த்ததோயத்திலிருந்து தீர்த்தம் வலதுகையில் சேர்த்து, இடது கையிஞல் கண்டையை சப்தித்துக்கொண்டு, 'பகவன்! ஸூபான்னமவலோகய,ப்ரதிக்ருஹ்ணீஷ்வ' என்கிற ரீதியிஞல் எல்லாவற்றையும் சொல்லி மூலமந்த்ரத்திஞல் க்ராஸ முத்திரையிஞல் நிவேதனம் செய்வதாம். அவ்வப்பொழுது பானீய பாத்திரத்திலிருந்து பாநீயத்தையும் முன்போல் ஸமர்ப்பிப்பதாம். பிறகு, ஸர்வார்த்த தோயத்திலை கை சுத்தி செய்யச் சேர்த்து பாத்யம் ஆசமனீயம் தாம்பூலம் ஸமர்ப்பித்து, ப்ரணுமம் செய்து, பகவன்! ஏதத்தாஸநாநுபந்தின: அபராதாந் க்ஷமஸ்வ' என்று ப்ரார்த்தித்து, 'அனேன ப்ரீயதாம வாஸுதேவ:' என்று அனுஸந்திப்பதாம்.

புனர்மந்த்ராஸனம்

பிறகு, முன்பு ஸமர்ப்பிக்கப்பட்ட மந்த்ரா ஸநத்தை கூர்ச்சத்தினால் சோதித்ததாகக் கொண்டு 'பகவன் ! புனர்மந்த்ராஸநம் அவ லோகய, ப்ரதிக்ருஹ்ணீஷ்வ' என்று ப்ரார்த் தித்து, அங்கு எழுந்தருளியிருப்பதாக த்யானம் செய்து, பாத்ய ஆசமனீயத்துடன் 'பகவன் ! கந்த புஷ்ப தூபதீபாதிகமவலோகய ப்ரதிக்ருஹ் ணீஷ்வ' என்று ப்ரார்த்தித்து, ஸர்வார்த்த தோயத்தினால் ஸமர்ப்பித்து பக்ஷ்யங்கள் பழங்கள் தாம்பூலாதிகள் உண்டாகில் முன்போல் ஸமர்ப் பித்து, ப்ரணாமம் செய்து, 'பகவன் ஏததாஸநாநு பந்திந: ஸர்வாந் அபராதாந் க்ஷமஸ்வ' என்று ப்ரார்த்தித்து, 'அனேன ப்ரீயதாம் வாஸுதேவ:' என்பதாம்.

பர்யங்காஸனம்

பிறகு, 'பகவன்! பர்யங்காஸநமவலோகய, ப்ரதி க்ருஹ்ணீஷ்வ' என்று ப்ரார்த்தித்து, பாத்யம் ஆசமனீயம் ஸமர்ப்பித்து, வஸ்த்ர பூஷணாதிகளைக் களைந்து விஷ்வக்ஸேநரிடம் சேர்த்து, சயநத் திற்கு உசிதமான ம்ருதுவான வஸ்த்ர பூஷணங் களை மனத்தினால் ஸர்வார்த்த தோயத்தினால் ஸமர்ப்பணம் செய்து, ஆசமனீயத்தை சேர்த்து, கந்த புஷ்ப தூபதீபாதிகளை தோயத்தினால் ஸமர்ப்பித்து, கர்பூர நீராஜனத்தை ஸமர்ப் பித்து, வெளியில் சேர்த்து சக்திக்குத் தகுந்தபடி பகவானை ஸ்தோத்ரம் செய்து, 'பகவானேவ

ஸ்வகீயேந மயா ஸ்வகீயைச்ச உபகரணை: ஔபசாரிகாதீந் போகாந் ஸ்வப்ரீதயே ப்ரதிபாதிதவாந்' என்று அனுஸந்தானம் செய்து, 'பகவன் விஷ்வக்ஸேநாராதநாய மாமநுஜானீஹி' என்று பகவானிடம் அனுஜ்ஞை பெற்று, கும்பத்தில் மிகுந்துள்ள தோயத்தினால் விஷ்வக்ஸேநருக்கு அர்க்யாதிகளை அவரது மந்த்ரத்தினால் ஸமர்ப்பித்து, ஏதாவது நிவேதனம் செய்து, 'பகவன் ஆசர்யாராதநாய மாமநுஜானீஹி' என்று அநுக்ஞையைப் பெற்றுக்கொண்டு, தன்னுடைய ஆசார்யனையும் அவர் திருநாமத்தைக் கொண்டு ஆராதித்து, பகவானுக்கு, கண்டாநாதத்தோடு அர்க்யம் ஸமர்ப்பித்து, இடுப்பில் கட்டிய உத்தரீயத்துடன் அஷ்டாங்கமானப்ரணாமங்களைச் செய்து, அஞ்சலியுடன் நின்று,

'ஸ்ரீச! த்வதர்ச்சநாமத்யே
யஜ்ஜாதம் புத்திபூர்வகம் |
அபராதசதம் சாங்க-
ஜாதவைகல்ய மச்யுத ||

தத்ஸர்வம் தேவதேவேச க்ஷமஸ்வ கருணாகர |
அநந்யகதிநா பீதபீதேநாத்ய மயார்த்தித: ||"

என்று ப்ரார்த்தித்து ஆசமனம் செய்வதாம். பிறகு தர்ப்பணரூபமாகவாவது வைச்வதேவம் செய்வதாம். பகவானுக்கு அபிஷேகம் செய்த தீர்த்தத்தை தான் எடுத்துக்கொண்டு பரிஜனங்களுக்கும் கொடுப்பதாம்.

அனுயாகம்

பிறகு, கை கால்களை சுத்தம் செய்துகொண்டு இரண்டு ஆசமனம் செய்து, வஸ்த்ரத்தை யஜ்ஞோபவீதமாக்கி சாஸ்த்திரத்தில் சொன்ன முகமாக உட்கார்ந்து, பரிமாறின அன்னத்தைப் பார்த்து, அஞ்சலியுடன், "அஸ்மாகம் நித்யமஸ்த்வேதத்" என்று சொல்லி, வ்யாஹ்ருதிகளால் ப்ரோக்ஷணம் செய்து, சோஷணாதிகளைச் செய்து, பகவன்மந்த்ரங்களால் அபிமந்த்ரனம் செய்து, அந்தர்யாமிக்கு நிவேதனம் செய்து (பிறர் கிருஹத்தில் சாப்பிடுவதாகில் மனத்தினால் தன் அர்ச்சைக்கு முதலில் நிவேதனம் செய்து, பிறகு அந்தர்யாமிநிவேதனம் செய்து,) வ்யாஹ்ருதிகளாலும் பிறகு "ஸத்யம்த்வர்த்தேந பரிஷிஞ்சாமி" என்றும் பரிஷேசனம் செய்து, பாதத்தினால் பூமியையும், இடது கை அங்குஷ்ட தர்ஜநீ மத்யமங்களால் இடது பாகத்தில் இலையையும் தொட்டுக்கொண்டு, பிறரால் கொடுக்கப்பட்ட பாத்ய தோயத்தினால், "ஓம் அம்ருதோபஸ்தரணமஸி" என்று ஆபோசநம் செய்து, அங்குஷ்ட-மத்யம-அநாமிகா விரல்களால் ப்ரணவத்தோடு "ப்ராணாய ஸ்வாஹா" முதலான ஐந்து மந்த்ரங்களால் ஐந்து ப்ராணாஹுதிகளைச் செய்து, மனத்தினால் 'ப்ராணாயேதம் ந மம' என்றவாறு த்யாகமும் அவ்வப்பொழுது செய்து, இலையைத் தொட்ட இடது கைவிரல்களை சுத்தி செய்து ஒவ்வொரு கபளத்திற்கும் கோவிந்தனை நினைத்துக் கொண்டு, சாப்பிட்டு, பிறகு, பிறரால்

கொடுக்கப்பட்ட பாத்ய தோயத்தை "ஓம் அம்ருதாபிதாநமஸி" என்ற மந்த்ரததிஞல் உட் கொண்டு சிறிது மிகுவித்து.

"ரௌரவே஽புண்ய நிலயே
பத்மார்புத நிவாஸிநாம் ।
அர்த்திநாமுதகம் தத்தம்
அக்ஷய்யமுபதிஷ்டது ॥"

என்ற மந்த்ரத்திஞல் இலைக்கு வெளியில் இடது பாகத்தில் தேவதீர்த்தத்திஞல் பூமியில் சேர்த்து. எழுந்து சென்று பதிஞறு கண்டூஷங்களைச் செய்து. நகங்களை சோதித்த பிறகு வலது கையை நன்ருக ப்ரக்ஷாளநம் செய்துகொண்டு, வாயையும் கைகளையும் சோதித்து, பாதங்களை வெவ்வேருக மூன்று இடத்தில் அலம்பி, இரண்டு ஆசமனம் செய்து, "ப்ராணநாம் க்ரந்திரஸி ருத்ரோ மா விசாந்தகஸ்தேநாந்நேநா஽ப்யாயஸ்வ" என்று ஹ்ருதயத்தைத் தொட்டு பிறகு,

"அங்குஷ்டமாத்ர: புருஷோ஽-
ங்குஷ்டஞ்ச ஸமாச்ரித: ।
ஈசஸ் ஸர்வஸ்ய ஜகத:
ப்ரபு: ப்ரீணதி விச்வபுக் ॥

என்று வலது கால்கட்டைவிரலின் மேல் வலது கை ஜலத்தை முழங்கைவழியாகச் சேர்த்து பகலில் ஸூர்யனையும், இரவில் தீபத்தையும் பார்த்து, "உதுத்யம் ஜாதவேதஸம் தேவம் வஹந்தி கேதவ: । த்ருசே விச்வாய ஸூர்யம்" என்று சொல்லி

"விஷ்ணுரத்தா ததைவாந்நம்
பரிணமச்ச வை ஸதா ।
ஸத்யேந தேந மே புக்தம்
ஜீர்யத்வந்நமிதம் தத: ॥ என்று
வயிற்றைத் தடவி, 'ஓம்' என்று ப்ரஹ்மத்தினிடம் தன்னையே ஸமர்ப்பித்து த்யானம் செய்து, தாம்பூலம் உட்கொண்டு "பகவானேவ ஸ்வசேஷ பூதேந மயா இஜ்யாக்யம் கர்ம ஸ்வஸ்மை ஸ்வ ப்ரீதயே ஸ்வயமேவ காரிதவாந்" என்று அனுஸந்தானம் செய்து, "இஜ்யயா பகவத்கர்மணா பகவான் ப்ரீயதாம் வாஸுதேவ:" என்று இஜ்யையை ஸமர்ப்பிக்கவேணும்.

ஸ்வாத்யாயம் 4.

"க்ருதஞ்ச கரிஷ்யாமி ஸ்வாத்யாயாக்யேந பகவத்கர்மணா பகவந்தம் வாஸுதேவமர்ச்சயிஷ்யாமி" "பகவாநேவ ஸ்வாத்யாயாக்யம் கர்ம ஸ்வஸ்மை ஸ்வப்ரீதயே ஸ்வயமேவ காரயதி" என்று அனுஸந்தித்து இதிஹாஸ புராண படனமும் மந்த்ராதிஜபமும் யதாருசி செய்வதாம்.

ஸாயம்ஸந்த்யாவேளையில், முன்போல் ஸங்கல்பித்து ஸாயம்—ஸந்தியா—உபாஸநம்—செய்யும்போது 'ஸூர்யச்ச' என்ற விடத்தில்

"அக்னிச்சேத்யநுவாகஸ்ய—ஸூர்யருஷி : தேவீகாயத்ரீச்சந்த:, அக்னிர்தேவதா, அபாம் ப்ராசனே விநியோக: ॥ ஓம் அக்னிச்ச மாமந்யுச்ச மந்யுபதயச்ச மந்யுக்ருதேப்ய: । பாபேப்யோ ரக்ஷந்தாம் । யதஹ்நா பாபமகார்ஷம் । மனஸா

வாசா ஹஸ்தாப்யாம் | பத்ப்யாமுதரேண சிச்ஞா |
அஹஸ்ததவலும்பது | யத்கிஞ்ச துரிதம் மயி |
இதமஹம் மாமம்ருதயோநேள | ஸத்யே ஜ்யோ
திஷி ஜுஹோமி ஸ்வாஹா ||" என்று படிக்கவும்.
அர்க்க்யம் காலையில் போல் மூன்றுதரம். அர்க்யத்
திற்கு முன்பு ஸூர்யன் அஸ்தமித்தால் துரீயார்க்
யம் உண்டு. ஜபத்தில் ப்ராதர்த்யாயாமி என்ற
விடத்தில்,

'ஸாயம் ஸரஸ்வதீம் ச்யாமாம்
ரவிமண்டல மத்யகாம |
ஸாமவேதம் வ்யாஹரந்தீம்
சக்ராயுத கராம் சுபாம் |
த்யாயாமி விஷ்ணு தேவத்யாம்
வ்ருத்தாங்கருடவாஹநாம் ||'

என்று படிக்கவும். அப்படியே, 'மித்ரஸ்ய' என்ற
இடத்தில், 'இமம்மே இதி ருக் பஞ்சகஸ்ய—தேவ
ராத ருஷி:, காயத்ரீ ஜகதீ த்ரிஷ்டுபச்சந்தாம்ஸி.
ஸவிதா தேவதா என்று சொல்லி

'இமம் மே வருண ச்ருதீஹவமத்யா சம்ரு
டய | த்வாமவஸ்யுராசகே | தத்த்வாயாமி ப்ரஹ்
மணா வந்தமாநஸ்ததாசாஸ்தே யஜமாநோ
ஹவிர்ப்பி:|அஹேட மாநோ வருணேஹபோத்யுரு
சம்ஸ மாந ஆயு: ப்ரமோஷீ:| யச்சித்தி தே விசோ
யதா ப்ரதேவ வருணவ்ரதம் | மிநீமஸி த்யவி
த்யவி | யத்கிஞ்சேதம் வருணதைவ்யே ஜநேபி
த்ரோஹம் மநுஷ்யாச்சராமஸி | அசித்தீ யத்தவ
தர்மா யுயோபிம மா நஸ்தஸ்மாதேநஸோ தேவ

ரீரிஷ: | இதவாஸோ யத்ரிரிபுர் நதீஷி யத்வாகா ஸத்யமுதயந்ந வித்ம | ஸர்வா தா விஷ்ய சிதிரேவ தேவா அதாதே ஸ்யாம வருண ப்ரியாஸ:||' என்று படிப்பது. ப்ரதோஷமில்லாத இரவிலும் ஆசௌ சமில்லாத ராத்திரியிலும். சக்திக்குக் தகுந்தபடி அஷ்டாக்ஷர ஜபத்தையும் செய்வது. பிறகு ஆச மனம். 'பகவானேவ ஸாயம் ஸந்த்யோபாஸநாக் யம் அஷ்டாக்ஷர ஜபாக்யஞ்ச கர்ம ஸ்வஸ்மை ஸ்வப்ரீதயே ஸ்வயமேவ காரிதவாந்' என்று ஸாத்விக த்யாகம். பிறகு ஸாயமௌபாஸநம் செய்து, தன்னுடைய அர்ச்சாக்ருஹம் சென்று.

'அஸ்மத்தேசிக... நாராயணம் ஸம்ச்ரயே ||' என்று, ப்ரணமம் செய்து கொண்டு, த்வயத் துடன்.

'ச்வ: ப்ராதரபியாநாந்த-
கைங்கர்யஸ்ய விரோதிநம் |
பாபராசிம் தயாஸிந்தோ
விநதஸ்யாஸ்ய நாசய ||'

என்று ப்ரார்த்தித்து, சக்திக்குத் தகுந்தபடி மான ஸிகமாகவாவது, அர்க்யாதிகளால் அர்ச்சனம் செய்து, அன்னம் முதலானவைகளை நிவேதனம் செய்து, தர்ப்பண ரூபமாகவாவது ஸாயம் வைச் வதேவத்தையும் செய்து, முன் போல் சாப்பிட்டு, க்ரந்தங்களை ஸேவித்து முடிவில் 'பகவானேவ ஸ்வாத்யாக்யேந கர்மணா பகவான் ப்ரீயதாம் வாஸுதேவ:' என்று ஸ்வாத்யாயத்தை பகவா னிடத்தில் ஸமர்ப்பிப்பதாம்.

யோகம்-5.

பிறகு, கைகால்களை சுத்தம் செய்து கொண்டு ஆசமனம் செய்து, சுத்தமான இடத்தில் உட்கார்ந்து கொண்டு, மூன்று அல்லது ஒன்றாவது ப்ராணாயாமம் செய்து, 'க்ருதஞ்ச கரிஷ்யாமி யோகேந பகவத்கர்மணா.........அர்ச்சயிஷ்யாமி' என்று, யோகஸங்கல்பம் செய்து, 'பகவானேவ யோகாக்யம் கர்ம ஸ்வஸ்மை ஸ்வப்ரீதயே ஸ்வயமேவ காரயதி' என்று அனுஸந்தானம் செய்து பகவான் ஒருவனுக்கு நிருபாதிக சேஷனாக இருக்கும் தனது தன்மையை ப்ரணவத்துடன் அநுஸந்தானம் செய்து, த்வயத்தை உச்சரித்து, சுபாச்ரயமான திருமேனி த்யானம் செய்ய சக்தியற்ற பக்ஷத்தில்,

'பாதாம்போஜம் ஸ்ப்ருசதி
பஜதே ரங்கநாதஸ்ய ஜங்காம்
ஊருத்வந்த்வே விலகதி
சனைரூர்த்வமப்யேதி நாபிம் ।
வக்ஷஸ்யாஸ்தே வலதி புஜயோர்
மாமிகேயம் மநீஷா
வக்த்ராபிக்யாம் பிபதி வஹதே
வாஸநாம் மௌளிபந்தே ॥'

என்ற பகவத் த்யான ஸோபான ச்லோகத்தை அநுஸந்தித்து, பிறகு நித்திரை வரும் ஸமயத்தில் மாதவ சப்தத்தினால் பகவானை த்யானம் செய்து கொண்டு......... ......ஸுகமாக உறங்குவதாம்

கடைசியாமத்தில் நித்திரையை விட்டு, மறுபடியும் முன்னாள் போல் எல்லாம் செய்வதாம். இப்படி இருப்பவருக்குக் காலமெல்லாம் ஸபலம்,

அதிப்ரபுத்தாத் வங்கீச-
வம்சபாதோஜபாஸ்கராத் ।
வேங்கடாசார்ய ஸூரீந்த்ராத்
மருத்வான்பாடிவாஸிந: ॥
லப்த்த-தாபாதி-ஸம்ஸ்கார:
தத்க்ருபாத்தாஹ்நிகார்த்ததீ: ।
த்ரய்யந்தலக்ஷ்மணுபிக்க்ய-
யோகீந்தரபதஜீவந: ॥
இத்யேவம் ஸமக்ருஹ்ணச்ச்ரீ-
ரங்கராமானுஜோ முநி: ।
அர்த்திதஸ் ஸாதுபி: ஸ்ரீமத்-
கோபாலார்ய ஸதாஹ்நிகம் ॥
யந்நாம்நி கீர்த்திதே ஸத்பி:
க்ரியதேऽஞ்ஜலிராதராத் ।
தம் வங்கிவம்ச ஸம்பூதம்
வேங்கடார்ய குரும் பஜே ॥

ஸ்ரீமதே வேதாந்த ராமானுஜ
மஹாதேசிகாய நம:
லக்வாஹ்நிகம் ஸம்பூர்ணம்

—o—o—

ஸ்ரீமதே ரங்கராமனுஜ மஹாதேசிகாய நம:

[ஸ்ரீ-ஆர். வேங்கடாசார்யரும், ஸ்ரீ-தி. வீ. ராஜகோபாலனும் செய்த மொழிபெயர்ப்பு.]

சுபமஸ்து.

श्रीः

श्रीमते वेदान्तरामानुजमहादेशिकाय नमः ।

श्रीमते रङ्गरामानुजमहादेशिकाय नमः ।

॥ हेयोपादेयदर्पणः ॥

नत्वा गुरुपदाम्भोजं दृष्ट्वा मुनिगणोदितम् ।
वेदान्तलक्ष्मणाख्येन यतिधुर्येण नाथवान् ॥
आस्तिकानां प्रपन्नानां हेयोपादेयदर्पणम् ।
सुखबोधाय कुरुते रङ्गरामानुजो मुनिः ॥

लब्धाह्निके तावत् देशकालवैषम्यादिना नित्यकर्माणि यथावद-नुष्ठातुमशक्तानाम्, अत एव सङ्ग्रहरुचीनां परमास्तिकप्रपन्नानां कर्मानुष्ठानसौकर्याय ब्राह्ममुहूर्तादारभ्य रात्रौ शयनपर्यन्तं कर्तव्यानि कर्माणि, केषाञ्चित् पूर्वेषाम् आह्निकग्रन्थान् समीचीनयुक्तिं चानुसृत्य, अधिकारिविशेषे सङ्ग्रहानुष्ठानमपि प्रत्यवायनिवारणाय प्रभवतीति मत्वा सङ्गृह्य प्रदर्शितानि ।

इदानीं **हेयोपादेयदर्पणाख्ये**ऽस्मिन् प्रबन्धे तत्तत्प्रकरणेषु उपा-देयान् कतिचन सूक्ष्मांशान्, परिहरणीयांश्च कांश्चित् विषयान् सर्वेषां सुखबोधाय सङ्कलय्य प्रदर्शयामः ॥

मलमूत्रविसर्जनप्रकरणम्

विसर्जनोपक्रमप्रभृति प्रक्षालनपर्यन्तं यथा किञ्चिदपि न लम्बेत, तथा अन्तरीयमुद्धृत्य धारयेत । छत्रं पादरक्षां वा दधन्न मूत्रादि विसृजेत् । स्वमलं न पश्येत् । विसर्जनप्रभृति आप्रक्षालनारंभं लिङ्गं

वामहस्तेन गृह्णन्नेव वर्तेत । आगण्डूषकरणमवयवस्पर्शं ष्ठीवनादिकं वृथास्थितिं संभाषणं च वर्जयेत । आर्द्रवस्त्रो विसर्जनं न कुर्यात् । सप्तवाताहतं वस्त्रं शुष्कमेव ॥

शौचप्रकरणम्

सति संभवे उदङ्मुख शौचं कुर्यात् । अरत्निमात्रं जलपार्श्व-प्रदेशं परित्यज्य स्थले आसीनः कुर्यात् । अन्ते हस्तद्वयसंघर्षणात् प्राक् हस्तयोः संबन्धं न कारयेत् । गुदे क्षिप्ता मृत्तिका यावता कृतेन निश्शेषमपेयात् , तावत् क्षालनं कुर्यात् । इयदेव एकं प्रक्षालनमुच्यते। एवं द्वादशकृत्वः कुर्यात्। मृत्तिकाया अलाभे सिकताभिरपि कुर्यात्। तदा शौचं द्विगुणं भवति । मलादिविसर्जनार्थमासीनस्य तदप्रवृत्तौ अर्धं कार्यम् । प्रथमशौचानन्तरं गुदद्वारे अङ्गुलिं किञ्चित प्रवेश्य क्षालनं कुर्यात् । लिङ्गेऽप्येवं गृहस्थः कुर्यात् । अन्ते नखशोधनं सम्यक् कुर्यात् । शौचस्थलं निर्मृत्तिकं क्षालयेत् ॥

गण्डूषप्रकरणम्

स्वस्य वामभागे स्थले गण्डूषं कुर्यात् । जले वामहस्ततले च न कुर्यात् । चुलकेन जलमादाय कुर्यात् । हस्ताग्रेण न कुर्यात् । गण्डूषकरणसमये अङ्गुल्या जिह्वां न शोधयेत् । जलबिन्दवो यथा अङ्गेषु न पतेयुः, तथा सावधानं कुर्यात् । गण्डूषस्थलं शोधयेत् ॥

आचमनप्रकरणम्

शोधिते तीरे कुक्कुटवदासीन आचामेत् । जानुदघ्ने जले तिष्ठन् आचामेत् । अशुद्धान् पश्यन् जल्पन् तिष्ठन् दक्षिणाप्रतीचीमुखो

मुक्तकेशः प्रावृतशिराः प्रावृतकण्ठोऽप्रक्षालितपाणिपादः सत्वरोऽन्यचित्तश्च नाचामेत् । कदाऽप्युष्णवारिणा नाचामेत ॥

शिखागलने, कच्छगलने, स्कन्धप्रदेशात् यज्ञोपवीतस्य किञ्चिद्गलने, रक्तादि नासिकानेत्रश्रोत्रमलाश्रुकेशाभ्रिब्राह्मणानां स्पर्शे क्षुत्ष्ठीवनजृम्भणादिकरणे शूद्रादिभिः संभाषणे रथ्यागमने अश्रुमोचने अधोवायुविसर्गे रोदने कोपे प्रहासे चाऽऽचमनं कुर्यात् । तस्यासंभवे श्रोत्राचमनं कुर्यात् । सप्रणवोच्चारणो नासिकास्पर्शपूर्वकदक्षिणश्रोत्रस्पर्शः श्रोत्राचमनम् । यज्ञसूत्रं निवीतं कृत्वा शूद्रादिना संभाष्य उपवीतं कृत्वाऽऽचामेत् । दन्तधावनस्नानपूजाभोजनादिषु आदावन्ते च द्विराचामेत् । सन्ध्योपासनहोममन्त्रजपादिषु आदौ द्विः, अन्ते सकृत् आचामेत् । रथ्यागमन मूत्रोत्सर्जन-वस्त्रधारण-क्षुत-निद्रा पञ्चमादिसंभाषण-खादन पानेषु कृतेषु द्विराचामेत् । आचमनद्वयप्रसक्तौ जलाभावे श्रोत्राचमनमपि द्विः कुर्यात् । सर्वकर्मसु आरम्भे द्विः कुर्यात् ॥

दन्तधावनप्रकरणम्

प्राङ्मुखः प्रागुदङ्मुखो वा दन्तधावनं कुर्यात् । असंभवे उदङ्मुखः कुर्यात् । अधोभागस्थदन्तपङ्क्तेः वामभागमारभ्य प्रादक्षिण्येन कुर्यात् । कुक्कुटासनस्थित एव कुर्यात्, न प्रह्वाङ्गः ; नापि जपादाविव सम्यगासीनः । पर्वप्रथमाषष्ठ्यष्टमीनवम्येकादशीचतुदर्श्यमावास्यासु भानुभौमशुक्रमन्दवारेषु जन्मनक्षत्रे च काष्ठेन दन्तधावनं न कुर्यात् । काष्ठालाभे निषेधकाले च आम्रादिपर्णैः कुर्यात् । तदा अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां दन्तान् संशोध्य द्वादश गण्डूषान् कुर्यात् । नदी-

देवालयगोष्ठादिषु दन्तधावनं न कुर्यात् । सपादुकस्तैलाभ्यक्तः कृतक्षौर आसनोपविष्टोऽन्यथा धृतसूत्रश्च न कुर्यात् । गण्डूषानन्तरं नेत्र नासिकामलं वामेन निघृष्य मृज्जलाभ्यां हस्तादि प्रक्षालयेत्। दन्तधावनस्थलं गण्डूषस्थलं च शोधयेत् ॥

स्नानप्रकरणम्

स्नानसङ्कल्पसात्त्विकत्यागौ आसीन एव कुर्यात् । भगवदाराधनमन्त्रजप - होम - ब्रह्मयज्ञ श्राद्ध-स्नान दान-योगानामारम्भे गायत्रीजपारम्भावसानयोश्च प्राणायामत्रयं कार्यम्। सन्ध्योपासनार्घ्यप्रदानयोरारम्भे सकृत् कार्यम् । अन्यत्रापि प्रायशः सकृदेव । कुम्भकं कुर्वन्नेव प्रत्येकं प्रणवमिश्रव्याहृतिसप्तक - सप्रणव गायत्रीतच्छिरांसि मनसा त्रिः पठित्वा दक्षिणश्रोत्रं स्पृशेत् । अयमेकः प्राणायाम उच्यते । नद्यां प्रातः प्रवाहाभिमुखो मध्याह्ने सूर्याभिमुखश्च स्नायात् । अन्यत्र सूर्याभिमुख एव स्नायात् । स्नानकाले आर्द्रवस्त्रेण मुखादिमलापनोदनं न कुर्यात् । मलापनोदनाय पादयोः परस्परसंघर्षं न कुर्यात् । नाभेरधोभागमलापनोदनं वामहस्तेनैव कुर्यात्। स्वपृष्ठभागमलापनोदनमन्येन न कारयेत् । यज्ञसूत्रं निवीतं कृत्वा न शोधयेत्। उपवीतं सूत्रं प्रादक्षिण्येन शोधयेत्। स्त्रीशूद्रपतितानुपनीतरोगिष्ठपाषण्डाशुचिप्रभृतिभिः सह न स्नायात् । अन्त्यावगाहात् पूर्वमञ्जलिना तोयमादाय स्वाचार्यपादोदकं तत् ध्यात्वा तेन मूर्धानं सिञ्चेत् । एवं त्रिः कृत्वा स्वाचार्यपाचार्यनामनी संकीर्त्य अवगाहं कुर्यात् । श्रोत्रद्वयरन्ध्रे अङ्गुष्ठाभ्यां, नासिकारन्ध्रे कनिष्ठिकाभ्यां च पिधाय अवगाहनं कुर्यात् । अनन्तरं शिखां विस्रस्य शिरसि

पुरोभागे लम्बयित्वा तीरं गत्वा द्विराचम्य कुक्कुटवदासीनः शुष्कमार्द्रं वा वस्त्रखण्डं शिरसि प्रसार्य शिरः सम्मृज्य, खण्ड प्रक्षाल्य अङ्गमार्जनं कुर्यात् । केशस्थजलापनोदनाय शिखां मुष्टिना न निष्पीडयेत् । तदर्थं वस्त्रखण्डेन शिखां न बध्नीयात् । अन्तरीयैकदेशेन उत्तरीयेण पाणिना वा नाङ्गानि मार्जयेत् । केशान् न धुनुयात् । केशान्तं शाट्या न ताडयेत् । यज्ञसूत्रं वस्त्रेण न मार्जयेत् । उरस्संमार्जनावसरे उपवीतमन्यथा न कुर्यात् । शिखां मूलभागे यथाशास्त्रं बध्नीयात् , न अग्रभागे ॥

वस्त्रधारणप्रकरणम्

प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा वस्त्रं धारयेत् । कदाप्युत्तरीयमधः, अन्तरीयमुपरि च न धारयेत् । श्वेतं वस्त्रं धृत्वैव तत्तत्कर्म कुर्यात्; न कम्बलादिकम् , न वा कुसुम्भादिरक्तं वस्त्रम् । आर्द्रमन्तरीयं कटिदेशादवमुच्य करेणपरिशुद्धे स्थले त्यजेत् । न जले क्षिपेत् । त्यक्तं च मान्त्रमानसस्नानानन्तरं व्याहृतिभिः प्रोक्ष्य पार्श्वे निक्षिपेत् । प्रोक्षणात् पूर्वं न स्पृशेत् । पुरोभागे कच्छं धृत्वा पृष्ठभागे धारयेत् । अन्तरीयाग्रभागयोर्यथा दिनभेदेन व्यत्यासो न स्यात् , तथा प्रथमधारणानुसारेण धारयेत् । पुरस्ताद्वा पश्चाद्वा पुच्छकच्छं न कुर्यात् ॥

उत्तरीयाख्यमूर्ध्ववस्त्रं मलादिविसर्जनदन्तधावन वस्त्रधारणकालेषु शिरसि धारयेत् । स्नानोर्ध्वपुण्ड्रधारणोपस्थान-वीथ्यादिगतभगवद्दर्शन-सर्वविधतर्पण-वस्त्रनिष्पीडन-श्राद्ध-प्रदक्षिण-प्रणामकालेषु कटौ प्रादक्षिण्येन धारयेत् । उत्तरीयाग्रभागद्वयं यथा न दृश्येत, यथा चान्तरीयकच्छाच्छादनं न भवेत्, तथा कटौ धारयेत् । मन्त्रजप-ब्रह्मयज्ञ-भगव-

दाराधन-भोजन-शुद्ध्यर्थाचमन-होमकालेषु भगवदालये च यज्ञसूत्र-समानसन्निवेशं धारयेत् । आचार्यमवधाने अर्घ्यकाले च कटौ वा सूत्रबद्धा धारयेत् । अन्यत्र संमतिपन्नशिष्टानुष्ठानानुगुणं यथेच्छं धारयेत् । अत्र वक्तव्यं सर्वम् अस्मदीये **वस्त्रोपवीतप्रदीपाख्ये** ग्रन्थे द्रष्टव्यम् । न कदाऽपि कण्ठमुत्तरीयेणाऽऽवारयेत् । स्रजमिव न धारयेत् । उत्तरीये नोपविशेत् । वस्त्रेणाङ्गानि न वीजयेत् । क्षणमपि कच्छहीनो मुक्तकेशो वा न तिष्ठेत् ॥

पुण्ड्रधारणप्रकरणम्

प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा आसीन एव पुण्ड्रान् धारयेत् । वामहस्ते प्रथमं श्वेतमृत्तिकां निधाय अनन्तरं तां सिञ्चेत् । जले मुखं पश्यन् वा प वत्रहस्तो वा उन्नतासनगतो वा न धारयेत् । ललाटादि-स्थानेषु प्रथममधोभागे धारयेत् । मध्ये मृदपेक्षायां पूर्वाभिमन्त्रितमृच्छेषे सत्येव तां संपादयेत् । नखै. वामहस्तेन अङ्गुलीभिन्नसाधनेन वा न धारयेत्। अन्येन स्वस्य पुण्ड्रधारणं न कारयेत्। ललाटे भ्रूमध्यभागमारभ्य केशान्तं धारयेत् । इषुपातप्रमितप्रदेशवर्तिभिर्यथा ज्ञायेत, तथा प्रकृष्ट-प्रकाश घनं धारयेत् ॥

सन्ध्योपासनादिप्रकरणम्

स्वयं तत्तद्दिगभिमुखो भूत्वा देवर्षिपितृतर्पणं कुर्यात ; न तु हस्तमात्रं तत्तदभिमुख कुर्यात् । सर्वेषु तर्पणेषु जलाञ्जलिं गोशृङ्गमात्र-मुद्धृत्य जल क्षिपेत् । छन्दोन्यासावसरे जिह्वायाः पुरतोऽङ्गुलीः प्रदर्शयेत् ; व्याहृतिप्रभृतीनामङ्गन्यासावसरेऽपि नाभेरधःप्रदेशे एव-

मेव कुर्यात्; न तु स्पृशेत्! "आपो हिष्ठा" इत्यादिना प्रोक्षणावसरे प्रथमं प्रणवादिना प्रोक्षणं न विस्मरेत्। हस्तद्वयेऽपि तत्तदङ्गुष्ठतर्जन्योः परस्परसंबन्धो राक्षसमुद्रा। इयमर्घ्यप्रदानकेशवादितर्पणादिषु वर्जनीया। चत्वारिंशत्पदादर्वागेव जपं कुर्यात्, न तदूर्ध्वं गच्छेत्। प्रातः सूर्याभिमुखः तिष्ठन् गायत्रीं जपेत्। अत्यन्ताशक्तौ उदङ्मुख आसीनो जपेत्, न तु प्राङ्मुख आसीनः। मध्याह्ने प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा तिष्ठन् जपेत्। अत्यन्ताशक्तौ आदित्ये पूर्वदिग्भागगते प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा आसीनः पश्चिमदिग्भागगते उदङ्मुख आसीनो जपेत्। सायं प्रत्यङ्मुख उदङ्मुखो वा आसीन एव शक्तोऽशक्तश्च जपेत्। गायत्रीव्यतिरिक्तान् मन्त्रान् सर्वदा आसीन एव प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा जपेत्। देवालयसमीपे सन्ध्योपासने अर्घ्यदानजपोपस्थानानि भगवदभिमुख एव कुर्यात्। मन्त्राचमनादिकं तु प्राङ्मुख उदङ्मुखो वा देवस्य पृष्ठभागप्रदर्शनवर्जं कुर्यात्। सर्वदिङ्नमस्कारमपि भगवदभिमुख एव कुर्यात्। अर्घ्यदानानन्तरकर्तव्यं प्रदक्षिणं देवसमीपेऽपि यथावत् कुर्यात्। वस्त्रानाच्छादितकरयुगलः आच्छादितैककरोऽवगुण्ठितशिराः धृतकञ्चुकः प्रावृतकण्ठो जल्पन् वा न जपेत्। आचार्यभागवतजलाग्निसूर्याश्वत्थदेवालयादीन् पृष्ठीकृत्य न जपेत्। कर्मकाले नाभेरधोभागस्पर्शे हस्तं शोधयेत्। अशक्तौ दक्षिणं श्रोत्रं स्पृशेत्। कदाऽप्योष्ठपुटं न स्पृशेत्। स्पर्शे हस्तशोधनमेव कुर्यात्। एवमेव गुदलिङ्गपादस्पर्शेऽपि। जपकाले करौ संहताङ्गुली परस्परमसंयुक्तौ च कुर्यात्। जपकाले 'वरेण्यम्' इत्यत्र 'वरेणियम्' इति पठेत्।

प्रातर्नासिकासमौ मध्याह्ने वक्षस्स्थलसमौ सायं नाभिसमौ करौ कृत्वा जपेत् । सन्ध्यात्रयेऽप्युपस्थानकाले "मित्रस्य", "आ सत्येन", "इमं मे" इति मन्त्राणाम् ऋष्यादिन्यासमवश्यं कुर्यात् । तदा तदा तत्तज्जपस्थलं व्याहृतिभिः प्रोक्ष्यैवोपरितनं कर्म कुर्यात् । सन्ध्यादि-नमस्कारावसरे सन्ध्यानन्तरं गायत्रीं, ततः सावित्रीं तदनु सरस्वतीं च नमस्कुर्यात् । ततः सकृदाचम्य सात्त्विकत्यागं कृत्वा द्विराचम्य अष्टाक्षरं जपेत् । अनन्तरमाचमनसात्त्विकत्यागसमर्पणानि कृत्वा, आधारशक्त्यादितर्पणमारभेत । अस्य आचमनादिकं कृत्वा देवर्षि-काण्डर्षिपितृतर्पणं कुर्यात् । अस्य तत्सर्वं कृत्वा ब्रह्मयज्ञमारभेत । अत्र वक्तव्यं सर्वमस्मदीय–आह्निकार्थदर्पणे द्रष्टव्यम् । प्रातः ब्रह्मयज्ञान्तानुष्ठानासंभवे सन्ध्योपासनमष्टाक्षरजपं च तदा कृत्वा मध्याह्ने सन्ध्योपासनाष्टाक्षर-जपानन्तरं क्रमेण आधारशक्त्यादितर्पण–देवादितर्पण–ब्रह्मयज्ञान् कुर्यात् । कदाचित् प्रातराधारशक्त्यादितर्पणान्तकरणे तदानीं देवादितर्पणं परित्यज्य मध्याह्ने सन्ध्योपासनाष्टाक्षरजपानन्तरं ब्रह्मयज्ञं कृत्वा तदनन्तरं कुर्यात् । प्रातर्देवादितर्पणं मध्याह्ने ब्रह्मयज्ञं च न कदाऽपि कुर्यात् । ब्रह्मयज्ञकाले आसीन एव पुरुषसूक्तान्तं जपेत् ॥

भगवत्सेवाप्रकरणम्

प्रातः सायं वा दिव्यदेशवासी आलये भगवन्तं सेवेत । भगवत्सन्निधौ आचार्यादिपरमभागवतसन्निधौ च हस्तताल–हास–रोदन-वृथाजल्पाधोवायुविसर्ग निष्ठीवन जृंभण-क्रोध-निद्रा-क्षुतादिकं न कुर्यात् । प्रदक्षिणं प्रणामश्च समसंख्याकमेव कुर्यात् । अत्र प्रणामसंख्याविषये

वक्तव्यम् आह्निकार्थदर्पणे द्रष्टव्यम्। अन्यस्य हस्तं गृह्णन् सत्वरो ध्यानहीनश्च न प्रदक्षिणं कुर्यात्। शक्त्यादिसत्त्वे दण्डप्रणामानेव कुर्यात्। तदभावे अष्टाङ्गप्रह्वाङ्गमस्तिष्कसंपुटप्रणामेषु एकं यथाशक्ति कुर्यात्। दण्डाङ्गाष्टाङ्गप्रणामयोरादावन्ते च प्रह्वाङ्गादित्रयमपि भवेत्॥

एषु दण्डाङ्गप्रणामो नाम भूमौ दण्डमिव देहं निधाय पादौ हस्तौ च प्रसार्य पादौ परस्परसंयुक्तौ भूभागे करतलयोर्मुकुलवदञ्जलित्व-करणम्। प्रह्वाङ्गमस्तिष्कसंपुटेषु यादृशः कराभ्योः सन्निवेशः तादृश एव अत्राप्यञ्जलित्वनामा मुकुलवत् बन्धः। तेषु तिष्ठता नत्वा मस्तकहृदययोः अञ्जलिः क्रियते, अत्र तु शयानेन भूमाविति इयानेव भेदः। संयुक्तयोः करतलयोः भूभागे प्रसारणमेवात्र मुकुलवत् बन्धः इति तु न। अत्र वक्तव्यं प्रमाणादिकं दर्पणे द्रष्टव्यम्। अष्टाङ्ग-प्रणामेऽपि कराभ्योः अयमेव सन्निवेशः। कूर्मवत् हस्तपादसङ्कोचो भेदः। मस्तके अञ्जलिन्यासो मस्तिष्कम्। हृदये तन्न्यासः संपुटम्। प्रह्वाङ्गस्य तस्मिन् तन्न्यासः प्रह्वाङ्गम्॥

भगवत्सन्निधौ महतोऽपि पित्रादीनपि न प्रणमेत्। महा-भागवतश्चेत् तदानीमेव दृष्टः, तं प्रणमेत्। स्वाचार्यसमवधाने तदपि न कुर्यात्। स्वाचार्येण सह भगवदालयगमने स्वयं भगवन्तं न प्रणमेत्। व्रतदिनेषु भगवत्प्रसादलब्धमपि गन्धपुष्पादिकं नोपयुञ्जीत। सादरं गृहीत्वा तदन्येभ्यो दद्यात्। भगवद्बिम्बस्य प्राङ्मुखत्वे दक्षिणा-मुखत्वे च तद्दक्षिणभागे दर्शनजपादिकं कुर्यात्। उदङ्मुखत्वे प्रत्यङ्मु-खत्वे च वामभागे दक्षिणभागे वा स्थित्वा दर्शनादिकं कुर्यात्।

औपासनप्रकरणम्

प्रतिदिनमौपासनमवश्यं कुर्यात् । मृत्तिकां विना मासं मूत्र-शौचे, पक्षमौपासनाकरणे, सप्त दिनानि उष्णोदकस्नाने च ब्राह्मणः शूद्र-तुल्यो भवेत् । औपासनाशक्तौ तत्तन्मासावसाने प्रस्थपञ्चकपरिमितं तण्डुलं स्वधर्मनिरताय दरिद्राय श्रीवैष्णवाय दद्यात् ; वत्सरावसाने वा षष्टिप्रस्थपरिमितं तण्डुलम् । तण्डुलदानस्याप्यभावे प्रत्यवायो दुष्परिहरः स्यात् ॥

प्रातरभिगमनप्रकरणम्

औपासनानन्तरं स्वार्चागृहं गत्वा गुरुपरम्परामनुसन्धाय द्वार-पालप्रणामपूर्वकं "कौसल्या" इत्यादिभिः भगवन्तं प्रबोध्य अभ्यर्च्य प्रणम्य द्वयमुच्चार्य, "सायमभिगमनपर्यन्तमाधवचरणारविन्दकैङ्कर्यविरोधि-निवृत्तिहेतुभूतम् आनुकूल्यसङ्कल्पाद्यङ्गपञ्चकोपेतं तच्चरणाम्बुजयुगल-विषयकं प्रपदनं करोमि" इति तदर्थमनुसन्धाय "उपायत्वोपयुक्त-सकलाकारविशिष्ट स्वामिन् ! इतःपरं त्वदाज्ञानुवर्तनरूपमानुकूल्यमेव करिष्ये ; त्वदाज्ञातिवर्तनरूपं प्रातिकूल्यं न करिष्ये । सायमभिगमन-पर्यन्तत्वत्कैङ्कर्यविरोधिनिवर्तने त्वां विना नैवास्ति साधनम् । त्वमेव विरोधिनिवर्तकगुरूपायनिरपेक्षस्सन् कैङ्कर्यनिर्वर्तनरूपां रक्षां करिष्य-सीति सुदृढमध्यवस्यामि । त्वमेव कैङ्कर्यनिर्वर्तनरूपां रक्षां कुरुष्व । देहादिविलक्षणोऽहं मदीयञ्च सर्वस्वमिने श्रीमते नारायणाय तुभ्यमेव ; न मम । सायमभिगमनपर्यन्तकैङ्कर्यविरोधिनिवर्तकभरः उपायत्वोपयुक्त-सकलाकारविशिष्टाय श्रीमते नारायणाय तुभ्यमेव ; न मम । एतत्फल-

मपि प्रधानफलिने श्रीमते नारायणाय तुभ्यमेव ; न मम ।" इति साङ्गप्रपदनमनुष्ठाय स्वीकृतभरस्य श्रीमतः कृपापरीवाहरूपां 'साऽभ्यभिगमनपर्यन्तकैङ्कर्यविरोधिनिवर्तने निस्संशयः सुखमास्स्व' इत्युक्तिं भावयित्वा हृष्टः सन् प्रणामान् कुर्यात् । अत्यन्ताशक्तस्तु लघ्वाह्निकोक्तरीत्या प्रार्थनं कुर्यात् ॥

उपादानप्रकरणम्

अस्मिन्नुपादानकाले भगवदाराधनोपयोगीनि तुलसीपुष्पचन्दनादीनि न्याय्येन पथा यथाशक्ति स्वयमेव हृष्टमनाः संपादयेत् । अशक्तस्तु परिशुद्धैः स्वधर्मनिरतैर्यथाशक्ति दानेन तोषितैः श्रीवैष्णवैः संपादयेत् । पतितपाषण्डनपुंसकचोरानुपनीत-पञ्चसंस्काररहितस्त्रीशूद्र-भक्तिरहितादिभिर्न कदाऽपि संपादयेत् । पूर्वोक्तश्रीवैष्णवालाभे स्वस्याप्यशक्तौ तोयेनैव गृहस्थोऽपि परिपूर्णं भगवन्तमाराधयेत् । तुलस्यभावे सप्तकृत्वः तन्नाम सकीर्तयेत् । समित्कुशादिकमप्ययोग्यमुखान्न संपादयेत् । पूर्वोक्ता अपि श्रीवैष्णवाः उपादानकाल एव तानि संपाद्य यजमानाय दद्युः । तुलस्यादिकम् एरण्डपत्रे हस्ते वस्त्रे च नाहरेत् । पद्मोत्पलादीनां जलजानां दिनद्वयं शुद्धिः । स्थलजानां मल्लीकुसुमादीनामेकदिनं शुद्धिः । स्थलजानामपि ग्रथितत्वे दिनद्वयं शुद्धिः । सूत्राग्रथितं कुसुमं, वालुकासंबन्धहीनं तोयं तैलसंबन्धशून्यमन्नं च परदिने अशुद्धं स्यात् । अतः परदिनोपयोगार्थं पूर्वदिने उदकाहरणे घटे प्रसृतिमात्रां वालुकां निक्षिपेत् । हस्तधृततुलस्यादिको न पादौ प्रक्षालयेत् । नान्यं प्रणमेत् । तथाविधमन्यश्च न प्रणमेत् । प्रक्षालने

प्रणामे च तद्वस्तु परित्यजेत्। एवं बाह्यमुपकरणं यथाशक्ति संपाद्य, आन्तरोपकरणमात्मगुणजातं परमभागवतसंभाषणादिना वेदान्तग्रन्थावलोकनादिना चावश्यं संपादयेत्। उभयसंपादनाशक्तौ आन्तरमेव संपादयेत्॥

इज्याप्रकरणम्

शुद्धोऽपि माध्याह्निकस्नानमवश्यं कुर्यात्। अशक्तौ आर्द्रवस्त्रेण देहं संमृज्य तस्मिन्नेव दिने शोषितं वस्त्रं धृत्वा मान्त्रमानसे स्नाने कृत्वा माध्याह्निकसन्ध्योपासनादिकं कुर्यात्। अन्यदीयवस्त्रम्, रात्रावुपयुक्तं कम्बलादिकं गोणीं सूत्रं पत्रिकां शय्याम् उपधानं बालं कन्यकां नारीं कन्थां पूर्वदिनशोषितवस्त्रम् अशुद्धत्वेन शिष्टसंमतमन्यच्च वस्तु स्पृष्ट्वा न भगवदाराधनादिकं कुर्यात्। तत्स्पर्शे स्नानमेव कुर्यात्। प्रातःकालकृत्येषु अव्यवहितपूर्वदिनवस्त्रधारणे न दोषः। एवं सुप्त्वा रुदित्वा च न कर्माणि कुर्वीत; स्नात्वैव कुर्वीत। अत्यन्ताशक्तस्य उक्तनिमित्तसंभवे मान्त्रं मानसं च स्नानं भवेत्। किञ्चित् शक्तौ उष्णोदकस्नानम्॥

व्योममुद्रा नाम—प्रसारिततर्जनीकनिष्ठिके सङ्कोचितमध्यमानामिके उत्ताने वामकरतले तथाविधाङ्गुलीकं दक्षिणकरतलमधोमुखं निधाय दक्षिणतर्जन्युपरि प्रसारिते वाममध्यमानामिके दक्षिणाङ्गुष्ठेनावष्टभ्य वामतर्जनीपृष्ठभागे प्रसारितयोः दक्षिणमध्यमानामिकयोः वामाङ्गुष्ठेनावष्टम्भनम्॥

भगवदाराधनप्रकरणम्

तृतीयकाले अहोरात्रकर्तव्यभगवत्परिचर्याप्रधानभूतं स्वार्चा-

राधनं प्रतिदिनं सन्ध्योपासनवदवश्यं कुर्यात् । केनचित् निमित्तेन तत्र करणाशक्तौ भोजनात्पूर्वं यदाकदाचित् कुर्यात् । इयं च स्वार्चापूजा पाकभाण्डैक्येऽपि पितृपुत्रादिभिरपि प्रत्येकं कार्या । अत्यन्ताशक्तौ एकस्मिन् गृहे एकेन क्रियमाणायां तुलसीपुष्पगन्धाद्युपकरणसंपादनादिना तत्साहाय्यं यथाशक्ति विधाय तदभिषेकतोयादिकमुपयुज्यैवान्ये भुञ्जीरन्। तदाऽपि हृद्यागमात्रं प्रत्येकं कुर्युः । अन्यथा प्रत्यवायेन गृह्येरन् । स्वार्चाराधनस्य तदनुकल्पस्य वा अकरणे न केवलं प्रत्यवायः, अपि तु कर्मान्तरानुष्ठानानर्हता, स्वेन क्रियमाणानां भगवदालयादिविषयक-विविधकैङ्कर्यातिथ्याराधन – दान–श्रीरामायणगीतादिपठन–प्रवचनादीनां निष्फलता च स्याताम् । अशक्तावतिसंग्रहेण वा कार्यम् । एककाल-मात्रमन्यदेशगमने प्राप्तेऽपि स्वार्चया सहैव गन्तव्यम् ॥

यागगृहस्य गोमयोपलेपसंमार्जनरङ्गवल्ल्यादिकं प्रहृष्टमानसः स्वयमेव कुर्यात् । अशक्तस्तु शुद्धेन भक्तेन कारयेत् । आराधनारम्भे मूलमन्त्रेण प्राणायामत्रयं कुर्यात् । एकैकस्मिन् प्राणायामे अष्टाविंशति-कृत्वो मूलमन्त्रमावर्तयेत् । अशक्तितरतमभाववशात् द्वादशकृत्वः त्रिर्वा मन्त्रावृत्तावपि न दोषः । एवं सकृत्प्राणायामेऽपि न दोषः । तदा अष्टाविंशतिकृत्वो द्वादशकृत्वो वा मन्त्रावृत्तिरुचिता । अनन्तरमञ्जलिं बद्ध्वा 'कृतं च' इत्यादिना सङ्कल्पश्च केषु कर्मसु इत्यत्र एषु इत्ययमंशः आह्निकार्थदर्पणे द्रष्टव्यः ।

यदा देशकालवैगुण्यादिना अतिसंग्रहेण आराधनं कर्तुमीहते, तदा आराधनं संकल्प्य, 'भगवानेव.... ....प्रतिपादयति' इत्यनु-

सन्धाय हृद्यागमारभ्य कुर्यात् । अन्यदा श्रीमदाह्निकानुगृहीतरीत्या लघ्वाह्निकोक्तरीत्या वा स्वशक्तिमालोच्य कुर्यात् । यदा अपेक्षितयावत्पात्रालाभेन पात्रद्वयेनाऽऽराधनं कर्तुमीहते, तदा एकस्मिन् पात्रे तोयमुत्पूर्य, गन्धपुष्पादिकं निक्षिप्य, मूलमन्त्रेणाभिमन्त्र्य, 'अर्घ्यं', 'पाद्यं' इत्यादिविशेषनिर्देशमन्तरा 'ओं नमो भगवते दिव्यं तोयं परिकल्पयामि' इति सामान्येन परिकल्प्य, तदा तदा उद्धरिण्या तोयमादाय, 'भगवन् इदमर्घ्यमवलोकय', 'पाद्यमवलोकय' इत्येवंरीत्या प्रदर्शनादिकं कृत्वा समर्पयेत् । तत्तच्छेषमन्यस्मिन् पात्रे प्रक्षिपेत् ॥

सुरभिमुद्रा नाम—दक्षिणमध्यमाङ्गुलिं वामतर्जनीमध्यमयोर्मध्ये वामहस्ते संकोच्य, वामानामिकां दक्षिणानामिकाकनिष्ठिकयोर्मध्ये दक्षिणहस्ते संकोच्य, अङ्गुष्ठद्वयस्य तर्जनीद्वयस्य दक्षिणानामिकावाममध्यमयोः कनिष्ठिकाद्वयस्य च परस्परसंश्लिष्टतया प्रसारणम् । एतन्मुद्राप्रदर्शनेन सर्वं संस्कृत्यैव भगवते दद्यात् ॥

ग्रासमुद्रा नाम—उत्तानस्य दक्षिणकरतलस्य मध्यमानामिकयोः तृतीयपर्वणि तदीयाङ्गुष्ठाग्रसंबन्धः । पञ्चानामङ्गुलीनामग्रभागसंयोजनं सा इति पक्षान्तरम् ॥

सर्वानप्युपचारान्, "भगवन्! अर्घ्यमवलोकय, प्रतिगृह्णीष्व" इत्येवंरीत्या तत्तन्नामनिर्देशपूर्वकं प्रदर्शनप्रार्थने कृत्वा मूलमन्त्रमुच्चार्य दद्यात् । अथवा प्रथमं मन्त्रमुच्चार्य क्रमेण प्रदर्शनप्रदानानि कुर्यात् । यद्वा प्रथमं मन्त्रमुच्चार्य क्रमेण प्रदर्शनप्रदाने कृत्वा पुनर्मन्त्रमुच्चार्य उपचारं दद्यात् । अत्र प्रथमः पक्षो युक्तिमान् प्रमाणस्वारस्यवांश्च ।

अनन्तरं, "क्षमस्व प्रीयताम्" इति क्षामणप्रीणने कुर्यात् । अशक्तस्य क्षामणप्रीणनयोः तत्तदासनान्ते तन्त्रेण करणेऽपि न दोषः ॥

शास्त्रोक्तरीत्या प्रतिष्ठितां घण्टां भगवत्कवाटोद्घाटने तत्तदासनसमर्पणे अर्घ्यधूपदीपप्रदाने स्नापने निवेदने कर्पूरनीराजने अवसाने कवाटपिधाने च नादयेत् । तत्र कवाटोद्घाटनार्घ्यधूपदीपप्रदानस्नापनावसरेषु एकपार्श्वेन नादयेत् । अन्यत्र (आसनसमर्पणनिवेदननीराजनकवाटपिधानावसरेषु) पार्श्वद्वयेन नादयेत् । तत्र दक्षिणहस्तेन घण्टां नादयित्वा कवाटोद्घाटनपिधाने कुर्यात् । आसनानि च तथैव समर्पयेत् । अन्यत्र वामेन नादयेत्, दक्षिणस्य व्यापृतत्वात् । यदा वामेन नादयति, तदाऽपि न वामेन तामाददीत; अपि तु दक्षिणेन आदाय वामेन गृहीत्वा नादयेत् । अन्तेऽपि दक्षिणेन गृहीत्वैव वेदिकायां निक्षिपेत् । न कदाऽपि ग्रहणनिक्षेपौ वामेन कुर्यात् ॥

स्नापनानन्तरं शुष्कं खण्डवस्त्रं त्रिगुणीकृत्य वामहस्ते निधाय दक्षिणेन सालग्रामशिलां तत्र स्थापयित्वा परिमार्जयेत् । जलनिस्रावार्थं सालग्रामशिलां न धुनुयात् । न वाऽधोमुखीं कुर्यात् । जलकणापनोदनाय न वदने वस्त्रं प्रवेशयेत् । गृहस्थो दीपं विना नाराधनं कुर्यात् । दीपार्थं गोघृतमुत्तमम्, मध्यमं तिलतैलम्; एरण्डपुन्नागपिचुमन्दकुन्दमधूकनालिकेरकाष्ठोद्भवानि तैलानि वर्जयेत् । अजामहिषादिघृतं च । दीपतैलं तद्वर्तिकां च हस्तेन न स्पृशेत् । स्पर्शे स्नायात् । कवाटोद्घाटनपिधाने निश्शब्दं कुर्यात् । भगवद्भागवतप्रणामे हस्तं न शोधयेत् ॥

षोडशोपचारास्तु—आसनार्घ्यपाद्याचमनवस्त्रभूषणयज्ञोपवीत-

गन्धपुष्प-धूपदीपनैवेद्यकरानुलेपताम्बूलप्रदक्षिणप्रणामाः। अनेकसत्त्वेऽपि प्रधानत्वादेते अवश्यं समर्पणीयाः। एतेषु यस्यालाभः, तं सर्वार्थितोयेन समर्पयेत्। क्वचित् प्रकारान्तरेणापि षोडशोपचारपरिगणनं कृतम्।

अत्रायमुपचारसमर्पणक्रमः क्वचित्—तत्स्वरूपं च भगवद्भाष्यकारादिपूर्वाचार्याह्निकग्रन्थेभ्यः प्रतीयते।

प्रथमे **मन्त्रासने**—पादुकादानम्, अर्घ्यहस्तशाटिकादाने, पादयोः पुष्पदानं, तत्संवाहनं, पाद्यदानं, वस्त्रेण पादसंमार्जनं, तयोर्गन्धपुष्पदानम्, आचमनदानं, गन्धपुष्पधूपदीपाचमनमुखवासताम्बूलादिदानं, आत्मात्मीयस्य नित्यकिङ्करत्वेन निवेदनं च।

द्वितीये **स्नानासने**—प्रणामः, पादुकादानं, पूर्वधृतमालादेः विष्वक्सेनाय समर्पणं, स्नानशाटिकाप्रदानं, पाद्याचमनीयपादपीठदन्तकाष्ठद्वयदानं, जिह्वानिर्लेहनं, गण्डूषार्थतोयप्रदानं, मुखप्रक्षालनम्, आचमनदानम्, आदर्शप्रदर्शनं, हस्तप्रक्षालनं, मुखवासताम्बूलदानं, चम्पकाद्यधिवासिततैलेन अभ्यञ्जनं, सुगन्धयुद्वर्तनदानं, चामरादिभिर्वीजनं, गात्रमर्दनं, शिरस्तैलशोधकचूर्णलोध्रकल्कपिण्याकादिदानम्, आमलकतोयेन शिरस्यभिषेचनं, प्लोतवस्त्रेण केशसंवेष्टनं, माषपिष्टविविधचूर्णादिभिः देहशोधनम्, निर्मलजलैः देहाभिषेचनं, शाटिकाप्रदानं, हरिद्रालेपनं, देहाभिषेचनं, वस्त्रप्रदानं, निर्मलीकृते तस्मिन्नेवासने उपवेशनं, उत्तरीययज्ञोपवीतपाद्याचमनपवित्र-गन्धपुष्प-धूपदीपाचमनप्रदानं, नृत्तगीतवाद्यादियुक्ताभिषेकदानं, नीराजनम्, आचमनं, देहशोधनाय प्लोतवस्त्रदानम्,

उत्तरीययज्ञोपवीताचमनदानम्, उशीरकूर्चेन भगवद्विग्रहस्य निर्मलीकरणं (कूर्चनसारणं), पुनरभिषेकप्रदानं; नीराजनम्, आचमनं, प्लोतवस्त्रदानम्, उत्तरीयोपवीताचमनदानम्, अंसद्वयोपरि केशाधारक्षौमास्तरणं, तस्मिन् केशप्रसारणं केशानां धूपैरधिवासनं, शिखाबन्धनं च ॥

तृतीये **अलङ्कारासने**--पादुकादानम्, अर्घ्यपाद्याचमनीयदानं, हिमजलसिक्तेन चन्दनकुङ्कुमकर्पूरादिक्षोदेन भगवतः सर्वाङ्गानुलेपनं (गन्धसंमर्दनं), तालवृन्तादिना बीजनं, पीताम्बरोत्तरीयभूषणयज्ञोपवीताचमनीयदानं, गन्धपुष्पालंकारकेशस्रगूर्ध्वपुण्ड्राञ्जनदानम्, आदर्शप्रदर्शनं, धूपदीपाचमनप्रदानं ध्वजच्छत्रचामरवाहनदानं, शङ्खचिह्नकाहलभेर्यादिसकलवाद्यनृत्तगीताभिः अर्चनम्, मूलमन्त्रेण तदक्षरैश्च पुष्पदानम्, अन्यैश्च भगवन्मन्त्रैः तत्प्रदानं, प्रणामः प्रतिदिशं पुष्पाञ्जलिप्रदानं, स्तवनम्, आत्मनो नित्यकिङ्करत्वेन निवेदनं. तथैव ध्यानं, मूलमन्त्रजपः मात्रादानं, मुखवासताम्बूलयोः दानम्, अर्घ्यप्रदानं च ॥

चतुर्थे **भोज्यासने**—पादुकादानं, पाद्याचमनीयार्हणदानं, मधुपर्काचमनदानं, गोसुवर्णरत्नदानम्, अर्हणदानं, प्रार्थनापूर्वकं, सव्यञ्जनान्ननिवेदनम्, अनुपानतर्पणदानं, हस्तप्रक्षालनम्, आचमनप्रदानं, प्लोतेन हस्तसंमार्जनं, चन्दनेन हस्तानुलेपनं, मुखवासताम्बूलयोर्दानं, प्रणामश्च ॥

पञ्चमे पुनः **मन्त्रासने**—पादुकादानं, पाद्याचमन-गन्धपुष्पधूपदीपाचमनदानम्, अपूपफलनिवेदनं, पानीयदानम्, आचमनमुखवासताम्बूलदानं, नृत्तगीतवाद्यादिभिरर्चनं, प्रदक्षिणप्रणामौ च ।

षष्ठे पर्यङ्कासने—पादुकादानं, पाद्याचमनदानं, मालादीनां विष्वक्सेनाय दानं, सुखस्पर्शवस्त्र-लघुतरभूषणोपवीताचमनदानं, गन्ध-पुष्पधूपदीपाचमनमुखवासताम्बूलदानं, यथाशक्ति स्तवनं च इति ॥

अनन्तरं सात्त्विकत्यागसमर्पणे कृत्वा, विष्वक्सेनमभ्यर्च्य, भगवन्तमष्टाङ्गेन प्रणम्य, इज्यामध्ये संभावितापराधादिपरिहाराय शरणं गच्छेत् । अनन्तरं भगवते अर्घ्यं दद्यात् ।

शरणागतिश्चात्र प्रातरभिगमनोक्तप्रपत्तिप्रयोगे पर्यालोच्य ऊहेनानुष्ठेया ।

सालग्रामशिलायामपि शुभाश्रयं ध्यात्वैव पूजायाः कर्तव्यत्व-विधानात्, सर्वेऽप्युपचारा यथासंभवं मनसा बाह्यतश्च कर्तव्याः । केवलदृष्टफलकानां तिन्त्रिणीरसात्मकोद्वर्तनादीनामर्थसामर्थ्यात् तत्र निवृत्तिः । पिष्टाद्यात्मकं तु तन्मनसा समर्पणीयम् ॥

अशक्तस्य तु लघ्वाह्निकोक्तरीत्या तत्तदासनेषु कतिपयोपचार-समर्पणेऽपि न दोषः ।

अत्र यद्यपि नित्यग्रन्थादौ स्नानासने प्रथमं मालादीनां विष्व-क्सेनाय समर्पणं, ततः स्नानशाटिकादानं पश्चात् पाद्याचमनादिप्रदान-मिति क्रमः प्रतीयते, तथाऽपि केषांचित् पूर्वेषामुक्तिं कञ्चन युक्तिलेशं चानुसृत्य लघ्वाह्निके किञ्चित् व्यत्यासः कृतः । तथा तत्रैवासने अभिषेकानन्तरमेव नीराजनदानप्रतीतावपि श्लोकेन परिमार्जनानन्तरं तदुक्तं पाद्यं चाधिकमुक्तम् । अत्रापि स एव हेतुरनुसन्धेयः ।

एवं अलङ्कारासने गन्धाद्यनन्तरमूर्ध्वपुण्ड्रप्रतीतावपि लोकरीति-

मनुसृत्य ततः पूर्वमेव लघ्वाह्निके तत्समर्पणमुक्तम् । नैतावता पूर्वाचार्यग्रन्थविरोधः शङ्कनीयः, तत्क्रमादेरप्यस्माकमभिमततमत्वात् ॥

(एवं सन्ध्योपासनप्रकरणेऽपि दिगादिनमस्कारे यद्यपि, "दक्षिणायै दिशे नमः" इत्येव सर्वैरनुसन्धीयते, श्रूयते च, "नमो दक्षिणायै दिशे" इति आरुणद्वितीयप्रश्नान्ते, तथाऽपि तस्य वाक्यस्य सर्वैः पठ्यमानस्य दिङ्नमस्कारवाक्यस्य चात्यन्तवैषम्येनास्य मन्त्ररूपत्वासंभवेन वाक्यान्तरत्वावश्यम्भावात् व्याकरणस्मृतिमनुसृत्य "दक्षिणस्यै" इत्यनुसन्धानमुचितमिति तथैवोक्तम् । नैतावता प्रमाणविरोधः शङ्कनीयः । एवमन्यत्रापि भेदप्रतीतिस्थले गमकं स्वयमेव ऊह्यम् ॥)

एकस्मिन् दिने श्रवणसङ्क्रमणद्वादशीग्रहणस्वाचार्यजन्मनक्षत्राद्यनेकनिमित्तसंभवे शक्तौ यथानिमित्तोत्पत्ति-तत्तन्नैमित्तिकाराधनानि कुर्यात् । अशक्तस्तु प्रधानमेकं तत्काले कृत्वा अन्यानि तत्तत्कालेषु हृद्यागरूपाणि कुर्यात् । अनेकनिमित्तयौगपद्ये शक्तः तस्मिन्नेव काले सर्वाणि कुर्यात् । इतरस्तु एकं सङ्कल्प्य पुनर्मन्त्रासनान्तं कृत्वा प्रत्येकं तत्तदाराधनं सङ्कल्प्य, प्रत्याराधनमर्घ्यपाद्याचमनीयगन्धपुष्पधूपदीपनैवेद्यपानीयाचमनरूपान् दशोपचारान् समर्प्य पर्यङ्कासनं दत्वा पूर्वसङ्कल्पिताराधनं समापयेत् ।

नित्याराधनकाले एकानेकनैमित्तिकप्रसक्तौ नैमित्तिकेनैव नित्यसिद्धिः । तदा तत्तन्नैमित्तिकमात्रसङ्कल्प एव युक्तः । अत्र शक्तविषये नित्यस्य पृथगनुष्ठानं केचिदिच्छन्ति । "गुरुजन्मनक्षत्रप्रयुक्तवैशेषिकभगवदाराधनेन भगवत्कर्मणा श्रवणनक्षत्रप्रयुक्तवैशेषिकभगवदाराधनेन

भगवत्कर्मणा तन्त्रेण भगवन्तं वासुदेवं अर्चयिष्यामि" इति सङ्कल्पं कुर्यात्। तन्त्रेण सिद्धिस्थले कर्मणः अनेकात्मकत्वस्यानुसन्धेयत्वात् इति केचिद्वदन्ति। केचित्तु वैशेषिकाराधने, "इदं वैशेषिकाराधनं करिष्ये" इति प्रथमं सङ्कल्प्य, अनन्तरं भगवच्छास्त्रोक्तसङ्कल्पः कार्यः इति वदन्ति ॥

ग्रहणदुष्टयामेषु निमित्तान्तरप्रयुक्तमाराधनं न कुर्यात्। एकस्मिन् दिने सकृदेव भूतशुद्धिं कुर्यात्। मध्ये भोजने मलविसर्जने च सति पुनरपि कुर्यात् ॥

भगवदभिषेकतोयं पात्रान्तरे किञ्चिन्निस्राव्य तेन पिबेत्। न भगवदर्होद्धरिण्यादिना। यथा पात्रान्तरालाभः, तदा दक्षिणहस्तेन उद्धरिण्या तोयमादाय उद्धरिणीं वामहस्तेन गृहीत्वा तोयं दक्षिणहस्ते प्रच्याव्य, उद्धरिणीं निधाय, चुलकेन पिबेत्। न वामहस्तेन उद्धरिण्या तोयमादद्यात्। न तस्यां वामगतायां पिबेद्वा। भगवत्तीर्थं पीत्वा हस्तं न प्रक्षालयेत् ॥

भोजनप्रकरणम्

न वैश्वदेवानन्तरमेव भुञ्जीत। अपि तु गोदोहनमात्रं (पादघटिकामात्रं) अतिथिं प्रतीक्षमाणो वर्तेत। तल्लाभे यथाशक्ति यथार्हं पूजयित्वा भुञ्जीत। शक्तश्चेत् स्वयमेव प्रणवेन गोमयजलेन चतुरश्रं मध्ये हस्तोत्क्षेपरहितं स्थलशुद्धिं कुर्यात्। यदाकदाचित् स्थलशुद्धिकालेऽपि मध्ये हस्तं नोत्क्षिपेत् गोमयजलापेक्षायां भूभागसंबद्ध एव दक्षिणहस्ते वामहस्तगतेन पात्रेण निस्रावयेत्। हस्तोत्क्षेपे तोयान्तरेण

तं प्रक्षाल्य अवशिष्टजलशुद्धिं कुर्यात्। पिशाचोदुम्बर-पनसाम्र नालिकेर-कदलीबिल्वोहिन-काञ्चिपलाश-पद्मपत्रेषु भुञ्जीत। वटाश्वत्थार्क-कुम्भी तिन्दुक-कोविशारोदुम्बर-वल्लीपलाश-स्थलजपद्मपत्रेषु न भुञ्जीत। तथा कदलीगर्भपत्रे हस्ते पाषाणे पत्रपृष्ठे वस्त्रे च न भुञ्जीत। तथा मुक्तशिखः प्रसारितपादो वस्त्राद्यावृतदेहः कटिबद्धशिरोधृतस्कन्धनिक्षिप्तपार्श्वनिक्षिप्तासनीकृतोत्तरीयश्च न भुञ्जीत। उत्तरीयं यज्ञसूत्रसमानसन्निवेशं धृत्वा भुञ्जीत। तीर्थपात्रं पुमान् दक्षिणभागे स्थापयेत्; नारी तु वामतः। तीर्थपात्रं मुखात् षडङ्गुलमृद्धृत्य पिबेत्। आयसेन अन्यदीयेन भगवत्संबन्धिना चक्रादिचिह्नवता च पात्रेण न पिबेत्। दक्षिणभागस्थं पानपात्रं कक्षप्रदेशद्वारा नाददीत। भोजनकाले मध्ये विरामेऽपि हस्तं पात्र एव निदध्यात्, न दक्षिणजानुनि। भोजनकाले वामहस्ततलं भूमौ ऊरुप्रदेशे च न निदध्यात्। तोयपानाय शुद्धमेव रक्षेत। अङ्गानि न स्पृशेत्। आप्राणाहुति मौनी भवेत्। अनन्तरमप्यतिथिसद्भावे तदुच्चारायैव वाचं विसृजेत्। न वृथाजल्पं कुर्यात्। प्राणाहुतिकाले दन्तसंबन्धमन्नस्य न कारयेत्। व्यञ्जनोपदंशनादिक भुक्तशिष्टं पात्रे न निक्षिपेत्। हस्तोद्धृतं निरवशेषं भुञ्जीत। सकृत् पीतशेषं न पुनः पिबेत्। भोजनभिन्नकाले वामहस्तेन न पिबेत्। नाञ्जलिना पिबेत्, न तिष्ठंश्च। भोजनाङ्गाचमने कृते, यद्यन्यः प्रणमेत्, तदा पुनराचामेत्। कुक्कुटासनसंस्थितः एकपादेन भूमिं स्पृशन् वा भुञ्जीत। पात्रस्थमन्नमापोशनात् पूर्वं न स्पृशेत्। आदावन्ते च पाद्यतोयेनैवापोशनं कुर्यात्। परिषेचनतोयावशेषेण आपोशनं न कुर्यात्। प्राणाहुत्यनन्तरं वामभाग

एव हस्तं प्रक्षालयेत् । सर्वमशब्दं भुञ्जीत । यस्य भक्षणे शब्दोऽवश्यम्भावी, न तत्र विषये दोषः। भुक्तिकाले जृम्भणनिष्ठीवनादकं न कुर्यात्। अन्नादीनां गुणं दोषं वा न कथयेत् । प्राणाहुतेः पूर्वमाज्यसंबन्धे अनन्तरमुच्छिष्टे निषेच्य तदुपयोगेऽपि न दोषः । अन्यथा तु दोषः । प्राणाहुतिकालिकान्नशेषे पात्रे सत्येव अनन्तरमन्नं परिवेषयेत्। तेन तन्मिश्रीकृत्य भुञ्जीत । एवं तदन्नशेषे सत्येव पुनः परिवेषणम्। अपक्वान् तैलपक्कांश्च दर्व्या न दद्यात् । अन्यान् पदार्थान् हस्तेन न दद्यात् । आयसपात्रेण किमपि न दद्यात् । भगवन्निवेदनानन्तरं पदार्थान् लवणादिभिः न संस्कुर्यात् । भागवतार्थं संस्कारो न दोषाय । तदज्ञाने भागवतः प्रतिषेधेत् । भोजनकाले लवणं न पश्येत् । भुक्तिमध्ये दीपनाशे तदारोपणावधि भुक्तिपात्रे हस्तं निदधद्वर्तेत । अनन्तरमपि पात्रस्थमेव भुञ्जीत । न कदाऽप्यन्येन तोयमास्ये दापयेत् । अन्यं स्पृशन् न भुञ्जीत। आपोशनं हस्तस्य प्रक्षालनं लेहनं धूननं वा कृत्वा न स्वीकुर्यात्॥

हस्तशोधनप्रकरणम्

पात्रेण हस्तशोधनावसरे प्रथममूरू सजलेन हस्तेन संमृज्य तयोः पात्रं निधाय प्रह्वाङ्गः सावधानो हस्तं शोधयेत् । परस्परसंघर्षरूपं हस्तयोः शोधनं सम्यक् कृत्वा वामहस्तं पृथक्कृत्य दक्षिणकूर्परभागावर्जितपात्रस्थतोयेन तं सम्यक् प्रक्षाल्य, तेन पात्रं गृहीत्वा दक्षिणं शोधयेत् । न तु हस्तयोः परस्परसंबन्धदशायामेव ऊरुस्थपात्रेण शोधयित्वा वामेन पात्रं गृह्णीयात्। हस्तशोधनात् पूर्वं श्व-शूद्रादिदर्शने प्रथमं हस्तौ प्रक्षाल्य

गण्डूषान् कुर्यात् । अन्यदा तु गण्डूषान् कृत्वा हस्तं शोधयेत् । अनन्तरं वामेन नखशोधनं कृत्वा पूर्ववत् क्रमेण हस्तौ शोधयेत् । गण्डूषसमये तोयं न पिबेत् । अवसाने वामेन दक्षिणं दक्षिणेन वामं च आकूर्परं शोधयेत् । अनन्तरं पादौ स्थलत्रये आजानु संशोध्य द्विराचम्य तदा कर्तव्यं कुर्यात् । अथ हस्तौ पाकगृहपात्रेण शोधयित्वा भगवदभिषेक-तोयं सकृत् पिबेत् ॥

पात्रव्यवस्था

देवपात्रमनुष्यपात्रोभयपात्रभेदेन त्रिविधानि पात्राणि । तत्र देवपात्रं साक्षाद्भगवदाराधनोपयुक्तोद्धरिण्यादिकम् । मनुष्यपात्रं स्वस्य जलपानाद्यर्हपात्रम् । उभयपात्रं पाकतदर्थजलाहरणाद्यर्हपात्रम् । एतदेव पाकगृहपात्रमित्युच्यते । एतेषां परस्परसंबन्धं न कदाऽपि कुर्यात् । देशादिवैगुण्येन कदाचित् देवपात्रोभयपात्रयोः संबन्धेऽपि न दोषः। तयो-रुभयोर्मनुष्यपात्रेण संबन्धे जाते तत्पात्रमुभयमपि केशवादिवासुदेवान्त-नामभिः मृत्तिन्त्रिणीजलादिभिः शोधयेत् । शोधनकाले एकशोधनानन्तरं पात्रमद्भिः प्रक्षाल्य, वामहस्तं संशोध्य, तेन पात्रं गृहीत्वा, दक्षिणं प्रक्षाल्य पुनर्मृत्तिकाभिःपात्रं शोधयेत। एवमेव आसमाप्ति कुर्यात्। न तु पात्रं प्रक्षाल्य तेन पात्रस्पर्शिना करेणैव मृत्तिकादिशोधकद्रव्यमाददीत । मनुष्यपात्रं स्पृष्ट्वा देवपात्रादिस्पर्शेऽपि संबन्धवत् त्रयोदशकृत्वः शोधनं कुर्यात् । एवं नूतनक्रीतपात्रेण पादशोधकाद्यशुद्धपात्रेण अन्यदीयपात्रेण च पूर्वोक्त-पात्राणां संबन्धे, तत् स्पृष्ट्वा तेषां स्पर्शे च शुद्धिर्बोद्धव्या ॥

पुमान् वा नारी वा अज्ञानि, धृतं वस्त्रं शिरः केशान् वा स्पृष्ट्वा पात्रं न स्पृशेत् । हस्तं प्रक्षाल्यैव स्पृशेत् । अप्रक्षाल्य स्पर्शे शुद्धिः कर्तव्या । 'धृतं वस्त्रं स्पृष्ट्वा नारीभिः पात्रस्पर्शेऽपि नाशुद्धिः, तदा हस्तप्रक्षालनं तासां वृथा चेष्टैव' इत्युक्तिस्तु तथाविधप्रमाणाभावात् संप्रतिपन्नशिष्टानुष्ठानाभावाच्च चिन्त्या ॥

स्वाध्यायप्रकरणम्

भगवदभिषेकतोयोपयोगानन्तरं कृतशुद्धिके स्थले आसीनः इज्यां समाप्य "कृतं च" इत्यादिना स्वाध्यायसंकल्पं कुर्यात् । यथाशक्ति वेदान्तग्रन्थावलोकन-प्रवचन-सात्त्विकपुराणपठन-मन्त्रजपादीन् कुर्यात् । उपादानकाल इवास्मिन् कालेऽपि अर्थकामप्रावण्य-परनिन्दादि-गन्धरहितैः आत्मगुणपूर्णैः अनुष्ठानपर्यन्तज्ञानशालिभिः परमभागवतैः सह परभक्तिनम्रः संभाषेत । उक्ताकाररहितकेवलश्रीवैष्णवविषयेऽपि प्रीतिमान् भवेत् । कस्मिन्नपि कदाऽपि करणत्रयेणापि अपराधलेशमपि न कुर्यात् । कदाचित् कर्मवशात् जाते अपराधे, सद्यः क्षामणं कुर्यात् । तदकरणे श्रीवैष्णवापराधिनाऽनेन क्रियमाणं सर्वं सत्कर्म विफलमेव स्यात् । भगवत्परत्वज्ञान-देवतान्तरवर्जनरूपाकारद्वययोगित्वे केवल-श्रीवैष्णवविषयेऽप्यपराधः सत्कर्मनैष्फल्यापादक एव । अन्यविषये-ऽप्यपराधः सामवादादिना तत्तदधिकारानुगुण्येन सद्यः परिहरणीयः । केनचित् भागवतेन निबन्धनमुखेन वा साक्षाद्वा प्रतिपादितमर्थं प्रमाणशिष्टाचाराननुगुणं मन्वानस्य तं प्रति ग्रन्थतो वा साक्षाद्वा

दुरुक्तिलेशवर्जं प्रमाणाद्यनुगुणत्वेन स्वाभिमतस्यार्थस्य प्रतिपादनं नापराध-कोटौ प्रविशेत्। तदप्यपराधत्वेन यदि भागवतो मन्यते, तदाऽपि विनीतेन क्षामणमात्रं कार्यम्। अर्थप्रतिपादनं तु स्वेव कृतं न्याय्यं चेत् नान्यथा कुर्यात्। स्वस्य वस्तुतो निरपराधत्वेऽपि स्वकर्मवशात् पार्श्वस्था यदि परमभागवतं कंचित् प्रति आत्मानमपराधिनं मन्यन्ते, तदाऽपि निर्विण्ण-चेतसा परमभागवतं पार्श्वस्थांश्च प्रति सहृदयं क्षामणं कार्यम्। वस्तुस्थि-तिश्चोद्घाटनीया। यद्येवमपि तथैव मन्येरन्, तदाऽपि न तान् प्रति चित्तविकारं भजेत्। अपितु स्वकर्म स्मरन् तान् प्रति अविकृतमनाः सन्तुष्टचित्तो वर्तेत। स्वविषये निष्कारणमपकुर्वत्स्वपि स्वकर्म तत्कर्म च स्मरता एवमेव तेषु निर्विकारं ससन्तोषं च वर्तितव्यम्। केनाऽपि कारणेन कमप्यपराधलेशं न कुर्यात्, न वा कारयेदिति सर्वसारम्। तदिदमपराधवर्जनं तत्संभवे क्षामणं परेणापराधे निर्विकारचित्तत्वादिकं च संन्यासिनामपि गृहस्थविषयेऽपि तुल्यं वेदितव्यम्। क्षामणं तु कमिष्टयति-गृहस्थविषये शास्त्रबलात्, विना प्रणामं, भवेत्॥

सायंसन्ध्योपासनक्रमः

सायंसन्ध्योपासनं नदीतटाकादावेव शक्तः कुर्यात्। अनन्तरं गृहमागत्य यथाशक्ति स्वार्चामभ्यर्च्य प्रातरिव सांगप्रपदनं कुर्यात्। तत्र "सायमभिगमन" इति स्थाने "श्वः प्रातरभिगमन" इति पठनीयम्। अनन्तरं तर्पणरूपं वा वैश्वदेवं कुर्यात्। सन्ध्योपास नानन्तरमेव (निवेदनात् पूर्वं) वैश्वदेवतर्पणं न कदाऽपि कुर्यात्। आदित्ये अस्तं गते अन्ततो घटिकाद्वयमपोह्यैव भुञ्जीत॥

योगप्रकरणम्

अनन्तरं कृतशुद्धिके स्थले आसीनः स्वाध्यायं समाप्य, योग-संकल्पं कुर्यात् । शक्तश्चेत्, श्रीमदाह्निकोक्तरीत्या श्रीवैकुण्ठगद्यानु-सन्धानपूर्वकं योगमनुतिष्ठेत् । अशक्तस्तु भगवद्ध्यानसोपानमनु-सन्दधीत । तत्राप्यशक्तौ,

"पादाम्भोजं स्पृशति भजते रंगनाथस्य जंघाम्
ऊरुद्वन्द्वे विलगति शनैरूर्ध्वमभ्येति नाभिम् ।
वक्षस्यास्ते वलति भुजयोः मामिकेयं मनीषा
वक्त्राभिख्यां पिबति वहते वासनां मौलिबन्धे ॥"

इति श्लोकमनुसन्दधीत । तन्मात्रानुसन्धानपक्षे तत्तद्दिव्यदेशवासादि-निबन्धन-तत्तन्मूर्तिविषय-शास्त्राद्यविरुद्धाभिमानातिशयसंभवे 'रंगनाथस्य' इत्यस्य स्थाने 'श्रीनिवासस्य', 'हस्तिनाथस्य', ('देवराजस्य',) 'देव-नाथस्य', 'भूवराहस्य', 'शार्ङ्गहस्तस्य' इत्येवंरीत्या अनुसन्धानेऽपि न दोषः । तत्र चतुर्भुजमूर्तिविषये 'जंघा'शब्द इव एकत्वाविवक्षा-संभवात् 'भुजयोः' इत्यस्य स्थाने 'च भुजे' इति पठनमुचितम् । ततः शुभाश्रयं यथाशक्ति ध्यायेत् । निद्राप्रसक्तौ अनावृतसौधादिभिन्न-स्थले परिशुद्धे शयने उदग्भिन्नायां कस्यांचिद्दिशि निहितशिराः अनग्न-त्वादिनियमवान् माधवशब्देन श्रियःपतिं स्मरन् सुखेन शयीत ।

सर्वप्रकरणशेषः

एतावता प्रबन्धेन तत्तत्प्रकरणेषु उपादेयान् हेयांश्च कतिचन

क्विषयान् दिक्प्रदर्शननीतिमनुसृत्य प्रा ीदशाम। एवंजातीयकान् अन्यान् अंशान् आस्तिकाग्रेसराः सप्रतिपन्नशिष्टानुष्ठानमन्वीक्ष्य गृह्णीयुरिति इतो विरम्यते। परन्तु अत्यन्तावश्यकः कश्चन विषयः सर्वप्रकरणशेषतयोच्यते।

केषुचित् कर्मसु प्राणायामत्रयं शास्त्रेषु विहितम्। एवं क्वचिदाचमनद्वयं, कुत्रचित् तत्त्रयं च विहितम्। गायत्रीजपोऽपि अष्टोत्तरसहस्रसंख्याकः, अष्टोत्तरशतसंख्याकः, तन्न्यूनसंख्याकश्च बहुविध उक्तः। अशुद्धपात्रस्य शुद्ध्यर्थं तिन्त्रिणीमृज्जलादिभिः त्रयोदशवारं शोधनं विहितम्। एवं गुद-लिङ्गप्रक्षालनमपि संख्यानियमवदेव दृष्टम्। एवमन्यत्रापि द्रष्टव्यम्। अत्र सर्वत्र सत्वरेण अन्यचिंतेन च अधिकसंख्यापरिग्रहापेक्षया, अत्वरेण तच्चितेन च शास्त्रोक्तायाः तदविरोधेन क्वचित् स्वयमूहितायाश्च न्यूनसंख्यायाः परिग्रह एव वरम्। तथा हि—अत्वरं सध्यान च प्राणायामाचमनयोः अशक्तेन सकृत्करणमपि प्रत्यवायनिवारकं भगवत्प्रीतिजनकं च भवेत्। न वैपरीत्येन असकृत्करणम्। ततश्चाचमने चुलकेन जलादानानन्तरं मन्त्रं शनैरुच्चार्य हृद्गतं तोयं पिबेत्। एवं त्रिःकुर्यात्। न तु तोयमाददान एव पिबेत्। अङ्गस्पर्शश्च त्वरां विना यथावन्मन्त्रेण कार्यः। प्राणायाममपि सम्यक् कुर्यात्। एवमशक्तौ सत्यां यथावदनुष्ठाने दशवारजपोऽपि युक्ततरः। न त्वशक्तावपि वैपरीत्येनानुष्ठितोऽधिकजपः। किंपुनः शक्तौ। एवमन्यत्राप्यूह्यम्। तथा ध्यानरहितं कर्म निष्फलम्। तस्मात् सन्ध्योपासनादिकं सर्वं कर्म तत्तद्देवताः, क्वचित् तदन्तर्यामिणं क्वचित् साक्षाद्ब्राच्यं

च परमात्मानं तदीयविग्रहादिकमन्यांश्च विषयान् ध्यायन्नेव कुर्यात् । एवं जल्पतोऽधिकजपापेक्षया, मौनिनः स्वल्पजप एव ज्यायान् ॥

एवं भगवदाराधनेऽपि सत्वरं ध्यानरहितं च अनेकोपचार-समर्पणापेक्षया अत्वरं सध्यानावधानं च प्रधानकतिपयोपचारसमर्पणमेव वरम् । तथा हि—उद्धरिण्या अर्घ्यमादाय, 'भगवन्! इदमर्घ्यं प्रति-गृह्णीष्व' इति सभयभक्तिविनयं शनैः प्रार्थ्य, मूलमन्त्रं सस्वरमुच्चार्य भगवद्दक्षिणहस्ते मनसा किञ्चित् प्रदाय, शेषं प्रतिग्रहपात्रे प्रक्षिप्य, 'भगवन्! एतदनुबन्धिनोऽपराधान् क्षमस्व' इति प्रार्थ्य, 'अनेन भग-वान् प्रीयतां वासुदेवः' इति भगवति समर्पयेत् । एवं पाद्यादावपि द्रष्टव्यम् । एवं करणे देशकालादिवैषम्येण लघुतरमर्चनेऽपि न दोषः । अतित्वरया करणे, सर्वमकृतप्रायमेव । यद्येकमपि शास्त्रं संपूर्णमधीते, सम्यक् जानाति च, तदा विद्वानिति व्यवह्रियते, शक्नोति च अनधी-तमपि विषयजातं विज्ञातुम् । न हि किंचित्स्पृष्टसर्वशास्त्रः कंचिदपि विषयलवं यथावत् ज्ञातुमीष्टे । अयमेव न्यायोऽत्रानुसन्धेयः । यथाव-दधीतसर्वशास्त्रस्य प्रवचनादाविव ; यथावदनुष्ठितमुख्यपक्षस्य भगव-त्प्रीत्यादौ कैमुतिकन्यायो द्रष्टव्यः ॥

एवं हस्तौ आकूर्परं सम्यक् प्रक्षाल्यैव पूर्वोक्तपात्रत्रयं अन्यद्वा परिशुद्धं वस्तु गृह्णीयात् ; न तु करतलमात्रं ब्रह्मयज्ञकाल इव जलेन संमृज्य गृह्णीयात् । तथा सति पात्रादेरशुद्ध्या, तत्साध्यं क्रियाजातं विफलमेव भवेत् । किं बहुनोक्तेन ? यस्तावत् श्रुतिस्मृतिपाञ्चरात्रोक्तं

सर्वं नित्यनैमित्तिकरूपसत्कर्मजातं तत्तत्कालेषु यथावदनुतिष्ठति, तस्यापि सूक्ष्माचारापरिज्ञाने स्वदेह-यज्ञसूत्र-उत्तरीयादेरशुद्धतायाः, पूर्वोक्तपात्राणामशुद्धेन पादशोधनपात्रादिना परस्परं च संसर्गस्य, साक्षादाराधनोपकरणभूततुलसीपुष्पगन्धादीनां भगवदनर्हतायाश्च प्रसङ्गेन, निष्फलानुष्ठानत्वं यथावदनुष्ठानाभावो वा प्रसजेत् । तत्त्वज्ञानादिभिः अन्यैर्बहुभिः प्रशंसाहेतुभिः प्रकारैः आधिक्ये सत्यपि सूक्ष्माचारपरिज्ञानवैभवादेव हि कुलान्तरापेक्षया श्रीवैष्णवकुलमन्येऽपि प्रशंसन्ति । अतः कालादिदोषात् तद्भ्रंशो मा भूदित्यस्माभिरत्र दिक् प्रदर्शिता । इति सर्वमनवद्यम् ॥

इत्थं शिष्टसमाचारं स्मृतिं चालोच्य संयमी ।
रङ्गरामानुजाभिख्यः कृतवान् कृतिमुत्तमाम् ॥
त्यजतो वैष्णवकुलं सूक्ष्माचारस्य संप्रति ।
स्थापनार्था कृतिर्भूयात् सतामादरभाजनम् ॥

॥ हेयोपादेयदर्पणः संपूर्णः ॥
श्रीमते वेदान्तरामानुजमहादेशिकाय नमः ॥

श्रीमते रङ्गरामानुजमहादेशिकाय नमः ॥
शुभमस्तु

ஸ்ரீ:

பையம்பாடி ஸ்ரீமான் மீமாம்ஸா சிரோமணி

ஹிந்தி பண்டித எஸ். கிருஷ்ணஸ்வாமி

செய்த மொழிபெயர்ப்பு.

ஸ்ரீமதே ரங்கராமாநுஜ மஹாதேசிகாய நம:

ஹேயோபாதேய தர்ப்பணம்

[விட வேண்டுவன செய்ய வேண்டுவன
காட்டும் கண்ணாடி]

காலதேசங்கள் அனுகூலமாக இராமையால் நித்யகர்மங்களை உள்ளபடி அனுஷ்டிக்க முடியாமல் சுருக்கமாகச் செய்ய விரும்பிய பரமாஸ்திகர்களான ப்ரபன்னர்களுக்காக லக்வாஹ்னிகத்தில் ப்ராஹ்மமுஹூர்த்தம் தொடங்கி இரவில் படுக்கப் போகும் வரை செய்ய வேண்டுமவற்றிற்கு முன்னோர்களின் மொழிகளையும் யுக்திகளையும் கொண்டு அநுஷ்ட்டான வகைவரையப்பெற்றது. சக்தர்களுக்கு ஒருவழியும், அசக்தர்களுக்குப் பிறிதொரு வழியும் எப்பொழுதுமே அநுஷ்ட்டானத்தில் ஏற்கப்பட்டிருக்கிறது. இந்த க்ரந்தத்தில் அந்தந்த ஸந்தர்பங்களில் ஏற்க வேண்டிய சில ஸூக்ஷ்மாமசங்களையும் சில விடக்கூடியவைகளையும் சுருக்கமாக விளக்கிக் காட்டுவோம்.

மலஜலம் கழித்தல்

மலஜலம் கழிககப் போவதற்கு முன் தொடங்கி ப்ரக்ஷாளனம் (கழுவல்) வரை இடுப்பிலுள்ள

வஸ்த்ரத்தைத் தொங்க விடாமல் மேலே தூக்கிப் பிடித்திருக்கவேண்டும். குடை, பாதரக்ஷை தரித்தல் கூடா. லிங்கத்தை ப்ரக்ஷாளனபவரை இடது கையால பற்றிக் கொண்டே செல்ல வேண்டும். வாய் கொப்பளிக்கும்வரை மற்ற அவயவங்களைத் தொடுவதும் அடிக்கடி காறித் துப்புவதும் கூடா. ஈரவஸ்த்ரத்துடன் மல மூத்ர விஸர்ஜனம் செய்வது தகாது ஏழு காற்றுப்பட்ட ஈரவஸ்த்ரம் உலர்ந்ததற்கு ஸமானமாகும்.

சௌசப்ரகரணம்

கூடியவரை வடக்கு முகமாய் ஜலத்தினின்று ஜாண் தூரத்தில் உட்கார்ந்து ப்ரக்ஷாளனம் செய்வதாம். இரு கைகளையும் மண்ணைக் கொண்டு சுத்தி செய்யும்வரை கையோடு கை சேர்க்கலாகா. மண முழுமையும போகும்வரை ப்ரக்ஷாளனம் செய்து கொள்ள வேண்டும். மண் இடுவது பன்னிரண்டு முறை. மண் இல்லாத போது மணலாம. அப்போது எண்ணிக்கை இரட்டிக்கும. மலஜலம் கழிக்கச் சென்ற விடத்தில் அது நேராதபோது பாதி எண்ணிக்கையில் சௌசம் போதுமானது. குதத்தில் விரல் புகுத்தி (மலமில்லாமை கண்டு) ப்ரக்ஷாளனம் செய்க. இவ்வாறு லிங்கத்திலுள்ளும் கிருஹஸ்தன் சௌசம செய்யவேண்டும. முடிவில் நகங்களின் இடுக்குகளை நன்கு சுத்தம் செய்க. சௌசவிடத்தையும் மண் இல்லாதபடி சுத்தம செய்யவேண்டும்.

கண்டூஷப்ரகரணம்

இடது பக்கத்தில் தரைமீது கொப்பளிக்க வேண்டும். ஜலத்திலோ இடது கையிலோ கொப்பளித்தல் கூடா கை நிறைய தீர்த்தம் எடுத்து கண்டூஷம் செய்யவேண்டும். நுனிக்கையால் ஜலம் எறிந்து செய்வது தகா. கண்டூஷஸமயத்தில் விரலால் நாக்கை வழிப்பது தகாது. கண்டூஷ ஜலத் துளிகள் உடலில் படாதவாறு கவனத்துடன் செய்யவேண்டும். கொப்பளித்த விடத்தையும் ஜலம் இறைத்து சுத்தமாக்குக.

ஆசமனப்ரகரணம்

ஜலத்தை இறைத்து சுத்தம் பண்ணின ஜலக் கரை மீது குக்குடாஸநமாய் இருந்து ஆசமனம் செய்பவேண்டும். அசுத்தமாக இருப்பவர்களைப் பார்த்தும், பேசிக் கொண்டும், நின்றும், தெற்கு மேற்கு முகமாகவும், தலை விரித்தும், தலை மூடியும், கழுத்து மூடியும், கை கால் சுத்தம் செய்யாமலும், அவஸரகோலமாகவும், கவனக் குறைவாகவும் ஆசமனம் செய்யக் கூடாது. உஷ்ண ஜலத்தால் ஆசமனம் செய்வது ஒருபொழுதும் தகாது. முழங்கால் அளவு ஜலத்தில் குனிந்திருந்தும் ஆசமனம் செய்யலாம். முடி, கச்சம் அவிழ்ந்த போதும், யஜ்ஞோபவீதம் தோளைவிட்டகன்ற போதும், இரத்தம் மூக்கு கண் காது மலங்கள் கண்ணீர் மயிர் நெருப்பு இவற்றைத் தொட்டாலும், அந்தணர் மேல் பட்டாலும், காறிதுப்பினு

லும், தும்பினாலும், கொட்டாவி விட்டபோதும், அப்ராஹ்மணர்களுடன்பேசினாலும் வழி நடந்து வந்த பிறகும், அழுதாலும், அதிகச் சிரிப்பிலும் ஆசமனமாம், ச்ரோத்ராசமனமாவது செய்யவும். [ப்ரணவத்தைச் சொல்லி மூக்கையும் வலக் காதையும் தொடுகை ச்ரோத்ராசமனமாம்] அப்ராஹ்மணர்களுடன் பேசும்போது பூணூல் நிவீதமாக இருக்கவேண்டும். பிறகு உபவீதமாக்கி ஆசமனம் பண்ணவும். பல் துலக்கல், ஸ்நானம், பூஜை. போஜனம் முதலானவற்றிற்கு முன்னும் பின்னும் இரண்டு தரம் ஆசமனம். ஸந்த்யோபாஸனம், ஹோமம், ஜபம் முதலானவற்றிற்கு முன் இரண்டு தரம்; பின்னே ஒருதரம். வெளியே போய் வருதல், வாய் கொப்பளித்தல். வஸ்த்ரம் தரித்தல், தும்பல், நித்ரை, பேசத்தகாதாருடன் பேசுதல், ஏதேனும் உட்கொள்ளுதல், பருகுதல் இவற்றிற்குப் பின்னே இரண்டு முறை ஆசமனம். ஜலமில்லையேல் ச்ரோத்ராசமனமாவது இரண்டு முறை. விஹித்த கர்மாக்களைத் தொடங்கு முன் இரண்டு தடவை ஆசமனம்.

தந்ததாவனப்ரகரணம்

குனிந்தும நிற்காமல் குக்குடாஸநமாய், கிழக்கு வடக்கு வடகிழக்கு முகமாய் தந்ததாவனம் (பல் துலக்குதல்) செய்யவும். இடது பக்கம் கீழ்வரிசை தொடங்கி ப்ரதக்ஷிணமாகச்செய்ய வேண்டும். ஜபகாலத்தில்போல் நன்றாக உட்கார்ந்து

செய்ய வேண்டாம். ஞாயிறு செவ்வாய் வெள்ளி சனி வாரங்களிலும், பர்வம், ப்ரதமை ஷஷ்டி அஷ்டமீ நவமி ஏகாதசி அமாவாஸ்யை திதிகளிலும் ஜன்மநக்ஷத்ரநாளிலும் குச்சியால் பல் துலக்கலாகாது. குச்சி கிடைக்காத போதும், கூடாத காலத்திலும் மா முதலாம் இலைகளால் செய்திடுக. ச்ராத்தாதி தினங்களில் தந்ததாவனம் செய்யலாகா. அப்போது பவித்ரவிரல், கட்டைவிரல் இவற்ருல் பற்களைத் தேய்த்து பன்னிருதரம் வாய் கொப்பளிப்பது. நதி, தேவாலயம், மாட்டுத் தொழுவம் முதலான இடங்களில் தந்ததாவனம் கூடா. எண்ணெய் தேய்த்துக் கொண்டும், செருப்புடனும், க்ஷவரம் செய்து கொண்ட பின்னும் ஆஸனத்தில் அமர்ந்தும், பூணூலை உபவீதமாகக் கொள்ளாமலும் அது செய்வது தகா. கண்டூஷத்திற்குப் பின் கண்கள் மூக்கு இவற்றை இடது கையால் சுத்தி செய்து கை முதலானவற்றை மண்ணால் தேய்த்து அலம்புக. தந்ததாவனஸ்த்தல-கண்டூஷ ஸ்த்தலங்களையும் சுத்தம் செய்திடுக.

ஸ்நாநப்ரகரணம்

ஸ்நாநாங்கஸங்கல்ப ஸாத்விகத்யாகங்களை உட்கார்ந்தே செய்வதாம். திருவாராதனம், மந்த்ரஜபம், ஹோமம், ப்ரஹ்மயக்ஞம், ச்ராத்தம், ஸ்நாநம், தானம், யோகம் இவற்றைத் தொடங்கும் போது மூன்று ப்ராணாயாமங்கள் செய்யவும்.

காயத்ரீஜபத்தின் தொடக்கத்திலும் முடிவிலும் மூன்று ப்ராணாயாமங்கள். ஸந்த்யோபாஸநம், அர்க்யப்ரதானம் செய்யும் முன் ஒரு தடவையாம். மற்ற விடங்களிலும் பெரும்பாலும் ஒரு தரமே. காற்றை உள்ளே வாங்கிக்கொண்டு கும்பகம் செய்தவண்ணம் ஒவ்வொன்ருக ப்ரணவத்துடன் ஸப்தவ்யாஹ்ருதிகளையும், ப்ரணவத்துடன் காயத்ரியையும், அதன் சிரஸ்ஸையும் சேர்த்து மனத்தில் மும்முறை சொன்னபிறகு கும்பகத்தை விட்டு வலது காதைத் தொடவும். இவ்வளவும் ஒரு ப்ராணாயாமமாம். நதியில் காலையில் ப்ரவாஹம் வரும் திசை பார்த்தும், வேறு ஸமயத்தில் ஸூர்யனைப் பார்த்தும் நீராட வேண்டும். நீராடும் போது ஈர வஸ்த்ரத்தால் முகம் முதலான இடங்களைச் சுத்தம் செய்யலாகா. கால்களின் அழுக்கை யெடுக்க காலோடு கால் சேர்த்து உராய்தல் செய்ய வேண்டா. ரொதப்பூம் கீழ்பாகங்களை இடது கையாலேயே சுத்தம் செய்திடுக. முதுகு தேய்க்கப் பிறர் உதவி பெற வேண்டாம். பூணூலை மாலையாக போட்டுக்கொண்டு சுத்தப்படுத்தல் தகா. உபவீதமாக்கி ப்ரதக்ஷிணமாகவே கசக்கி சுத்தம் செய்க. ஸ்த்ரீ, சூத்ரர், பதிதன், அனுபநீதன், ரோகி, பாஷண்டி, அசுசி முதலானவர்களுடன் ஒரே துறையில் ஸ்னானம் செய்ய வேண்டா. கடைசி முழுக்குக்கு முன் இருகையால் மும்முறை ஜலமெடுத்து ஸ்வாசார்ய ஸ்ரீபாத தீர்த்த

மாக த்யானித்துத் தலையில் சேர்த்துக் கொள்க. தனது ஆசார்யப்ராசார்யர்களின் திருநாமங்களை கீர்த்தனம் செய்து கொண்டு ஜலத்தில் அமிழ்ந்து நீராடவும். கட்டைவிரல்களால் காதுகளையும், சுண்டுவிரல்களால் மூக்கு த்வாரங்களையும் மூடிக் கொண்டு ஸ்நானம் செய்ய வேண்டும். பிறகு குடுமியை முன்புறம் தொங்க விட்டுக்கொண்டு கரை சேர்ந்து இருதரம் ஆசமனம் செய்து, குக்குடாஸனமாய், துணியால் தலையைத் துடைத்து, துணியை நனைத்துப் பிழிந்த பின்னே மற்ற அவயவங்களையும் துடைத்திடுக. கையால் தலைமயிரைப் பிழிய வேண்டா. துணியால் தலையைக் கட்ட வேண்டா. அரைத் துணியின் ஒரு பாகத்தாலோ மேல்துணியாலோ கையாலோ உடம்பைத் துடைக்க வேண்டா. ஜலம் நீங்குவதற்காக மயிரை உதறவும் வேண்டா. நுணிமயிரைத் துணியால் தட்டக் கூடா. பூணூலைத் துணியால் துடைக்க வேண்டா. மார்பைத் துடைக்கும் போது பூணூலை வழக்கப்படிக்கு மாறுகபோட்டுக் கொள்ள வேண்டா. தலைமயிரை நுனியில் முடியாமல் வழக்கப்படி பவித்ரமுடியாக முடித்துக் கொள்க.

வஸ்த்ரதாரணப்ரகரணம்

கிழக்கு அல்லது வடக்கு முகமாக வஸ்த்ரம் தரிக்கவாம். அரைவேஷ்டி, மேல்வேஷ்டி மாறுமல் இருக்கவேண்டும். வெளுத்த வஸ்த்ரம் தரித்தே

வைதிக கர்மங்கள் செய்யவும், கம்பளம், சிவப்பு வஸ்த்ரம் போன்றன தரித்து அவை செய்ய வேண்டா. ஈரத் துணியை இடுப்பிலிருந்து அவிழ்த்து சுத்தமான ஸ்த்தலத்தில் வைத்திடுக. தண்ணீரில் வீசி யெறிய வேண்டா. மாந்த்ர-மாநஸாதி ஸ்நாநத்திற்குப் பின் ப்ரோக்ஷித்து அதனைப் பக்கத்தில் வைத்திடுக. ப்ரோக்ஷணத்திற்கு முன் தொட வேண்டா. முதலில் முன் கச்சமும், பிறகு பின்கச்சமும் வைத்து ஐந்து கச்சமாக வேஷ்டி தரித்துக் கொள்க. அரையில் தரிக்கப்படும் வேஷ்டி நாளுக்கொரு பக்கமாக உட் பக்கம் மேல்பக்கமாக மாறுமல் இருக்க வேண்டும். முன்னுலோ பின்னுலோ வால்கச்சம் வைக்க வேண்டா. மலவிஸர்ஜன-தந்ததாவன-வஸ்த்ர தாரணகாலங்களில் மேலங்கவஸ்த்ரம், தலையில் கட்டப்பட்டிருக்கவேண்டும். ஸ்னனம், திருமண் இட்டுக்கொள்வது, உபஸ்த்தானம், திரு வீதி எழுந்தருளும் எம்பெருமானை ஸேவித்தல், ஸர்வவித தர்ப்பணம், வஸ்த்ர நிஷ்பீடனம், ச்ராத்தம், ப்ரதக்ஷிணம், ப்ரணமம் இக்காலங்களில் உத்தரீயம் இடுப்பில் ப்ரதக்ஷிணமாக தரிக்கப்பட வேண்டும். கச்சம் மறைக்கப்படாமலும் இருமுனை களைத் தொங்கவிடாமலும் உத்தரீயம் தரித்துக் கொள்க. மந்த்ரஜபம், ப்ரஹ்மயக்ஞும், திருவாராதனம்,போஜனம்,சுத்திக்காம் ஆசமனம்,ஹோமம் முதலான காலங்களிலும், ஆலயத்திலும் உத்தரீ

யத்தைப் பூணூல் போல் அமைத்துக் கொள்க. ஆசார்யன் ஸந்நிதியிலும் அர்க்யப்ரதான காலத்திலும் இடுப்பில் சுற்றியோ, யக்ஞோபவீதமாகவோ இருக்கலாம். மற்ற ஸமயங்களில் பெரியோர் அநுஷ்ட்டானப்படி ஸௌகர்யப்படி இருக்கலாம். இங்கே தெளியவேண்டுவன யாவும் எமது வஸ்த்ரோபவீத प्रदीप க்ரந்தத்தில் காண்க. ஒரு போதும் மேல் அங்க வஸ்த்ரத்தால் கழுத்தை மறைக்கவேண்டா. மாலை போலவும் போட்டுக் கொள்ளவேண்டா. உத்தரீயத்தில் உட்காரலாகா. விசிறியாக அதை உபயோகப்படுத்துவது தகா. கண நேரமும் கச்சமின்றியோ தலைமுடி அவிழ்ந்தோ இருக்கலாகா.

புண்ட்ரதாரணப்ரகரணம்

கிழக்கு அல்லது வடக்குமுகமாக உட்கார்ந்தே திருமண் இட்டுக் கொள்க. இடது கையில் முதலில் திருமண்கட்டியை வைத்து, பிறகு ஜலம் சேர்த்து குழைக்கவும். ஜலத்தில் முகம் பார்த்தும், விரலில் பவித்ரத்துடனும், உயர்ந்த ஆஸனத்தில் உட்கார்ந்தும் இட்டுக் கொள்ளக் கூடா. எங்கும் கீழ் பக்கம் ஆரம்பித்து மேல்நோக்கி இட்டுக் கொள்க. குழைத்த மண் தீர்ந்துபோகும் முன்னமே வேண்டுமாகில் திருமண் குழைத்துச் சேர்க்க. வலதுகைவிரல் தவிர மற்ற ஸாதனத்தாலும் நகத்தாலும், பிறரைக்கொண்டும் திருமண் இடலாகா. புருவங்களுக்கு நடுவில் கீழிலிருந்து

வளைவாகத் தொடங்கி மேல் நோக்கி, அம்பு விழு தூரத்திலிருப்பவரும் காணும்படி கனமாகவும் ப்ரகாசமாகவும் இட்டுக் கொள்க.

ஸந்த்யோபாஸநாதி ப்ரகரணம்

அந்தந்த இசைப் பக்கம் திரும்பி தேவர்ஷி பித்ருதர்ப்பணம் செய்க. கையைமட்டும் திருப்பி அது செய்வது தகாது. ஸர்வதர்ப்பணங்களிலும் ஜலாஞ்ஜலியை கோச்ருங்கம் (மாட்டுக் கொம்பு) அளவு தூக்கி விடுக. சந்தோந்யாஸகாலத்தில் நாக்கைத் தொடாமல் அதற்கு முன் விரல்களைக் காட்டுக. வ்யாஹ்ருதிகளுக்கான அங்கந்யாஸ காலத்தில் நாபியின் கீழ் பாகங்களிலும் அவ்வாறே தொடாமல் காட்டவும். "ஆபோஹிஷ்டா" முத லான ப்ரோக்ஷணகாலத்தில் முதலில ப்ரணவம் முதலானவற்றால் ப்ரோக்ஷணம் மறக்காமல் செய் திடுக. (இரண்டு கைகளிலும) கட்டை விரலையும் ஆள்காட்டி விரலையும் சேர்ப்பது ராக்ஷஸமுத்ரை யாம். இம் முத்ரை அர்க்யம் விடும்போதும் கேச வாதி தர்ப்பணத்தின்போதும கூடா. அவ்விடத்தி னின்று நாற்பது அடி தூரத்துக்குள்ளான இடத் திலேயே ஜபம செய்க. காலையில் ஸூர்யனைப் பார்த்து நின்று கொண்டு, அசக்தி அதிகமாயில் வடக்கு முகமாக உட்கார்ந்து செய்க; கிழக்கு முகமாக உட்கார்ந்து ஜபம் செய்யலாகாது. மத் யாஹ்நத்தில் கிழக்கு முகமோ வடக்கு முகமோ நின்று செய்வது; அசக்தியில் கிழக்கு முகமாக உட்

கார்ந்து செய்க. ஸூர்யன் மேற்கு பக்கத்திலிருந் தால் வடக்கு முகமாக உட்கார்ந்து செய்க. ஸாயங் காலத்தில் மேற்கு முகமாகவோ வடக்கு முகமாக வோ சக்தரும் அசக்தரும் உட்கார்ந்தே செய்க. காயத்ரீ தவிர மற்ற மந்த்ரங்கள் யாவும் உட்கார்ந் தே அப் முகமாகவே செய்வதாம். தேவாலயஸமீப த்தில் ஸந்த்யோபாஸனம் செய்யும்போது அர்க்ய தானம், ஜபம, உபஸ்த்தானம, இவை எந்த திக்கா னாலும் எம்பெருமான் எழுந்தருளியிருக்கும் பக்க மாகவே பெருமானுக்கு பின்புறம காட்டாமல் செய்திடுக. உபஸ்த்தானத்துக்குப் பின் எல்லா திக்குகளின் நமஸ்காரம் கூட எம்பெருமான் பக் கம் நோக்கியே செய்ய வேண்டும். அர்க்யதானத் திற்குப் பின் செய்ய வேண்டிய ப்ரதக்ஷிணம் தேவ ஸமீபத்திலும் வழக்கப்படியே செய்க. கைகளை வஸ்த்ரத்தால் மூடாமலும், ஒரு கை மூடி மற்றதை வெளியே வைத்தும், தலையை மூடிக் கொண்டும், சொக்காய் போட்டுக் கொண்டும், கழுத்தை மூடி யும், பேசிக் கொண்டும் ஜபம் செய்யலாகாது. ஆசார்யன், பாகவதன், ஜலம், அக்னி ஸூர்யன், அரசமரம், தேவாலயம் முதலானவற்றிற்குப் பின் புறம் காட்டாமல் அபிமுகமாய் இருந்து ஜபம் செய்க. நாபிக்குக் கீழே தொட நேர்ந்தால் கை அலம்ப வேண்டும். அசக்தனாகில் வலதுகாதைத் தொடலாம். உதட்டை தொட்டாலும், குத-லிங்க- பாதஸ்பர்சம் ஏற்பட்டாலும் கையை நன்கு

அலம்புக. கைகளைச்சேர்க்காமல் கைவிரல்களை (இணைத்து) சேர்த்துக் கொண்டு ஜபம் செய்ய வேண்டும். ஜபகாலத்தில் "வரேண்யம்" என்பதை "வரேணியம்" எனப் பிரித்து ஜபம் செய்யவும். காலையில் மூக்குக்கும், மத்யாஹ்நத்தில் மார்புக்கும், மாலையில் நாபிக்கும் நேராகக் கைகளை வைத்துக் கொண்டு ஜபம் செய்ய வேண்டும்.

முக்கால ஸந்த்யோபாஸந உபஸ்த்தான காலங்களிலும் "மித்ரஸ்ய" "ஆ ஸத்யேந" "இமம் மே" என்ற மந்த்ரங்களுடைய ரிஷ்யாதி ந்யாஸம் அவசியம் செய்ய வேண்டும். ஸந்த்யா நமஸ்காரகாலத்தில் ஸந்த்யையை, பிறகு காயத்ரியை, பிறகு ஸாவித்ரியை பிறகு ஸரஸ்வதியை நமஸ்காரம் செய்யவும். முடிவில் ஒரு தடவை ஆசமனம் செய்து ஸாத்விகத்யாகம் செய்க. அவ்வப்போது ஜபம் முடிந்த பின் அந்த ஸ்த்தலத்தை வ்யாஹ்ருதிகளைச் சொல்லி ப்ரோக்ஷித்த பின்னரே மேற் கொண்டு கர்மங்கள் ஆரம்பம் செய்வதாம். மீண்டும் இரண்டு ஆசமனங்கள் செய்து திருவஷ்டாக்ஷரஜபம்; பிறகு ஆசமன-ஸாத்விகத்யாக-ஸமர்ப்பணங்கள் தனித்தனியே செய்து, பிறகு ஆசமனத்துடன் ஆதாரசக்த்யாதி தர்ப்பணம் தேவர்ஷி காண்டர்ஷி பித்ரு தர்ப்பணம் செய்க. பிறகும் அவ்வாறு செய்து ப்ரஹ்ம யஜ்ஞம் தொடங்கவும். எமது ஆஹ்நிகதர்ப்பணத்தில் பார்க்க. காலையிலேயே ப்ரஹ்மயக்ஞமும் சேர்த்து

அநுஷ்டிக்க முடியாதபோது ஸந்த்யோபாஸனம் திருவஷ்டாக்ஷரஜபம் வரை முடித்து விட்டு, மத்யாஹ்நத்தில் ஸந்த்யோபாஸன–திருவஷ்டா க்ஷர ஜபங்களுக்குப் பின் அடைவாக ஆதாரசக்த் யாதி தர்ப்பண-தேவாதி தர்ப்பண ப்ரஹ்மயஜ்ஞங் களை செய்திடுக. காலையிலேயே ஆதாரசக்த்யாதி தர்ப்பணம் வரை செய்தும் நிறுத்தலாம். மத்யா ஹ்நத்தில் ஸந்த்யோபாஸனம் திருவஷ்டாக்ஷர ஜபம் முடிந்த பின் தேவாதி தர்ப்பணத்துடன் ப்ரஹ்மயஜ்ஞம் செய்க. காலை தேவாதி தர்ப்ப ணம், மதயாஹ்நத்தில் ப்ரஹ்மயஜ்ஞம எனப் பிரித்து செய்வது வேண்டாம். ப்ரஹ்மயக்ஞ காலத்தில் உட்கார்ந்து கொண்டே புருஷஸூக் தம்வரை ஜபிக்கவும்.

பகவத்ஸேவாப்ரகரணம்

திவ்யதேசத்தில் வஸிப்பவன் காலையிலோ மாலையிலோ ஆலயம் சென்று எம்பெருமானை ஸேவிப்பதாம். பகவத் ஸந்நிதியிலும், ஆசார்யாதி பரமபாகவத ஸந்நிதியிலும், கை தட்டுதல்,சிரிப்பு, அழுகை, வம்பளப்பு, அபானவாயு பிரித்தல், காரித துப்புவது, கொட்டாவி விடுகை, கோபம், உறக்கம், தும்மல் எல்லாம் தகா. ப்ரதக்ஷிண ப்ரணாமங்களின் எண்ணிக்கை ஸமமாக இருக்க வேண்டும். இங்கே ப்ரணாம எண்ணிக்கை விஷயம ஆஹ்நிகதர்ப்பணத்தில் காண்க. கை கோத்துக் கொண்டோ வேகமாகவோ பகவத்

த்யானமின்றியோ ப்ரதக்ஷிணம் பண்ண வேண்டா. சக்தன் தண்ட ப்ரணாமங்களையே செய்யவும். அசக்தன் அஷ்டாங்கம், ப்ரஹ்வாங்கம், தலைமேல் கைகூப்புதல் ஸம்புடம் என்பவற்றில் ஒன்றேனும் செய்யவும். தண்டாங்க-அஷ்டாங்க-ப்ரணாமங்களில் ஆரம்பத்திலும் முடிவிலும் ப்ரஹ்வாங்காதிகள் மூன்றும் உண்டு. இவற்றுள் தண்டாங்க ப்ரணாமமாவது பூமியில் தண்டம் (தடி) போல் உடலை வைத்து (கீழே விழுந்து) கை கால்களை நீட்டி, சேர வைத்துக்கொண்டு அஞ்ஜலியுடனிருக்கை. அஞ்ஜலியாவது கை குவிப்பது. கீழே விழுந்து தண்டப்ரணாமம் செய்யும் போதும் கை குவிப்பது முக்யமாம். மற்றவற்றில் நின்று அஞ்ஜலி, இதில் நீட்டி பூமியில் அஞ்ஜலி என்ற வேறுபாடே. இவ்வாறின்றி பூமியில் கைகளைப் பரப்புவதே என்பதில்லை. இங்கேயும் தெளிவு வேண்டுமவர் தர்ப்பணத்தில் காணலாம். அஷ்டாங்க ப்ரணாமத்திலும் கை குவித்திருப்பது இவ்வாறே. ஆமை போல் கை கால்கள் அடங்கியிருப்பது மட்டும் வித்யாஸம். தலைமேல் கை வைத்து அஞ்ஜலி செய்வது மஸ்திஷ்கம். மார்பில் அதை வைப்பது ஸம்புடம். குனிந்திருந்து செய்கை ப்ரஹ்வாங்கமாம். பகவத் ஸந்நிதியில் பெரியோரையும், பெற்றோரையும் கூட ப்ரணாமம் (கீழே விழுந்து) செய்ய வேண்டா. மஹாபாகவதனுக்கு அப்போது

ப்ரதமதர்சனமானால் அவச்யம் ப்ரணாமம் செய்யவும். ஸ்வாசார்யனோடு இருக்கும் போது அதுவும் வேண்டா. ஸ்வாசார்யனோடு ஆலயம் வந்தால் சிஷ்யன் பகவானை ப்ரணாமம் செய்ய வேண்டா. வ்ரததினங்களில் பகவத்ப்ரஸாதமாகக் கிடைக்கப் பெற்றாலும் கந்தபுஷ்பாதிகளைத் தான் உபயோகப்படுத்திக் கொள்ளாமல் மரியாதையோடு அவற்றைப் பெற்றுத் தகுந்தவர்களுக்குக் கொடுத்து விடலாம். எம்பெருமான் கிழக்கு தெற்கு முகமாக எழுந்தருளியிருந்தால் வலது பக்கம் இருந்து தர்சன ஜபாதிகள் செய்க. வடக்கு மேற்கு முகமாக எழுந்தருளியிருந்தால் எந்தப் பக்கமும் நின்று தர்சனாதிகள் செய்யலாம்.

ஔபாஸநப்ரகரணம்

பிரதி தினமும் ஔபாஸநம் செய்யவேண்டும்.

ஒரு மாதகாலம் மண் இல்லாமல் மூத்ர சௌசம் செய்தால், ஒருபக்ஷம் ஔபாஸனம் பண்ணாமலிருந்தால், ஏழு நாட்கள் தொடர்ந்து உஷ்ண ஜலத்தில் ஸ்நானம் செய்தால் ப்ராஹ்மணன் சூத்ரனுக்கு ஸமானமாம். ஔபாஸனம் பண்ண முடியாத போது அந்தந்த மாத முடிவுக்குள் பரிஹாரமாக ஐந்து படியரிசி ஸ்வதர்மாநுஷ்டானத்தில் ச்ரத்தையுள்ளவனும் ஏழையுமான ஸ்ரீவைஷ்ணவ ப்ராஹ்மணனுக்கு தானமாக கொடுக்க வேண்டும். வருஷ முடிவிலாவது அறுபது படியளவு அரிசி தானம் செய்யவும்,

தண்டுல (அரிசி) தானம் செய்ய அசக்தனுகில் பாபம் வந்தே தீரும்.

காலே அபிகமனப்ரகரணம்

ஔபாஸநம் முடிந்த பின் ஸ்வார்ச்சா கிருஹம் (தான் பூஜை செய்யுமிடம்) சென்று குரு பரம்பரானுஸந்தானம் செய்து த்வாரபாலகர்களை வணங்கி, 'கௌஸல்யா' முதலான ஸ்ரீஸூக்திகளால் எம்பெருமானைத் திருப்பள்ளி யுணர்த்தி யதாசக்தி ஆராதித்து நமஸ்காரங்கள் செய்து த்வயம் சொல்லி, 'ஸ்வாமின்! இன்று தொடக்கமாக தேவரீருக்கு அநுகூலனுகிறேன். தேவரீரது ஆஜ்ஞையை மீறுகை என்னும் ப்ராதிகூல்யத்தைத் தவிர்த்திருப்பேன். கைங்கர்யவிரோதிவர்கம் விலக தேவரீரைத் தவிர்த்து அடியேனுக்கு வேறுவழியில்லை. தேவரீர் அடியேனை ரக்ஷித்தே தீருமென பூர்ணமாய் விச்வஸிக்கிறேன். அடியேனைக் காத்தருளவேணுமென ப்ரார்த்தனை. தேஹாதிகளைக்காட்டிலும் விலக்ஷணமான (வேறுன) ஆத்மாவாகிய அடியேனும். (தாஸனுன) எனது உடமைகளும் ஸ்ரீமானுய் ஸர்வஸ்வாமியாயிருக்கும் தேவரீருடையவையே. எனக்கு உரிமை கிடையாது. கைங்கர்யவிரோதிகளைப் போக்கவேண்டிய பொறுப்பு தேவரீருடையதே. எனக்கு அதில் அந்வயம இல்லை. இதனுடைய பலமும் ப்ரதான போக்தாவாயும் ஸ்ரீமந்நாராயணனுமான தேவரீருடையதே.

என்னுடையதல்ல' என்று ஸாங்கப்ரபத்தி செய்து, 'நீ ஸம்சயமே யில்லாமல் நிம்மதியாய் இரு' என அவன் திருவாய்மலர்ந்தருளினதாக பாவித்து, ப்ரணமங்களைச் செய்வதாம். அசக்தர் லக்வாஹ்நிகத்தில் சொன்னபடி பிரார்த்திப்பர்.

உபாதானப்ரகரணம்

இந்த காலத்தில் திருவாராதனத்திற்கு வேண்டும் துளஸீ—புஷ்ப—சந்தனாதிகளை நியாய மான வழியில் யதாசக்தி தானே ஆவலுடன் சேகரிக்க வேண்டும். அசக்தன், ஸ்வதர்மாநுஷ் டானத்தில் ஊற்றம் உள்ள ஸ்ரீவைஷ்ணவர் மூலம் கொள்ளலாம். உதவியவருக்கு யதாசக்தி தானம் செய்வது. பதிதன்—பாஷண்டி—நபும்ஸகன்—திருடன்—அநுபநீதன் — பஞ்சஸம்ஸ்காரமாகாத வன்—ஸ்த்ரீ—சூத்ரர்-பகவத் பக்தி இல்லாதவர்-அசுத்தரானவர்—இப்படிப்பட்டவர் கொடுத்தா லும் பெற்றுக் கொள்ள வேண்டா. இல்லாத போது சுத்த தீர்த்தத்தாலேயே க்ருஹஸ்தன் உள்பட எல்லோரும் பூஜிப்பதாம். துளஸி கிடைக் காத போது ஏழு தடவை அதன் நாமத்தைச் சொல்லவும். இப்படி தர்ப்பம், ஸமித்து எல்லா மும் யோக்யர்மூலமே பெற வேண்டும். உபா தானகாலத்திற்குள் எல்லாம் சேகரிக்க வேண் டும். துளஸி முதலாமவற்றை ஆமணக்க இலை யிலோ கையிலோ வஸ்தரத்திலோ பெற்று வரலா காது. தாமரை, நெய்தல் போன்ற ஜலபுஷ்பங்கள்

இரண்டு தினங்கள் வரை சுத்தங்களாம். மல்லி, முல்லை முதலிய ஸ்தலபுஷ்பங்கள் ஒருநாள் முழுக்க சுத்தங்கள். அவையும் மாலையாக ஸரமாக கோக்கப் பெற்றிருந்தால் இரண்டு தினங்கள் சுத்தங்களாம். தொடுக்காத மலர், மணல் ஸம்பந்தமில்லாத நீர், தைலஸம்பந்தமில்லாத அன்னம் மறு தினத்துக்கு ஆகா. மறு தினத்துக்காக தீர்த்தம வைத்துக்கொள்வதாகில் குடத்தில் சிறிதளவு மணல் சேர்ப்பது. துளஸி கொண்டு வருமவர் அத்துடன் கால்களை அலம்பக் கூடா. மற்றவரை ப்ரணமம் செய்யக் கூடா. வேறொரு வரும் இந்த அதிகாரியை ப்ரணமம் செய்யலாகாது. இப்படி வஸ்துக்களை யதாசக்தி ஸம்பாதிப்பது போல் ஆத்மகுணங்கள் வளர பரமபாகவதரோடு ஸம்பாஷணமும், வேதாந்தக்ரந்தங்களை ஸேவிப்பதும் செய்ய ப்ராப்தம். இது முக்கியம்.

இஜ்யாப்ரகரணம்

சுத்தனேயாகிலும் மாத்யான்னிகஸ்நானம் செய்ய வேண்டும். அசக்தனை போது ஈரத் துணியால் தேஹத்தைச் சீராகத் துடைத்துக் கொண்டு, அன்று உலர்த்திய வஸ்த்ரம் தரித்து, மாந்த்ர - மானஸ - ஸ்நானங்கள் செய்து மாத்யாஹ்நிகஸந்த்யோபாஸநாதிகள் செய்வது. வேறொருவருடைய வஸ்தரம், ராத்ரியில் உடயோகித்த கம்பளம் முதலியன, கோணி நூல், காகிதம், படுக்கை, தலையணை, பாலன், கன்னி, ஸ்த்ரீ, முன்

தினம் உலர்ந்த வஸ்த்ரம் என்பவற்றையும், அசுத்தம் என்று பெரியோர் குறிக்கும் மற்றவற்றையும் தொட்டால் பகவதாராதனத்திற்கு ஸ்நானம் செய்ய வேண்டும். காலையில் செய்ய வேண்டிய க்ருத்யங்களை முன்தினம் உலர்ந்த வஸ்த்ரம் தரித்துச் செய்வதில் தோஷமில்லை. தூங்கிய பின்னும், அழுத பின்னுமாகில், ஆராதனத்திற்காக ஸ்நானம் செய்திடுக. அசக்தர்களுக்கு மானஸ ஸ்நானமே உஷ்ணோதகத்தாலுமாம்.

மாத்யான்னிகத்தில் ஸூர்யனைக் காணச் செய்யும் வ்யோம முத்ரையாவது—

இருகை ஆள்காட்டி சுண்டுவிரல்களை நீட்டி நடுவிரல் மோதிரவிரல்களை மடக்கி, நிமிர்த்த, இடக்கை விரல்களின் மேல் அவ்வாறே யாக்கின வலக்கைவிரல்களை வைத்து, வலது ஆள்காட்டியின் மேல் நீட்டிய இடது நடுவிரல் ஆள்காட்டிகளை வலக்கட்டை விரலால் அழுத்தி, இடது ஆள்காட்டியின் பின்புறத்தில் நீட்டிய நடுவிரல் ஆள்காட்டிகளை இடது கட்டை விரலின் மேல் பதிய வைப்பதாம்.

ஆராதனமே அஹோராத்ரகைங்கர்யங்களில் முக்யமாகும். ஸ்வார்ச்சைக்குத் திருவாராதனம் (ஸ்ரீ மூர்த்தி பூஜை) பிரதிதினமும் அவசியமாகும். காலத்தில் செய்யமுடியாமற் போனால் போஜனத்துக்கு முன் எப்போதாவது செய்க இந்த பூஜை பிதாபுத்ராதிகளும் தனித்தனியே செய்ய வேண்டு

வதாம். அசக்தியில் ஒரே கிருஹத்தில் இருப்பவர் ஒருவர் செய்யும் பூஜையில் துளஸி-புஷ்பம்-சந்தனம் முதலியன ஸம்பாதிப்பதில் ஸஹாயம் செய்து திருமஞ்ஜன தீர்த்தம் பெற்றால் போதும். அப்போதும் ஹ்ருத்யாகம் மட்டும் தனியே செய்க. இல்லையேல் மற்ற கர்மங்கள் செய்ய அதிகாரமும் இழந்ததாம். இவன் செய்ய விருக்கும் பகவதாலய கைங்கர்யங்கள், அதிதிஆராதனம், தானம், ஸ்ரீமத்ராமாயண - கீதாதி பாராயனம், ப்ரவசனம் முதலாக எல்லாம் பழுதேயாம். ஒரு நாள் வேறிடம் போக நேரிட்டாலுங்கூட ஸ்வார்ச்சாமூர்த்தியுடன் போக வேண்டும்.

பெருமாள்ஸந்நிதிமேடையை கோமய(பசுஞ் சாண)த்தால் சுக்தப்படுத்துவது. மெழுகி கோல மிடுதல் முதல் எல்லாம் சக்தியுள்ளவன் தானே செய்வதாம். ஆரம்பத்தில் மூலமந்த்ரத்தால் மும்முறை ப்ராணாயாமம் செய்யவேண்டும். ஒவ்வொரு ப்ராணாயாமத்திலும் 28 தரம் மூல மந்த்ரம் சொல்ல வேண்டும். அசக்தியாகில் பன்னிருதரம். மூன்று தரமுமாம். ஒரே ஒரு முக்கிய ப்ராணாயாமம் செய்வதுமாம். பிறகு "க்ருதஞ்ச..." இத்யாதி ஸங்கல்பம். தேசகாலங்கள் அனுகூலமாய் இராத போது சுருக்கமாக ஸங்கல்பித்து, 'பகவானேவ...ப்ரதிபாதயதி' என்று அநுஸந்தித்து ஹ்ருத்யாகம் தொடங்குவது. இரண்டே வட்டில்களைக் கொண்டு செய்யும்

போது ஒரு வட்டிலில் தீர்த்தம் சேர்த்து கந்த புஷ்பங்களை வைத்து மூல மந்த்ரத்தால் ஜபித்து 'ஓம் நமோ பகவதே திவ்யம் தோயம் பரிகல்ப்ப யாமி' என்று பொதுவாக பரிகல்பித்து உத் தரணியால் தீர்த்தம் எடுத்து, 'பகவன்! இதமர்க் யம் அவலோகய',...பாத்யமவலோகய' என்ற வாறு தனித்தனியே ஸமர்ப்பணம் செய்து முடிப் பது. அந்தந்த சேஷத்தை மற்றொரு வட்டிலில் சேர்ப்பது.

ஸுரபிமுத்ரையாவது—வலக்கை நடுவிரலை இடக்கை நடுவிரல் ஆள்காட்டிகளுக்கு இடையில் வைத்து மடக்கி இடக்கை மோதிர விரலை வலக் கை சுண்டுவிரல் மோதிர விரல்களின் இடையில் வைத்து மடக்கி, இரண்டு கட்டைவிரல்களைச் சேர்ப்பது, இரண்டு ஆள்காட்டிகளைச் சேர்ப்பது, வலக்கை மோதிரவிரல் இடக்கை நடுவிரல்களைச் சேர்ப்பது, சுண்டு விரல்களைச் சேர்ப்பது. (இது காமதேனுவின் நான்கு முலைக் காம்புகள்.)

க்ராஸமுத்ரையாவது—வலக்கை நடுவிரல் மோதிரவிரல்களின் மூன்றும் கணுவில் கட்டை விரலைச் சேர்ப்பது. ஐந்துவிரல்களின் முனை களைச் சேர்ப்பது என்பதும் ஒரு பக்ஷம்.

உபசாரப்ரக்ரியை

எல்லா உபசாரங்களையும் 'பகவன்! அர்க்ய மவலோகய', 'ப்ரதிக்ருஹ்ணீஷ்வ' என்றாற் போலே அந்தந்த பெயரைச் சொல்லி ப்ரதர்சன

ப்ரார்த்தனைகளைச் செய்து மூல மந்த்ரம் சொல்லி ஸமர்ப்பிப்பதாம்.

அல்லது முதலில் மந்த்ரம் சொல்லி க்ரமமாக ப்ரதர்சனம், ப்ரார்த்தனம், ஸமர்ப்பணம் செய்ய வாம். அல்லது முதலில் மந்க்ரம் உச்சரித்து ப்ரதர்சனம் செய்து மீண்டும் மந்த்ரம் உச்சரித்து உபசரிக்கவாம். இங்கே முதல் பக்ஷம் யுக்தமாகும்.

பிறகு 'க்ஷமஸ்வ', 'ப்ரீயதாம்' என்று க்ஷமையும் ப்ரீணனமும் செய்க. அசக்தன் க்ஷாமண-ப்ரீண ணங்களை அந்தந்த ஆஸனமுடிவில் ஒரே தரம் செய்தாலும் போதும்.

கண்டை (மணி)

திருக்காப்புநீக்கல், அந்தந்த ஆஸனமிடல், அர்க்யம், தூபம், தீபம், திருமஞ்ஜனம், நிவே தனம், ஆரத்தி, திருக்காப்பு சேர்ப்பது முதலான ஸமயங்களில் பரதிஷ்டை செய்த கண்டையை ஸேவிக்க வேண்டும். கதவுதிறத்தல், அர்க்யம், தூபம், தீபம், திருமஞ்ஜனம்-முதலாம் காலங்களில் கண்டையை ஒரு பக்கம் மட்டும் ஸேவிப்பதாம். மற்ற ஸமயங்களில் இருபக்கம். ஆரம்பத்திலும் முடிவிலும் வலது கையால் கண்டையை ஸேவிக்க வேண்டும். கண்டையை ஸேவித்தபின் திறப்ப தும் சாத்துவதுமாம். ஆஸநம் ஸமர்ப்பிப்பதிலும் அவ்வாறே. வலதுகைக்கு, வேறு கார்யம் உள்ள போது இடது கையால் மணியை ஸேவிப்பது. அப் போதும் வலது கையால் எடுத்து இடது கையில்

வாங்கி ஸேவிக்க; பிறகு வலது கையால் வாங்கி மேடையில் வைக்க வேண்டும். ஒரு போதும் இடது கையால் எடுப்பதும் வைப்பதும் தகா.

திருமஞ்ஜனத்திற்குப் பின் உலர்ந்த வஸ்த்ரத்தை மூன்று மடிப்பாக்கி இடது கையில் வைத்து வலது கையால் (ஸாளக்ராமசிலையை) ஸ்ரீமூர்த்தியை அங்கே எழுந்தருளப் பண்ணி துணியால் ஒத்தவும். ஜலம் போவதற்காக ஸ்ரீமூர்த்தியை அசைப்பது கவிழ்ப்பது துவாரத்தில் வஸ்த்ரத்தைத் திணிப்பது தகா.

க்ருஹஸ்தன் திருவிளக்கின்றி திருவாராதனம் செய்வது தகாது. பசுநெய் திருவிளக்குக்கு உத்தமம். எண்ணெய் மத்யமம். தேங்காய் முதலான தைலமும் எருமை-ஆடு முதலானவையின் நெய்யும் தகா. தீபதைலத்தையும் திரியையும் கையால் தொடலாகாது. கோயில் கதவு திறப்பதும் சாத்துவதும் நிசப்தமாக செய்திட வேண்டும். பகவத்-பாகவத ப்ரணாமம் செய்த பின் கையை அலம்ப வேண்டா.

ஷோடச உபசாரங்களாவன—

எம்பெருமானுக்கு கீழ்க்காணும் பதினாறு உபசாரங்கள் முக்யமாம். 1 ஆஸனம் 2 அர்க்யம் 3 பாத்யம் 4 ஆசமனம் 5 வஸ்த்ரம் 6 பூஷணம் 7 யக்ஞோபவீதம் 8 கந்தம் 9 புஷ்பம் 10 தூபம் 11 தீபம் 12 நைவேத்யம் 13 திருக்கைக்கு தீர்த்தம் 14 தாம்பூலம் 15 ப்ரதக்ஷிணம் 16 ப்ரண

மம். இவற்றுள் இல்லாத வஸ்துவுக்கு பதில் ஸர்வார்த்ததோயம் ஸமர்ப்பிக்க வேண்டும். வேறு படியிலும் ஷோடசோபசாரமுறை தொகுக்கப் பெற்றுள்ளது.

[1]விஷ்வக்ஸேனுராதனம் செய்து, ப்ரணுமம் செய்து, நேர்ந்த அபராதங்களுக்காக காலேயில் அபிகமனகாலத்தில் சொல்லப்பட்ட ப்ரபத்தி யோகத்தை மனத்திற்கொண்டு ஊஹித்து ப்ரணுகதி செய்யவும். முடிவில் அர்க்யம் ஸமர்ப்பிக்கவும். ஸாளக்ராமசிலேயிலும், சுபாச்ரயமான திருமேனியை த்யானம் செய்தே பூஜை செய்ய வேண்டியிருப்பதால் எல்லா உபசாரங்களும் உண்டு. பிம்பங்களுக்கான புளிக்காப்பு முதலானவை இங்கே இல்லே.

இங்கே நித்யக்ரந்தாதிகளில் சில உபசாரங்கள் ஒவ்வொன்றில் ஒவ்வொரு விதமாயிருப்பதால் லக்ஷ்மீஹ்நிகத்தில், லோகரீதியையும் அநுஸரித்து ஒரு ரீதி கொள்ளப்பட்டது. உதாரணம் முதலில் திருமண்காப்பு பிறகு பூ (கந்தம்) சந்தன ஸமர்ப்பணம் என்று லக்ஷ்மீஹ்நிகத்தில்.

ஒரு நாளில் ச்ரவணம், ஸங்க்ரமணம், துவாதசி, க்ரஹணம், ஸ்வாசார்யதிருநக்ஷத்ரம், ஜன்ம நக்ஷத்ரம் முதலான அனேக நிமித்தங்கள்

---

1 பூர்வாசார்யர்களின் ஆஹ்நிகக்ரந்தங்களிலிருந்து தெரிய வரும் முறை விரிவு வேண்டுமாகில் வடமொழியில் காண்க.

வந்தால் சக்தியுள்ள அதிகாரி க்ரமமாக தனித் தனியே நைமித்திகாராதனம் செய்வதாம். அசக்தன் ப்ரதானமாக ஒன்றைச் செய்து மற்ற வற்றை அந்தந்த காலங்களில் ஹ்ருத்யாகங் களாக செய்யவும். அசக்தன் ஒன்றை ஸங்கல் பித்துக் கொண்டு புனர்மந்த்ராஸனம் வரையில் செய்து, ஒவ்வொரு ஆராதனத்துக்கும் தனித் தனியே ஸங்கல்பித்துக் கொண்டு ஆராதனந் தோறும் அர்க்ய—பாத்ய—ஆசமனீய—கந்த—புஷ்ப—தூப--தீப--நைவேத்ய--பானீய—ஆசமனங்களான பத்து உபசாரங்களை ஸமர்ப்பிப்பதாம். பிறகே பர்யங்காஸனம் ஸமர்ப்பித்து முதலில் ஸங்கல் பித்த திருவாராதனத்தை முடிப்பதாம். நைமித் திக கர்மாராதனத்தாலேயே நித்யாராதனமும் செய்த படியாம். வேறில்லை. அப்போது அந்தந்த நைமித்திக ஸங்கல்பம் மட்டும் யுக்தம்.

'குருஜன்ம நக்ஷத்ரப்ரயுக்தவைசேஷிக பகவதாராதநேந பகவத்கர்மணா', 'ச்ரவண நக்ஷத்ரப்ரயுக்தவைசேஷிகபகவதாராதநேந பக வத்கர்மணா' பகவந்தம் வாஸுதேவம் அர்ச்ச யிஷ்யாமி' என்று ஸங்கல்ப்பம் என்பர் சிலர். மற்றும் சிலர், 'இதம் வைசேஷிகாராதனம் கரிஷ் யே' என முதலில் ஸங்கல்பித்துக்கொண்டு பிறகு பகவச்சாஸ்த்ரப்படி ஸங்கல்பம் செய்வதென்பர்.

க்ரஹண துஷ்ட காலங்களில் வேறு நிமித்த மான ஆராதனம் செய்ய வேண்டா.

ஒரு நாளில் ஒருதரம் தான் பூதசுத்தி செய்து கொள்ள வேண்டுவது. நடுவே போஜனம் பண்ணநேர்ந்தாலும் மல விஸர்ஜனம் ஏற்பட்டாலும் மீண்டும் செய்ய வேண்டும்.

பகவதபிஷேக தீர்த்தத்தை வேறொரு பாத்திரத்தில் சேர்த்து உட்கொள்வது. பகவானுக்கு ஸமர்ப்பிப்பதற்கான உத்தரணியாலே தீர்த்தம் பருகலாகாது. வேறு பாத்திரம் இல்லையாகில் வலது கையாலேயே பெருமாள் தீர்த்தம் எடுத்து உத்தரணியை இடது கையில் வாங்கி வலது கையில் தீர்த்தம் சேர்த்துக் கொண்டு உத்தரணியை இடது கையினின்று மேடையில் வைத்த பின் உட்கொள்வதாம். பெருமாள் தீர்த்தம் உட்கொண்டதற்காகக் கையை அலம்ப வேண்டா.

போஜனப்ரகரணம்

வைச்வதேவம் முடித்துக் கொண்டதுமே போஜனம் செய்யாமல் பால் கறக்கும் நேரம் (கோதோஹனம்) அளவு அதிதி வரவை எதிர் பார்த்து அவர்களுடன் போஜனம் செய்வது சக்தனாகில் தானே ப்ரணவத்தைக் கொண்டு பசுஞ்சாணத்தால் சதுரச்ரமாக (நான்கு மூலைகள் அமையும்படி) கோணல் இல்லாமல் போஜன ஸ்த்தலசுத்தி செய்து கொள்ளவேண்டும். எந்த இடம் சுத்தி செய்வதானாலும் நடுவில் கையை மேலே தூக்காமல் சாணமோ தீர்த்தமோ தேவைப் பட்டால் தரையில் வைத்திருக்கும் வலது கை

மேல் இடது கையில் பாத்திரத்திலுள்ள சாணம் கலந்த தீர்த்தம் சேர்த்து ஸ்தல சுத்தி தொடர்ந்து செய்வதாம். கையை தூக்கினால் அலம்ப வேண் டும். பேயத்தி-பலா-மா-தென்னை-வாழை-பில்வம் மரமுருக்கம், தாமரை முதலான இலைகளில் போஜனம் பண்ணலாம். ஆல-அரச-எருக்க இலை போன்றவற்றில் போஜனம் கூடா. தலைமுடி அவிழ்ந்திருக்கவும், கால் நீட்டிக் கொண்டும், உடல் மூடிக் கொண்டும், உத்தரீயத்தை இடுப்பில் சுற்றிக் கொண்டும், தலைமேலோ தோளிலோ பக்கத்திலோ வைத்துக் கொண்டும், ஆஸனமாய் அமைத்துக் கொண்டும் போஜனம் கூடாது. பூணூல்போல் யஜ்ஞோபவீதமாக உத்தரீயத் தை தரித்து போஜனம் செய்வது. புருஷர் தீர்த்த பாத்திரத்தை வலது பக்கமும், ஸ்த்ரீகள் இடது பக்கத்திலும் வைத்துக் கொள்ளவேண்டும். தீர்த் தம் பருகும்போது பாத்ரம் முகத்திற்குமேல் ஆறு அங்குலம் உயரத்தில் இருக்கவேண்டும். இரும்பு ஸம்பந்தமானதும், வேறொருவருடையதும், திரு வாராதனாதிகளுக்கு உபயோகப்படுவதும், சக்ரம் முதலானவை போடப் பெற்றதுமான பாத்திரத் தால் தீர்த்தம் பருகலாகாது. வலது பக்கம் உள்ள தீர்த்த பாத்திரத்தை தோட்பட்டையுள்வழியாக எடுக்க வேண்டாம். சாப்பிடும்போது தவிர, கையை போஜன பாத்ரத்தை விட்டு மேலேயோ, வலது துடைமேல் ஊன்றியோ வைத்திருக்கலா

காது. இடது கையானது தீர்த்தம் பருக சுத்த மாக இருக்கவேண்டும். பூமியில் அல்லது தொடை மீது ஊன்றி வைத்திருக்கவும். உடலின் மற்ற பாகங்களை தொடவும் வேண்டா. ஆரம்பத்தில் ப்ராணாஹுதி செய்யும்வரை மௌனமாக இருக்கவேண்டும். அதிதிகள் உபசரிக்க வார்த்தை சொல்லலாம். அவர்களில்லாதபோது மௌன மாக இருப்பது நலம். வீண் பேச்சு கூடாது. ப்ராணாஹுதி பல்லில் படாமல் செய்யவேண்டும். கையில் சாப்பிட எடுக்கப்பட்டதை முழுக்க சாப் பிடவும். ஊர்காய் முதலியன புக்தசிஷ்டம் (பாதி சாப்பிட்டது) இலையில் வைக்கக் கூடா. ஒரு தரம் தீர்த்தம் பருகிய பின், பாத்திரத்தில் மிச்சம் இருக்கக் கூடாது. மிச்சமிருந்தால் கீழே ஒரு பொட்டு சேர்த்துவிட்டுப் பருகுக. போஜன காலம் போக மற்ற ஸமயங்களில் இடது கையால் தீர்த்தபானம் தகாது. இரு கைகளாலும் ஏந்தி யும், நின்றும் குடித்தல் கூடாது. போஜனத்திற்கு ஆசமனம் பண்ணதும் யாராவது ஸேவித்தால் மீண்டும் ஆசமனமாம். குக்குடாஸனமாய் இருந் தோ ஒரு பாதத்தால் பூமியைத் தொட்டுக் கொண் டோ சாப்பிடுவது. பாத்திரத்தில் பரிமாறியிருக் கும் அன்னத்தை ப்ராணாஹுதிக்குமுன் தொட வேண்டா. முதலிலும் முடிவிலும் பாத்ய தீர்த்தத் தைக் கொண்டே ஆபோசனமாம். பரிஷேசனம் பண்ணிய பின் கையில் மிச்சமாயுள்ள தீர்த்தத்

தால் அது தகாது. ப்ராணாஹுதிக்குப் பின் இடது பக்கத்திலேயே ஹஸ்தோதகசுத்தி. சாப்பிடும்போது ஓசை கூடா. ஓசை வந்தே தீரும்படியான பக்ஷ்யங்கள் சாப்பிடும்போது அது தோஷமில்லை. கொட்டாவி விடுகை, காரி துப்புகை முதலியன போஜனகாலத்தில் வேண்டாம். சாப்பிடும் பண்டங்களின் குண தோஷ சர்ச்சையும், செய்யவேண்டா. ப்ராணாஹுதிக்கு முன் நெய் சேர்த்திருந்தால் பிறகு எச்சிலில் கூட சேர்த்துக் கொள்ளலாம். ப்ராணாஹுதிகால அன்னம் கடைசிவரை மிச்சமாம்படி வைத்திருக்கவும். மேற் கொண்டு அன்னம் பரிமாறினால் அந்த அன்னத்தையும் சேர்த்துக் கொண்டு புஜிப்பது. பக்வம் செய்யாததையும் தைலத்தில் பக்வமானதையும் (கரண்டியால் பரிமாற வேண்டாம். மற்ற பண்டங்களைக் கையால் பரிமாற வேண்டா. இரும்புக்கருவியால் எதுவும் பரிமாற வேண்டா. தளிகை ஸமர்ப்பித்த பின் போஜன காலத்தில் தேவைபட்டாலும் லவணாதிகள் (உப்பு முதலியன) சேர்த்துக் கொள்ள வேண்டா. பாகவதர்களுக்கானால் தோஷமில்லை. பாகவதர்களுக்குத் தெரியாதபடி செய்வது. போஜனகாலத்தில் உப்பைப் பார்க்கக் கூடா. உப்பென்று சொல்வதுமில்லை. போஜனகாலத்தில் தீபம் அணைந்துவிட்டால் தீபம் வரும்வரை வலக்கையானது இலையை விட்டு விலகாமல் இருக்க வேண்டும். பிறகும் ஏற்

களவே பரிமாறியுள்ளதை மட்டும் புஜிக்கலாம். அடுத்தவர் வாயில் தீர்த்தம் சேர்க்க நீர் அருந்த லாகாது. ஒருவரைத் தொட்டுக்கொண்டும சாப் பிடக் கூடாது. கையை கழுவாமல் நாக்கால் கையை நக்காமல் ஆபோசனம் பெற வேண்டும்.

ஹஸ்தசோதனப்ரகரணம்

கைகளை அலம்பும் போது முதலில் தொடை களைச் சுத்தம் செய்து பாத்ரத்தை அங்கு வைத்துக் குனிந்தவண்ணம் ஜாக்ரதையாக கையினின்று ஜலம் பாத்திரத்தில் தெறிக்காதபடி சோதனம் செய்க. கையோடு கையை சேர்த்து நன்றாய் தேய்த்து அலம்பிய பின், இடது கையைத் தனி யே வலது கையால் சாய்த்த பாத்ர ஜலத்தால் சோதித்து அந்தக் கையில் சொம்பை வாங்கி வலக்கையை சோதித்துக் கொள்க. கைகளைச் சேர்த்து அலம்பி சொம்பை இடக்கையில் வாங்க வேண்டா. கை அலம்பும் முன் நாய் சூத்ரர் காணப்பட்டால் முதலில் கைகளை அலம்பிக் கொண்டே வாய் கொப்பளிப்பதாம். பிறகும் கை களை அலம்பவும். இடக்கையால் நகங்களைச் சுத்தம் செய்து கொண்டு கைகளை அலம்பவும். கண்டூஷகாலத்தில் தீர்த்தம் உட்கொள்ள வேண்டா. முடிவில் இடதால் வலதையும் வலதால் இடதையும் முழங்கை வரை சோதித்திடுக. பிறகு கால்களை மூன்று இடங்களில் தனித்தனியே முழங்கால் வரை சோதித்துக் கொண்டு வேறு

தீர்த்தத்தால் இரண்டு ஆசமனம் ஆன பின்னே மற்றவை செய்ய வேண்டும. இதற்குப் பிறகு உள் பாத்திரத்தால் கைகளை சோதித்துக் கொண்டு அபிஷேகதோயம் சிறிதளவு பருகுவதாம்.

ஸ்வாத்யாயப்ரகரணம்

தீர்த்தம் (அபிஷேகதோயம்) பருகிய பின் சுத்தமான ஸ்த்தலத்தில் அமர்ந்து இஜ்ஜையை முடித்துக் கொண்டு 'க்ருதம் ச' என்று தொடங்கி ஸ்வாத்யாயத்திற்கு ஸங்கல்பித்து யதாசக்தி வேதாந்த க்ரந்தம், ஸாத்துவிக புராணம் படிப்பது, ப்ரவசனம் பண்ணுவது, மந்த்ரஜபம் முதலியன செய்யவும். அர்த்த காமங்களில் நசையற்றவர்களும், பிற நிந்தை முதலான தோஷம் சிறிதுமற்றவர்களும், ஆத்மகுண பூர்ணர்களும், அநுஷ்டானம் வரை நடத்திச் செல்லும்படியான ஞானம் நிறைந்தவர்களும், பரமைகாந்திகளுமான பெரியோர்களுடன் அடக்கத்துடனும் பெருமிதத்துடனும் உரையாடல் வைத்துக்கொள்ள வேண்டும். இவ்வாறில்லாத கேவல ஸ்ரீவைஷ்ணவன் விஷயத்திலும் ப்ரீதியுடன் இருக்க வேண்டும். எவரிடத்திலும் ஒரு போதும் கரணத்ரயத்தால் (மனம்–வாக்–காயம்) அபராதலேசமும் செய்யலாகாது. ஏற்பட்டால் க்ஷமை கொள்ள வேண்டும். 'பொருத்தருள்க' என ப்ரார்த்தனை செய்ய வேண்டுமென்பதாம். அப்படி செய்யாத போது ஸ்ரீவைஷ்ணவாபராதியான இவனுல்

செய்யப்படும் எல்லா நற்கார்யங்களும் வீணும். பரதேவதா ஞானம், அற்ப தேவதையை நாடாமல் இருப்பு புறந்தொழா மாந்தர் என்னும்படி என்ற இரண்டு அம்சங்கள் உள்ள கேவல ஸ்ரீவைஷ்ணவர் விஷயத்தில் செய்யும் அபராதமும் நற்கார்யமனைத்தையும் வீணாக்கும். அவைஷ்ணவர் விஷயத்திலும் அபராதம் ஏற்பட்டால் நல் வார்த்தை மூலம் அவ்வவ்வதிகாரிக்கிடாக அபராத பரிஹாரம் செய்து கொள்ள வேண்டும். ஒரு பாகவதன், ப்ரமாணங்களுக்கும் சிஷ்டாசாரங்களுக்கும் விரோதமாக வாதமோ கட்டுரையோ செய்ய நேர்ந்தால், பாகவததூஷணம் சிறிதுமில்லாமல் நேரிடையாகவோ க்ரந்தமாகவோ சர்ச்சை செய்வது அபராதத்தில் சேராது. அதையும் அபராதமாக அப் பாகவதர் நினைத்தாலும், ஒருவன், தான் நிரபராதியாயிருக்க குற்றம் செய்ததாகக் கருதினாலும் அப்போதும், அனுகிக்ஷமை கொள்வதே. பின்னும் அவ்வாறே இருந்தால் பொறுத்து நிர்விகாரமாயிருப்பது. ஸன்னியாஸி, க்ருஹஸ்தன் என்ற வாசியற யாவருக்கும் இது பொது க்ஷாமணம். ஸன்னியாஸி செய்வது அதிகாரானுகுணமாக நமஸ்காரமின்றியாம்.

ஸாயம் ஸந்த்யோபாஸநம்

சக்தன், இதை நதி—குளம்—முதலாமிடங்களில் செய்ய வேண்டும். பிறகு ஸ்வார்ச்சையை ஆராதித்து, காலையில் போல் சரணாகதி செய்ய

வாம். அங்கே 'ஸாயம்' என்பதற்கு பதில் 'ச்வ: ப்ராத:' என்பதாம். தளிகை ஸமர்ப்பிப்பதற்கு முன் வைச்வதேவ தர்ப்பணம் செய்வது தகாது. ஸூர்யாஸ்தமனமாகி இரண்டு நாழிகைக்கு மேல் போஜனம்.

யோகப்ரகரணம்

ஸ்வாத்யாயத்தை முடித்து யோகத்திற்காக ஸங்கல்பித்து சக்தன் ஸ்ரீவைகுண்டகத்யாநுஸந்தானம் பண்ணுவது. அசக்தன் பகவத்த்யான ஸோபானம் அநுஸந்திப்பது. பாதாம்போஜம் என்கிற ச்லோகம் மட்டுமாவது. 'ரங்கநாதஸ்ய' என்பதற்கு பதிலாக 'ஸ்ரீநிவாஸஸ்ய' 'தேவராஜஸ்ய, தேவநாதஸ்ய, பூவராஹஸ்ய' என்றவாறு இஷ்டமான மூர்த்தியை அநுஸந்திப்பது. வடக்கு தவிர மற்ற திக்கில் தலைவைத்து பரிசுத்தமான சயனத்தில், 'மாதவ' சப்தம் சொல்லி வஸ்த்ரத்துடன் சுகமாக சயனிப்பது.

ஸர்வப்ரகரணசேஷம்

சில வைதிக கர்மங்களில் மூன்று ஆசமனம், சில இடங்களில் இரண்டே ஆசமனம். காயத்ரீ ஜபம் ஆயிரத்தெட்டென்றும் நூற்றெட்டென்றும், குறைவாகவும் சொல்லப்பட்டுள்ளது. அசுத்தமான பாத்ரத்திற்கு பதின்மூன்று தரம் சோதனம் சொல்லப்படும். இப்படியே சௌச ப்ரக்ஷாளனங்களிலும் எண்ணிக்கை. எதிலும் வேகமாக அரைகுறையாக அதிகம் எண் பெறு

வதை விட நிதானத்துடன் குறைந்த எண்ணில் செய்வதே சிறந்தது.

பாத்ரவ்யவஸ்த்தை

பாத்ரங்கள் தேவபாத்ரம், மனுஷ்யபாத்ரம் உள்பாத்ரம் என மூன்று வகை. உத்தரணீ, வட்டில் முதலியன திருவாராதனத்திற்கே உரியவை தேவபாத்ரங்கள். கை கால் சோதிக்கைக்கும் பானத்திற்கும் உபயோகப்படுமது மனுஷ்யபாத்ரமாம். பாகத்திற்கு உபயோகப்படுமவை உள்பாத்ரங்கள். இம் மூவகையான பாத்ரங்களும் ஒன்ருேடொன்று படாதபடி ஆளப்பட வேண்டும். உள்பாத்ரத்தோடு தேவ பாத்ரத்திற்கு ஸம்பந்தம் ஏற்பட்டாலும் மனுஷ்ய பாத்ர ஸம்பந்தம் ஒருபோதும் கூடாது. அவரவர் பாத்ரம ஒன்ருேடொன்று படாமலிருக்க வேண்டும். அப்படி ஸம்பந்தம் ஏற்பட்டால் கேசவாதி நாமங்கள் சொல்லி மண்—புளி—ஜலம் இவற்ருல் சுத்தி. ஒருதரம் சுத்தி செய்த பின் பாத்ரங்களை ஜலத்தால் நன்ருய் அலம்பி இடது கையை சோதித்து, பாத்ரங்களை இடது கையில் வாங்கிக் கொண்டு வலது கையை மீண்டும் அலம்பி, மீண்டும் மண்ணைக் கொண்டு பாத்ரம் சுத்தி செய்வதாம். ஒவ்வொரு தரமும் இப்படியே சுத்தி செய்ய வேண்டும். பாத்ரம் தொட்ட கையை அலம்பாமல் மண் முதலானவற்றை எடுக்கலாகாது. மனுஷ்ய பாத்ரத்தைத்

தொட்ட கையால் தேவ பாத்ரத்தைத் தொட்டாலும் முன் சொன்னபடி 13தரம் சுத்தி செய்ய வேண்டும். இப்படியே, புதிய பாத்ரத்தோடும், கால் அலம்பும் பாத்ரத்தோடும், மற்றவர் பாத்ரத்தோடும், சுத்த பாத்ரங்களுக்கு ஸம்பந்தம் ஏற்பட்டாலும், தொட்ட கையால் தொட நேர்ந்தாலும் முன் சொன்ன சுத்தி செய்தேயாக வேண்டும். புருஷனோ ஸ்த்ரீயோ அங்கங்களை, உடுத்திய துணியை, தலையை, தலைமயிரைத் தொட நேர்ந்தாலும் கை சுத்தி செய்து கொண்டு உட்பாத்ரங்களைத் தொடவேண்டும். 'ஸ்த்ரீகளுக்கு, தாங்கள் தரித்த வஸ்த்ரங்களைத் தொட்டதற்காக கையலம்ப வேண்டா. அசுத்தி இடையாது' என்பதற்கு ப்ரமாணமோ பெரியோர் அநுஷ்டானமோ இல்லை.

கைகளை நன்கு சுத்தி செய்து கொண்டே அந்த மூலைகை பாத்ரங்களையோ வேறு பரிசுத்தமான பொருளையோ எடுக்க வேண்டும். மேல் கையை மட்டும், ப்ரஹ்ம யஜ்ஞாதிகளில் அலம்புவது கூடா. அப்போது எல்லா பாத்ரங்களும் அசுத்தமாய், அவற்றைக் கொண்டு செய்யப்பட்டது எல்லாம் பழுதேயாம்.

எவனொருவன் வேதம்-ஸ்ம்ருதி-பஞ்சராத்ரங்களில் கூறப்பட்ட நித்ய-நைமித்திக கர்மங்களை (சாஸ்த்ரப்படி) அதிகாரிக்கும் ஸௌக்ஷ்மாசாரங்கள் அறியப்படாத போது அவனது உடல்-பூணூல்-உத்தரீயம் முதலாக அனைத்தும் அசுத்தமாம். துளஸீ-புஷ்ப-சந்தனாதிகள் எம்பெருமானுக்கு ஸமர்ப்பிக்கக் கூடாதபடியாம்.

ஸௌக்ஷ்மாசாரங்களைப் பற்ற நல்லறிவின் பெருமையாலேயே மற்ற குலத்தைவிட ஸ்ரீவைஷ்ணவ குலத்தை மற்றவர்கள் கொண்டாடுகிறார்கள். ஆதலால் காலாதி தோஷத்தால் ஆசாரக் குறைவு வேண்டா என்று இங்குச் சிறிது வழி காட்டப் பெற்றது.

(ஸ்ரீமதே ரங்கராமாநுஜ மஹாதேசிகாய நம:)

சுபமஸ்து

शोधनिका

95. 18. पूर्वमञ्जलिना

96. 20. कुर्यात्। श्राद्धादिदिनेषु तैरपि न कुर्यात्। तदा

105. 19. प्रदर्शनप्रार्थनप्रदानानि

20. प्रदर्शनप्रार्थने

109. 20. तदुक्तम् पाद्मे